

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. **Комп'ютерний дизайн:** Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.
Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 10 2023

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Візит Президента України В. Зеленського до Італії та Німеччини в оцінках політиків і експертів4

Горова С.

Робочі візити Президента України В. Зеленського до Франції і Великої Британії: експертні думки та коментарі12

Худенко А.

Участь Президента України В. Зеленського в саміті Ліги арабських держав16

Ворошилов О. Робочий візит Президента України В. Зеленського до Японії для участі в саміті G7	22
---	----

Тарасенко Н. Президентські вибори в Туреччині: підсумки першого туру і подальші перспективи кандидатів	29
--	----

Економічний ракурс

Кулицький С. Зовнішня торгівля України за підсумками року повномасштабного воєнного вторгнення Росії (Початок. Закінчення у № 11)	39
--	----

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	53
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	55
Наукові видання НАН України.....	66
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	67
Нагороди і відзнаки.....	68

До уваги держслужбовця

А. Шумілова, П. Штих Нові надходження довідково-бібліографічних видань до фондів НБУВ.....	70
--	----

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

«Щотижня додаємо змісту для України від саміту НАТО у Вільнюсі», – зазначив Президент України.

«Бажаю здоров'я, шановні українці!

Ми вже почали готувати цей і найближчі тижні. Очікуємо на нові зустрічі та переговори, поки більшою мірою – візити до нас, у нашу державу. Буде ще зброя для наших воїнів.

Щотижня додаємо змісту для України від саміту у Вільнюсі. Ми робимо все, щоб рішення на саміті для нас було саме таким, яке спрацює. Подивимось, але, тим не менш, ми працюємо над цим.

До речі, сьогодні є важлива декларація від Парламентської асамблеї НАТО. Речі названі своїми іменами – чітке визнання геноцидом злочинів Росії проти нашої держави, чітке засудження рашистської ідеології. Це правильна основа і для інших міжнародних організацій.

Готуємося до кількох проміжних безпекових заходів у країнах-сусідках – тих, які нас найбільше підтримують. Будуть і нові звернення заради розуміння світом України, заради зміцнення наших зв'язків із партнерами.

І така наша інтенсивна зовнішня політика, різні нестандартні формати, максимум корисної уваги світу до України, до нашого захисту – будемо все це продовжувати. Щоразу більше результатів для України – ППО, артилерія, бронетехніка, снаряди, тренування – все це обов'язково.

Хочу подякувати сьогодні всім нашим воїнам, які захищають небо. Від учорашнього вечора й до сьогоднішнього ранку збито 25 “Шахедів”. 25 із 25. Відмінний результат. І кожне таке збиття – це врятовані життя людей, це наша врятована інфраструктура. Дякую!

Вдалося збити й частину ракет терористів, але, на жаль, не всі. На жаль, були влучання. Дніпро й Харків, Одеса та Львів, Київ і Запоріжжя – усі наші міста й громади мають отримати повноцінний повітряний щит. Дуже активно працюємо над цим разом із партнерами.

Сьогодні варто відзначити підрозділи ОСУВ “Хортиця” – найбільш стійкі та ефективні, найбільш результативні. Третя та п'ята окремі штурмові бригади, 80-та окрема десантно-штурмова бригада, 93-тя окрема механізована бригада “Холодний Яр”, 214-й окремий батальйон спеціального призначення... Дякую вам, воїни! Це Бахмутський напрямок, це надзвичайна сила наших людей.

Слава всім нашим воїнам, які знищують ворога!

Слава всім, хто береже наші міста від атак терористів!

Слава всім, хто щодня робить ближчою нашу перемогу!

Дякую всім у світі, хто нас підтримує! Дякую вам!

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2023. – 22.05).*

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Візит Президента України В. Зеленського до Італії та Німеччини в оцінках політиків і експертів

Президент України В. Зеленський 13 травня поточного року прибув з візитом до Італії, де зустрівся з Президентом Італії С. Маттареллою та главою уряду країни Д. Мелоні. Також він мав зустріч із Папою Римським.

Пресслужба Президента Італії повідомила, що С. Маттарелла прийняв В. Зеленського у своїй резиденції в Квіринальському палаці. На зустрічі також був присутній міністр закордонних справ і міжнародного співробітництва А. Таяні, який заявив, що візит В. Зеленського «визнає важливість Італії як ключового союзника» України.

Під час зустрічі з Президентом Італії В. Зеленський подякував за послідовну позицію щодо підтримки України. Він високо оцінив важливість військової допомоги, яка дає нашій державі здатність протистояти російській агресії, адже запорукою успіху на полі бою є своєчасне отримання необхідної допомоги. За повідомленням Офісу Президента України, сторони обговорили, крім військової допомоги, втілення української формули миру (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelensky-prezydent-italii/32410230.html>. 2023. 13.05).

Того ж дня В. Зеленський у Римі зустрівся з італійським Прем'єром Д. Мелоні. Президент України повідомив, що вони обговорювали військову та безпекову допомогу Італії для України, підтримку Італією української формули миру та вступу України до Євросоюзу й НАТО, а також участь Італії у відбудові України.

Під час зустрічі Президент України та голова Ради міністрів Італії виступили із спільною декларацією. У ній зазначається, що Італія продовжуватиме надавати політичну, фінансову, гуманітарну і військову підтримку Україні стільки, скільки буде потрібно – індивідуально та через міжнародну співпрацю в межах Європейського Союзу, НАТО, ООН і в інших форматах; Італія підтримує ініціативу України щодо справедливого й сталого миру, заснованого на суверенітеті та територіальній цілісності України. Українська формула миру містить ряд важливих положень, над багатьма з яких Італія вже працює, наприклад над такими, як продовольча та енергетична безпека; Україна та Італійська Республіка підкреслюють свою тверду відданість притягненню до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах й інших жорстоких злочинах, скоєних у зв'язку з агресивною війною Росії проти України; Італія погоджується з необхідністю посилити

колективний тиск на Росію шляхом подальших санкцій; Україна та Італійська Республіка продовжать спільну роботу над підготовкою механізмів відшкодування збитків, поранень і руйнувань, завданих російською агресією (URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/novyny-ukrayiny/rezultaty-poyizdok-volodymyra-zelenskogo-do-italiyi-nimechchyny-francziyi-ta-velykoyi-brytaniyi>. 2023. 15.05).

Глава Української держави вчергове підкреслив, що Росію не цікавить мир у війні з Україною.

У свою чергу Д. Мелоні після переговорів з В. Зеленським висловила впевненість, що Україна переможе у війні проти РФ. «Я переконана в тому, що Україна переможе, що відновиться ще сильнішою, більш процвітаючою. Майбутнє України – це майбутнє миру та свободи, це європейське майбутнє. Інших можливих рішень тут немає», – зазначила глава італійського уряду (URL: <https://www.unian.ua/politics/vizit-zelenskogo-do-italiji-prezident-ukrajini-zayaviv-pro-vazhlivi-rishennya-shchodo-zahistu-neba-12255297.html>. 2023. 13.05).

Д. Мелоні запевнила, що Італія й надалі надаватиме військову допомогу Україні разом із союзниками. «До миру не можна прийти з поразкою, зі здаванням (територій) України, це було б дуже небезпечно для миру у Європі та було б прецедентом для всіх народів світу. До миру ми дійдемо лише тоді, коли Росія перестане вести військові дії та нападати на цивільні цілі. Ми продовжуватимемо звертатися до Москви з вимогою зупинити бойові дії та вивести війська з території України», – наголосила Д. Мелоні.

Важливою була зустріч В. Зеленського з Папою Римським у Ватикані. Папа Франциск, вітаючи Президента України, подякував «за цей візит», на що останній відповів: «Це велика честь» (URL: https://lb.ua/news/2023/05/13/555121_zelenskiy_zustrivsy_a_z_papoyu.html. 2023. 13.05).

Президент України основну увагу приділив припиненню російської військової агресії та відновленню миру. Він попросив Папу Франциска всебічно сприяти реалізації формули миру, зокрема в питаннях продовольчої безпеки, звільнення полонених і депортованих осіб, відновлення справедливості. Також В. Зеленський запросив Папу Франциска відвідати Україну, щоб підтримати молитвою всіх українців, які потерпають від російського терору й борються проти зла, яке прийшло на українську землю.

Папа запевнив у своїх постійних молитвах, що засвідчують його постійні прилюдні заклики, починаючи від лютого минулого року. Обоє погодилися щодо необхідності й надалі здійснювати гуманітарні зусилля на підтримку населення. Пресслужба Престолу зазначає, що Папа підкреслив невідкладність «жестів людяності» щодо найбезпорадніших, невинних жертв війни.

Як інформують ЗМІ, Франциск подарував В. Зеленському бронзову скульптуру оливкової гілки як символ миру, а також спеціальні видання документів понтифікату, між якими Послання на цьогорічний Всесвітній день миру та збірка «Енцикліка про мир в Україні», до якої увійшли всі

виступи Папи Франциска на тему війни в Україні, сказані протягом перших дев'яти місяців повномасштабної російської агресії.

Президент України подарував Папі Римському картину «Втрата, 2022-58» українського митця О. Ревіки, присвячену загибелі дітей унаслідок війни, та композицію «Неопалима» Ю. Вакуленка, що зображує ікону Матері Божої у вогні, вирізьблену на пластині бронезилета.

«Нью-Йорк таймс», аналізуючи зустріч у Ватикані, зазначає, що останніми тижнями Папа Римський намагався «втягнути» себе в дискусію про потенційний мир в Україні. Зокрема, повертаючись з Угорщини у квітні, де Франциск закликав Європу прикласти «творчих зусиль» для досягнення миру в Україні, понтифік згадував загадкову мирну місію, що вже триває, але ще не оприлюднена. Але, судячи з реакції українських офіційних осіб, тоді про цю місію не знав і Київ: так, посол України при Святому Престолі А. Юраш заявив, що Україна не в курсі, що відбувається та що планує глава Ватикану. У Москві тоді також заявили, що не розуміють, про яку ініціативу готує Франциск (URL: <https://thepage.ua/ua/politics/vizit-zelenskogo-do-italiyi-ta-nimechchini-z-kim-zustrichayetsya-video>. 2023. 13.05).

14 травня 2023 р. В. Зеленський вирушив до Німеччини. Це перший візит Президента України до Німеччини з початку повномасштабної війни. Він провів переговори з німецьким президентом Ф.-В. Штайнмаєром і канцлером О. Шольцом, а також відвідав штаб-квартиру Міноборони Німеччини.

Крім того, Президент України відвідав військову базу в м. Аахен, де відбуваються навчання українських військовослужбовців. Він вручив бійцям державні нагороди. За особисту мужність, самовіддані дії, виявлені в захисті державного суверенітету й територіальної цілісності України, зразкове виконання військового обов'язку українські воїни були нагороджені орденами «За мужність» III ступеня.

За інформацією ЗМІ, В. Зеленський у межах візиту до Німеччини провів переговори з президентом ФРН Ф.-В. Штайнмаєром. Зустріч відбулася у форматі віч-на-віч та в складі делегацій. Глава Української держави подякував Німеччині за всебічну політичну, фінансову, гуманітарну та військову підтримку України з початку повномасштабної російської агресії, а також за вагомий внесок ФРН у зміцнення міжнародної коаліції на захист нашої країни. Він високо оцінив новий, найбільший з початку повномасштабної агресії оборонний пакет допомоги, оголошений урядом ФРН.

Глава держави висловив подяку Німеччині за прийом громадян України, які були змушені залишити свої домівки через повномасштабне російське вторгнення. Він також наголосив на важливості притягнення до відповідальності винних у воєнних злочинах та інших звірствах, скоєних російським агресором.

В. Зеленський і Ф.-В. Штайнмаєр окремо зупинилися на спільній роботі з просування української формули миру та організації Глобального саміту

миру за участю максимальної кількості держав, зокрема країн Глобального Півдня. Окрему увагу було приділено питанням європейської і євроатлантичної інтеграції України. Глава Української держави зазначив, що наша країна розраховує на дієве сприяння Німеччини в підтримці заявки на приєднання до НАТО (URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-berlini-vidbulasya-zustrich-prezidenta-ukrayini-ta-federal-82877>. 2023. 14.05).

Плідною була зустріч В. Зеленського з канцлером Німеччини, за результатами якої було оголошено заяву, у якій зазначається: Німеччина залишається непохитною у своїй відданості незалежності, суверенітету та територіальній цілісності України; Німеччина продовжуватиме підтримувати Україну в зміцненні її обороноздатності, надаючи спеціалізовані пакети нового військового обладнання; крім військової допомоги, Німеччина надає Україні всебічну допомогу цивільного характеру, зокрема фінансову та гуманітарну підтримку, а також підтримку в надзвичайних ситуаціях; Україна й Німеччина підкреслюють свою тверду відданість притягненню до відповідальності винних у воєнних злочинах та інших звірствах, скоєних у зв'язку із загарбницькою війною Росії проти України; Німеччина погоджується з необхідністю підтримувати й посилювати колективний тиск на Росію шляхом подальших санкцій; Німеччина разом з міжнародними організаціями і європейськими та міжнародними партнерами віддана участі у відновленні й відбудові України; Україна та Німеччина заявляють свою готовність надалі зміцнювати двосторонні економічні відносини в усіх сферах; Німеччина підтримує Комісію Україна – НАТО як платформу для подальшого зміцнення й розширення партнерства між НАТО та Україною на її шляху, визначеному Бухарестською декларацією.

Після розмови з В. Зеленським канцлер Німеччини О. Шольц зазначив, що візит Президента України до Берліну є потужним сигналом. «Уже 444 дні триває жорстока загарбницька війна Росії проти твоєї країни. Ми надаємо вам гуманітарну, політичну, фінансову підтримку та підтримку озброєнням, доки це є необхідним. Ми не послаблюємо нашої підтримки», – наголосив О. Шольц. Він додав, що Німеччина надає Україні новий пакет військової допомоги загальною вартістю 2,7 млрд євро, зокрема бойові танки Leopard-1, БМП “Marder”, системи ППО Iris-T. «Україна тут, Україна – це Європа. Слава Україні!» – заявив О. Шольц (URL:<https://pik.net.ua/2023/05/15/kantsler-nimechchyny-pislya-zustrichi-z-zelenskym-zagovoryv-ta-napysav-ukrayinskoyu>. 2023. 15.05).

Як інформують ЗМІ, Міністерство оборони Німеччини 13 травня оголосило про надання військової допомоги Україні в розмірі 2,7 млрд євро. Це найбільший пакет допомоги від країни з початку повномасштабного вторгнення. У новому пакеті ще 20 бойових машин піхоти Marder, 30 модернізованих танків «Leopard 1 A5», 18 колісних гаубиць RCH 155, 100 броньовиків, понад 200 розвідувальних безпілотників, артилерійські снаряди, ракети для систем залпового вогню та ще 4 системи ППО «IRIS-T SLM», кожна з яких здатна захищати від атаки з повітря одне місто

середнього розміру на кшталт Одеси. Уряд ФРН видав німецькому заводу-виробнику ліцензію на модернізацію та постачання Україні загалом 178 танків «Leopard 1 A5» (URL: <https://www.dw.com/uk/pidsumki-evropejskogo-turne-zelenskogo-nova-zbroa-dla-ukraini/a-65633304?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml>. 2023. 16.05).

Проте, як зазначає публіцист М. Жолквер, на прохання України допомогти з літаками відповіді немає. «І навіть до прохання Зеленського допомогти йому у справі формування свого роду коаліції країн, готових передавати Києву бойові літаки для того, щоб усунути військову перевагу Росії в повітрі, канцлер ставиться “стримано”. Так позицію глави німецького уряду описав його офіційний представник Ш. Гебештрайт (Steffen Hebestreit)», – зазначив М. Жолквер.

Він вважає, що це пов’язано з тим, що Німеччина побоюється, що Україна почне завдавати ударів по території в глибині Росії. З таким запитанням до Ш. Гебештрайта звернулися журналісти. На що він відповів: «Ну, що ви, я думаю, вчорашня пресконференція переконливо засвідчила, наскільки високо задоволений український Президент широкими поставками озброєнь з Німеччини. Але це не означає, що всі можуть постачати все... Німеччина спеціалізується на протиповітряній обороні. Тож ідеться про розподіл праці», – наголосив представник канцлера.

Також в Аахені В. Зеленський отримав премію Карла Великого. Її присудили главі держави та українському народу за захист свободи, демократії і європейських цінностей. Премію Карла Великого вручають за внесок в об’єднання Європи. Її лауреатами були такі відомі люди, як прем’єр-міністр Великої Британії часів Другої світової В. Черчилль; Папа Римський Франциск; колишня канцлер Німеччини А. Меркель; експрезидент США Б. Клінтон.

Разом з В. Зеленським на церемонії був присутній О. Шольц, який заявив, що Європа має багато за що дякувати українцям, особливо Президенту В. Зеленському. «Коли засновники премії вирішили її започаткувати, багато частин Європи лежали в руїнах і жахливий досвід Другої світової війни, порушень прав людини, голоду, суму були присутні. Європа, що живе в мирі і свободі, мала бачення на майбутнє. Разом з тим засновники премії бачили, як їхня мрія реалізовується все більше з кожним роком», – зазначив канцлер Німеччини (URL: <https://suspilne.media/475855-zelenskij-pribuv-v-aahen-dla-vrucenna-premii-karla-velikogo>. 2023. 15.05). За його словами, сьогодні Європа знову має на своїй території війну. «Російську жахливу агресивну війну. Війну, яка наповнена болем українців, яку ми не могли уявити. Війна знову йде проти всього, за що стоїть сьогоднішня Європа. Також війна чітко показує Україні, Європі, країнам-членам: ми стоїмо разом, ми належимо один одному, наша історія також буде разом», – наголосив О. Шольц.

Він зазначив, що премія імені Карла Великого вперше вручається президентові й цілому народові. «Я думаю, це розумне рішення. Бо

український народ і Президент багато чого досягли, починаючи з 24 лютого 2022 р. Неможливого. І з великою мужністю ваша країна захищається проти тотальної російської агресії небувалої сили, день за днем відбиває російських нападників. Російська війна зблизила європейські народи», – підкреслив О. Шольц. При цьому він заявив, що на шляху до ЄС Україна має повну підтримку Німеччини.

Підбиваючи підсумки своїх візитів до Італії й Німеччини, В. Зеленський зазначив, що всі зустрічі були плідними і важливими. «Більше нової та потужної зброї для фронту, більше захисту для наших людей, більше політичної підтримки... На всіх зустрічах обговорювали нашу формулу миру, і тепер є більше готовності партнерів іти за українською формулою. Є більше підтримки для нашого вступу ЄС, більше розуміння, що вступ України в НАТО неминучий», – заявив глава держави.

На думку експертів, головною метою візиту Президента України до Італії та Німеччини було зібрати стільки військової допомоги, щоб вже цього року, як про це заявив В. Зеленський у Берліні, припинилася війна Росії проти України – повною перемогою над агресором і виведенням російської армії з усіх окупованих й анексованих територій. Про це написав М. Жолквер.

На військовій складовій наголошує і військовий експерт групи «Інформаційний спротив» О. Коваленко. Зокрема, він звертає увагу на допомогу Україні з боку Італії. За його словами, Рим з перших днів повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну допомагає нашій країні боротися з російськими окупантами. «Італія допомагає із самого початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Це ті ж самі гаубиці FH70. Якщо ми говоримо про артилерію, то це самохідні артилерійські установки M109. Це і системи ППО SAMP/T – дуже ефективні франко-італійські установки, які, як і Patriot, можуть знищувати балістичні ракети. Більше того, Італія – оператор, який використовує такі ракети, як Storm Shadow», – зазначив О. Коваленко (URL: <https://www.unian.ua/world/visit-zelenskogo-do-italiji-ekspert-poyasniv-chim-shche-rim-mozhe-dopomogti-kiyevu-12255330.html>. 2023. 13.05).

Він переконаний, що в перспективі Італія може нам допомогти у форматі авіаційної коаліції.

Політолог, виконавчий директор Міжнародної асоціації малих громад О. Буряченко також зазначив, що поїздки Президента України до кожної з країн мають свою специфіку, проте в них усіх є спільні риси. Зокрема, дуже плідним був візит очільника України до Італії. «Ми отримали не тільки потужну військову допомогу, а й політичну підтримку Прем'єр-міністра Д. Мелоні», – зазначив експерт.

Щодо зустрічі з Папою Римським Франциском, то, за словами експерта, вона була присвячена, зокрема, обговоренню мирного плану України, який складається з 10 пунктів. «Дуже важливо, що Президент особисто розповів про цей план і розставив вірні акценти. Адже будь-які мирні переговори,

якщо вони не мали контакту з Україною, не мають жодного сенсу», – вважає О. Буряченко (URL: <https://www.unian.ua/world/vizit-zelenskogo-do-italiji-ekspert-poyasniv-chim-shche-rim-mozhe-dopomogti-kiyevu-12255330.html>. 2023. 13.05; https://24tv.ua/mizhnarodni-viziti-zelenskogo-yaki-naslidki-zustrichey-prezidenta_n2313431. 2023. 14.05).

На його думку, у Німеччині, куди В. Зеленський прибув 14 травня, його сприймають не тільки як Президента України, а і як лідера цивілізованого світу. «Саме тому він викликає фурор, де б не з'явився. А тим паче в країнах наших найближчих партнерів – антипутінської коаліції. Тому від його зустрічі зі Штайнмаєром і Шольцом можемо розраховувати на дуже серйозний результат, насамперед у воєнному компоненті», – підкреслив політичний аналітик.

О. Буряченко назвав три основні мети України, які можна прослідкувати в усіх цих візитах: отримання військової допомоги, яка нам на сьогодні вкрай потрібна – снаряди, танки, системи ППО, винищувачі; підтримка українського мирного плану, адже це надзвичайно важлива історія в контексті голосувань на майданчиках ООН; поступу на шляху України як до НАТО перед самітом у Вільносі та зустріччю G7, так і до Європейського Союзу. «Ми очікуємо восени від У. фон дер Ляєн, Європейської ради чіткої оцінки нашого поступу до ЄС», – наголосив експерт.

Політолог В. Фесенко також вважає, що перебування Президента України В. Зеленського в Італії та Німеччині важливі – на тлі зміцнення зв'язків – перспективи вступу до НАТО і ЄС. «Це візит заради кількох цілей: зміцнення наших політичних, військових зв'язків з двома впливовими країнами, які входять до G7, які можуть нам допомагати й допомагають активно у військовому та економічному плані», – наголосив В. Фесенко.

За його словами, це питання про гарантії безпеки, зокрема про перспективу вступу України до НАТО. Це питання обговорювалося в Римі і в Берліні. Це теж одна з головних цілей візитів нашого Президента. «Це вже робота на майбутнє, на нову архітектуру європейської безпеки так, щоб було забезпечено інтереси України і водночас, щоб дійсно позбавити можливості Росію знову нападати на Україну та інші країни. Посилення блоку НАТО за рахунок України, зміна балансу сил у Європі та на пострадянському просторі – це теж гарантія безпеки», – підкреслив експерт (URL: <https://tsn.ua/svit/ce-vizit-zaradi-kilkoh-ciley-politolog-fesenko-pro-peremovini-zelenskogo-v-italiyi-i-nimechchini-2328598.html>. 2023. 14.05).

За його словами, під час візиту В. Зеленського до Берліну очільники країн могли домовитися щодо постачання озброєння і двосторонньої співпраці. «Для нас Німеччина важлива як не просто міжнародний партнер, а як країна, яка має величезний вплив усередині Європейського Союзу. Це значуще для нашої європейської інтеграції», – вважає В. Фесенко.

На його думку, наразі триває підготовка до рішення про початок перемовин про вступ України до ЄС. «Треба визначити, коли ці перемовини почнуться, який буде їх порядок денний. І питання про членство України в

НАТО. Поки триває війна, не йдеться про це, але ми хочемо домогтися конкретики, щоб одразу після завершення нинішньої війни розпочалася процедура приєднання України до НАТО, як це сталося з Фінляндією, і зараз чекають і на вступ Швеції. Ось це для нас важливо», – зазначив політолог.

Він переконаний, що візити В. Зеленського до Італії та Німеччини – це підготовка до саміту НАТО у Вільнюсі в липні. «Це активна робота із впливовими країнами, які можуть і вже, по суті, є нашими активними партнерами. Але громадськість цих країн, різні політичні сили треба переконувати в тому, що Україна має максимально швидко, одразу після завершення нинішньої великої війни стати членом НАТО», – наголосив В. Фесенко.

За його словами, найближчим часом відбудеться саміт «Великої сімки», де питання війни Росії проти України, допомоги Україні буде одним з головних. І Німеччина, і Італія є членами G7. «І в цьому плані координація дій, надання української позиції для двох країн “Великої сімки” для нас теж дуже значуща. Тож це, як б сказав, така велика фронтальна дипломатична атака України одразу за кількома напрямками. І два ці візити – і до Італії, і до Німеччини – дуже значущі для нас якраз у перспективі дуже важливих міжнародних самітів найближчими місяцями», – переконаний експерт.

У свою чергу юрист-міжнародник, керівник проєкту «Нотатки атлантиста» О. Калініченко звертає увагу, що Комісія Україна – НАТО, про яку згадується у європейських деклараціях, первісно не мала на меті підготовку Києва до членства в Альянсі. При цьому він допускає, що саме таку функцію їй нададуть на саміті у Вільнюсі. «Є підстави очікувати змін до Хартії (Україна – НАТО від 1997 р.) у Вільнюсі, де комісії може бути відведено роль нашого “провідника” до оборонного союзу 31 держави», – вважає експерт (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9xngr9630go>. 2023. 15.05).

Аналітик Ради зовнішньої політики «Українська призма» О. Краєв переконаний, що одним із завдань візитів В. Зеленського було донести до європейських політиків стан підготовки до наступу, адже тема активних дій ЗСУ і так уже розігріта в суспільстві. Від Києва вимагають показати високі результати в цій «вирішальній битві». «Візит був пов'язаний з контрнаступом, але таким чином, що Зеленський фактично зайнявся “менеджментом очікувань”» – наголошує експерт. За його словами, В. Зеленський доволі прозаїчно та прямо розказав особисто європейським лідерам, чого дійсно очікувати від контрнаступу, наскільки українська армія готова, які є запаси зброї, що ще необхідно, щоб він був вдалим. «Занадто високі очікування можуть призвести до згасання західної підтримки, якщо, умовно кажучи, ЗСУ не розгромлять російську армію та не звільнять усю окуповану територію за короткий термін», – зазначив експерт.

У цілому ж експерти вважають, що особисті добрі стосунки українського Президента з лідерами окремих країн також мають величезне значення для просування національних інтересів. Це дуже помітно на

прикладі Італії. Як відомо, ще нещодавно було багато негативних прогнозів після приходу до влади в Італії коаліції правих партій. Були прогнози, що Італія буде прихильна до Росії. Але цього не сталося. Нинішня глава італійського уряду Д. Мелоні з великою повагою та симпатією ставиться до Президента України В. Зеленського. Між політичними лідерами двох країн склалися добрі особисті стосунки, що позитивно впливає на відносини між Україною та Італією. За майже 15 місяців великої війни між Росією та Україною явно в позитивний бік змінилися й стосунки між Президентом В. Зеленським і керівниками Німеччини – федеральним канцлером О. Шольцем і президентом ФРН Ф.-В. Штайнмаєром. Нинішній візит керівника Української держави до Німеччини підтверджує та посилює цю тенденцію.

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Робочі візити Президента України В. Зеленського до Франції і Великої Британії: експертні думки та коментарі

Президент України В. Зеленський здійснив ряд робочих візитів до європейських країн. Лідер України побував у Німеччині, Італії, Франції та Великій Британії.

За підсумками зустрічей з лідерами всіх чотирьох країн В. Зеленський підписав спільні декларації. У документах ідеться про спільні устремління щодо завершення війни РФ проти України та ліквідації наслідків.

Як повідомляють ЗМІ, глави європейських держав засуджують напад РФ на Україну та агресію, що триває. Під час зустрічей тривали переговори про створення коаліції винищувачів для України, а також про підготовку до саміту НАТО у Вільнюсі, який має відбутися в липні поточного року.

У контексті цих візитів привертають особливу увагу результати зустрічей Президента України у Франції і Великій Британії. Так, 14 травня В. Зеленський прибув з візитом до Парижу. Це вже друга поїздка Президента України до Франції від початку повномасштабного вторгнення Росії. «З кожним візитом оборонні та наступальні можливості України збільшуються. Зв'язок з Європою міцнішає, а тиск на Росію зростає», – зазначив напередодні поїздки В. Зеленський (URL: https://t.me/V_Zelenskiy_official/6227. 2023. 14.05).

Як повідомляється в спільній заяві, опублікованій за підсумками зустрічі президентів В. Зеленського та Е. Макрона (URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-francuzkoyi-respubliki-82897>. 2023. 15.05), Франція найближчими тижнями надасть Україні десятки броньованих машин і легких танків, зокрема AMX-10RC. Також проведе навчання для українських військових.

Крім того, у заяві зазначено, що Париж також зосередить свої зусилля на підтримці протиповітряної оборони України.

У спільній декларації йдеться, зокрема:

– Франція залишається непохитною у своїй відданості незалежності, суверенітету та територіальній цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Країна продовжуватиме надавати політичну, фінансову, гуманітарну і військову підтримку Україні стільки, скільки буде потрібно;

– Франція висловлює свою підтримку українській формулі миру та готова співпрацювати з Україною для забезпечення якомога ширшої міжнародної участі в Глобальному саміті миру;

– Україна і Франція налаштовані боротися з безкарністю та підкреслюють свою тверду відданість притягненню до відповідальності осіб, винних у воєнних злочинах й інших жорстоких злочинах, скоєних у зв'язку з військовою агресією Росії проти України;

– Франція погоджується з необхідністю посилити колективний тиск на Росію шляхом подальших санкцій.

Франція повністю підтримує Комісію Україна – НАТО як платформу для подальшого посилення та розширення поточної співпраці, щоб допомогти Україні пройти шлях до євроатлантичної сім'ї відповідно до Бухарестської декларації (URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/novyny-ukrayiny/rezultaty-royizdok-volodymyra-zelenskogo-do-italiyi-nimechchyny-francziyi-ta-velykoyi-brytaniyi>. 2023. 15.05).

Постачання винищувачів В. Зеленський обговорював з Прем'єр-міністром Великої Британії Р. Сунаком 15 травня під час візиту до Лондона. Велика Британія готова відігравати активну роль у створенні авіаційної коаліції. Прем'єр-міністр Р. Сунак зазначив, що це питання стосується не тільки надання літаків, а й тренування льотчиків, відповідного матеріально-технічного забезпечення. Велика Британія передасть Україні безпілотники з радіусом дії понад 200 км і сотні ракет для ППО. І все це на додаток до високоточних ракет Storm Shadow.

Треба підкреслити, що Президент України В. Зеленський у вівторок, 16 травня, повідомив про те, що Нідерланди, Франція, Велика Британія підтримали коаліцію винищувачів. У відеозверненні В. Зеленський зазначив, що напередодні він домовився з Прем'єр-міністром Британії Р. Сунаком, що країни «працюватимуть над коаліцією винищувачів», включаючи тренування та передачу літаків (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/koaliciyu-vinishchuvachiv-pidtrimali-niderlandi-franciya-ta-velikobritaniya-novini-ukrajini-50324978.html>. 2023. 16.05).

При цьому треба звернути увагу на активність в інформаційному полі експертних думок стосовно даного «турне» Президента. Так, зарубіжні експерти висловлюють думку про те, що якщо не брати до уваги США, то Німеччина, Франція, Італія і Велика Британія сьогодні є головними гравцями в проукраїнській антипутінській коаліції. Ідеться про насичення України належною кількістю зброї, яке, вірогідно, не досягло потрібної кількості. І

український Президент приїхав не просто подякувати політикам цих країн за допомогу, а вкотре нагадати європейцям, що сьогодні не час втомлюватися від України.

Експерти вказують, що В. Зеленський поїхав з простим меседжем: Путін продовжує спати й бачити знищену Україну. Йому не потрібен сухопутний коридор, якісь територіальні поступки. Якщо ж і потрібні, то в дуже обмеженому часовому контексті. Йому потрібна вся Україна під ковпаком Москви.

У свою чергу, як повідомляють ЗМІ, науковий співробітник Atlantic Council П. Дікінсон у своєму коментарі зазначає, що підтримка України збігається з позицією Великої Британії. Незалежно від того, хто є Прем'єром країни, усі в один голос кажуть, що в британських інтересах підтримувати Україну. В експертних колах наголошується на важливості того, що Велика Британія сьогодні постачає Україні високоточну зброю. На думку фахівців, у Росії все йде по низхідній – починали з танків Т-90, а нині плавно спустилися до Т-62, Т-55, Т-54, незабаром будуть на фронті Т-34.

В Україні, навпаки, підвищується рівень озброєння, яке нам передають. Серед них – новітні зенітні ракети. Підтримка Великої Британії зброєю, боєприпасами, бойовою технікою дає нам змогу значно перевершувати супротивника. «Британія посідає перше місце за рішучістю, – говорить у коментарі військово-політичний оглядач групи “Інформаційний спротив” О. Коваленко. – Британці діють самостійно, без бюрократичної тяганини, як це відбувається в інших країнах Європи. І не дивно, що Британія стала на чолі ініціативи щодо винищувачів».

Як стало відомо, до ініціативи Великої Британії вже приєдналися Нідерланди та Франція. «Авіаційна коаліція сформується цього року. А коли конкретно західні літаки з нашими пілотами контролюватимуть українське небо, це потребує додаткової відповіді. Але коли сформується коаліція, усе відбуватиметься дуже швидко», – наголосив у телемарафоні міністр закордонних справ України Д. Кулеба.

«Перші літаки ми отримаємо тоді, коли в нас будуть готові пілоти, коли все буде узгоджено з аеродромами. Це друга половина 2023 р. – до кінця 2023 р. у кращому випадку», – зазначив О. Коваленко (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/foreign-policy/2023-05-17/koalitsiya-radi-pobedyi-skolko-nujno-ukraine-f-16-dlya-polnogo-schastya/52142>. 2023. 17.05).

У свою чергу аналітик ради зовнішньої політики «Українська призма» О. Краєв вважає, що це «турне» В. Зеленського частково присвячене тому, щоб донести до лідерів Заходу реалістичну ситуацію на полі бою. «Візит був пов'язаний з контрнаступом, але таким чином, що Зеленський фактично зайнявся “менеджментом очікувань”», – зазначає експерт. На його думку, занадто високі очікування можуть призвести до згасання західної підтримки, якщо, умовно кажучи, ЗСУ не розгромлять російську армію та не звільнять усю окуповану територію за короткий термін. «Це “холодний душ” політичного реалізму. Краще поставити ці очікування трохи нижче та

пояснити союзникам, що підтримка попри все не має закінчуватися, що початок контрнаступу не означатиме, що Україна отримала все необхідне озброєння, що питання вже вирішено» (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9xngr9630go>. 2023. 15.05).

Експерти у своїх коментарях наголосили й на тому, що однією зі складових візитів Президента України було питання Вільнюського саміту. Україна має отримати визначеність у питанні НАТО. При цьому деякі фахівці вказують на те, що питання вступу України до НАТО в найгіршому випадку – загроза для країн Альянсу, а в кращому випадку – виклик. Країни Європи розуміють, що потрібно буде прийняти виклик і відповідним чином діяти.

Політолог В. Небоженко зазначив: «Північно-атлантичний альянс постійно підкреслював, що він не воює з Росією, але тепер він показує, що воює його зброя і НАТО Росії не боїться». За його словами, у НАТО дійшли висновку, що війну треба якнайшвидше закінчувати перемогою України (URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/foreign-policy/2023-05-17/koalitsiya-radi-pobedyi-skolko-nujno-ukraine-f-16-dlya-polnogo-schastya/52142>. 2023. 17.05).

У свою чергу політолог В. Фесенко підкреслив: «До закінчення війни нас не можуть прийняти і запросити до НАТО, але до саміту у Вільнюсі шукатимуть формулу, як Україна приєднається до НАТО після війни. Зараз іде дискусія щодо цієї теми, вона обговорюється у всіх столицях, де був Зеленський», – пояснив В. Фесенко (URL: <https://tsn.ua/politika/italiya-nimechchina-franciya-ta-britaniya-politolog-poyasniv-zv-yazok-mizh-krayinami-ta-vizitami-zelenskogo-2329147.html>. 2023. 15.05).

Треба вказати також і на невмотивовану критику «турне» В. Зеленського. Так, у ведучі французького каналу «RTL» назвали поїздку Президента України Європою «гастролями цирку-шапіто». Посол України у Франції В. Омельченко вимагає вибачень (URL: <https://suspilne.media/478870-cirk-zelenskogo-u-francii-kanal-rtl-nazvav-turne-prezidenta-gastrolami-sapito-posol-ukraini-vimagae-vibacen>. 2023. 17.05).

Однак треба підкреслити важливість робочих візитів В. Зеленського європейськими країнами, результатом яких є передача нових озброєнь Україні, політична й економічна підтримка. Візити Президента України до найбільших європейських країн це якраз свідчення активної української дипломатії, коли ми підштовхуємо наших союзників до рішень, які відповідають нашим інтересам.

Ці візити також зробили прорив у роботі над «авіаційною коаліцією», що є особливо значущим на сьогодні.

Світові та вітчизняні експерти вже назвали цей «євротур» сильним ляпасом Путіну, який цього аж ніяк не зміг би повторити. Така поїздка В. Зеленського – потужний сигнал російському агресору, і заяви, які роблять лідери окремих країн, тому підтвердження. Це певною мірою свідчить про

істотне ослаблення Росії, яке бачать світові лідери, остаточно вибираючи сторону майбутнього переможця.

А. Худенко, власкор СІАЗ НБУВ

Участь Президента України В. Зеленського в роботі саміту Ліги арабських держав

Президент України В. Зеленський 19 травня прибув до Саудівської Аравії на запрошення спадкоємного принца, Прем'єр-міністра Саудівської Аравії М. бін Салмана аль Сауда. Глава Української держави висловив подяку М. бін Салману аль Сауду за запрошення взяти участь у саміті Ліги арабських держав як почесний гість.

Під час зустрічі В. Зеленського із спадкоємним принцом було детально обговорено актуальні двосторонні відносини та питання глобального характеру. Президент України поінформував співрозмовника про безпекову ситуацію в Україні та протидію російському агресору, про головні елементи української мирної ініціативи – формулу миру, яка має на меті зупинення війни та відновлення миру.

Президент України відзначив успішну участь Саудівської Аравії в поверненні з російського полону 10 іноземних військовополонених і висловив зацікавленість у продовженні спільних зусиль заради звільнення бранців. В. Зеленський висловив вдячність спадкоємному принцу Саудівської Аравії за підтримку територіальної цілісності й суверенітету України та принципову позицію в межах міжнародних організацій і запросив його відвідати Україну з візитом.

В. Зеленський закликав Саудівську Аравію продовжувати допомагати у визволенні українців з полону РФ. «Ми вже маємо позитивний досвід із Саудівською Аравією з визволенням наших людей, яких захопила Росія. Ми можемо розширити цей досвід. І якщо тут є ті, хто має іншу позицію і не називає війну “конфліктом”, я впевнений, ми можемо бути об'єднаними у звільненні людей з російських в'язниць», – заявив глава держави ([URL: https://suspilne.media/480976-zelenskij-pribuv-do-sauidivskoi-aravii](https://suspilne.media/480976-zelenskij-pribuv-do-sauidivskoi-aravii). 2023. 19.05).

Він повідомив, що разом з ним на саміт приїхав М. Джемільєв, лідер кримськотатарського народу. «Тут зі мною шановний М. Джемільєв, лідер кримськотатарського народу, одного з корінних народів України. Їхній дім – Крим, центр мусульманської культури в Україні», – наголосив Президент України.

У свою чергу спадкоємний принц Саудівської Аравії підтвердив зацікавленість в інвестиціях в Україну та відновленні нашої держави.

Того ж дня Президент України провів зустрічі з главами делегацій Об'єднаних Арабських Еміратів, Султанату Оман і Держави Кувейт. Як інформують ЗМІ, під час переговорів з віцепрезидентом, віцепрем'єр-

міністром Об'єднаних Арабських Еміратів шейхом М. бін Заїдом Аль-Нагаяном В. Зеленський поінформував про ситуацію на фронті та відбиття нашою державою повномасштабної агресії РФ. Учасники зустрічі обговорили питання глобальної продовольчої безпеки та роботи Чорноморської зернової ініціативи, приділили значну увагу реалізації української формули миру та можливості долучення до цього процесу якомога більшої кількості країн світу, зокрема ОАЕ. Також було обговорено актуальні питання розвитку торговельно-економічної та інвестиційної співпраці між державами. Сторони домовилися про обмін делегаціями для досягнення конкретних результатів і взаємодії.

За інформацією Офісу Президента України, під час зустрічі В. Зеленського з віцепрем'єр-міністром з питань міжнародних відносин і співробітництва Султанату Оман, спеціальним представником Султана на міжнародних форумах А. бін Таріком Аль-Саїдом обговорено питання реалізації української формули миру. Президент України наголосив на важливості підтримки мирних зусиль України країнами регіону. Сторони обговорили питання двосторонньої взаємодії між Україною та Оманом і можливі подальші контакти (URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-sauidivskij-araviyi-prezident-proviv-zustrichi-z-glavami-de-83001>. 2023. 19.05).

Під час переговорів із спадкоємним принцем Держави Кувейт шейхом Мешалем Аль-Ахмадом Аль-Джабером Ас-Сабахом В. Зеленський висловив вдячність Кувейту за послідовну підтримку суверенітету й територіальної цілісності України на тлі протистояння повномасштабній російській агресії, неодноразово засвідчену під час голосувань за відповідні резолюції Генеральної Асамблеї ООН.

Президент України акцентував увагу на перспективах практичної взаємодії між Україною та Кувейтом у ряді гуманітарних питань і подякував Кувейту за підтримку України в енергетичній сфері. Сторони домовилися про посилення взаємодії в цих напрямках.

В. Зеленський також зустрівся з Прем'єр-міністром Іраку Мухаммедом Шіа Саббаром Ас-Судані та обговорив з ним можливі шляхи участі Іраку в імплементації української формули миру. Про це В. Зеленський повідомив у телеграмі. «Під час зустрічі з Прем'єр-міністром Іраку Мухаммедом Шіа Саббаром Ас-Судані подякував за солідарність Іраку з Україною та українським народом, тверду позицію в підтримці суверенітету й територіальної цілісності нашої держави, принципу непорушності кордонів і дотримання норм міжнародного права. Обговорили можливі шляхи участі Іраку в імплементації української формули миру, що є надійним інструментом зупинення війни, а також взаємодію в гуманітарній сфері» – зазначив Президент України (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3711565-formula-miru-i-vzaemodia-v-gumanitarnij-sferi-zelenskij-zustrivsa-z-premerom-iraku.html>. 2023. 19.05).

Він подякував Іраку за підтримку України в межах міжнародних організацій, зокрема резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, і запросив

Прем'єра Іраку відвідати Україну з візитом з метою обговорення важливих напрямів міждержавного співробітництва.

Під час виступу на саміті Ліги арабських держав у Саудівській Аравії Президент України закликав допомогти захистити українців від російської агресії та «чесно поглянути» на війну. «Я впевнений, усі ваші нації зрозуміють нашу основну емоцію і наш основний заклик, який я хочу залишити тут. Заклик допомогти захистити наших людей, включаючи спільноту українських мусульман», – заявив В. Зеленський (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyu-samit-arabs%CA%B9ki-krayiny/32419142.html>. 2023. 19.05).

В. Зеленський зазначив, що війна «ніколи не була вибором українців», війська України не захоплювали чужих земель, але вона ніколи й не підкориться загарбникам. Він наголосив, що війна в Україні вплинула на мусульман в Криму, який був анексований Росією в 2014 р. Президент нагадав, що Крим першим постраждав від російської окупації, «і досі більшість тих, хто піддається репресіям в окупованому Криму, є мусульманами». При цьому В. Зеленський зауважив, що є лідери, які «заплющують очі» на російську агресію. «Навіть тут є люди, які мають інший погляд на війну на нашій землі, називаючи її конфліктом. Я впевнений, що ми всі можемо об'єднатися, щоб врятувати людей із російських в'язниць. На жаль, є дехто у світі і тут серед вас, хто заплющує очі на ті тюрми та незаконні анексії», – зазначив В. Зеленський.

Він повідомив, що кожній з делегацій на саміті надано документ з 10 пунктами української формули миру, і закликав приєднатися до її реалізації. «Будь ласка, ви можете обрати напрям, який ви вважаєте доцільним. І я буду вдячний кожному з вас, хто обере саме напрям порятунку людей, яких утримують у російській неволі. І, будь ласка, почуйте кримськотатарський народ, почуйте мусульман України!» – закликав Президент України.

Агентство «Associated Press» звернуло увагу на те, що В. Зеленський, схоже, намагався провести паралель з неспокійною історією арабського світу, який також пережив вторгнення та окупації, коли він сказав, що ці країни зрозуміють, що Україна «ніколи не підкорятиметься ніяким іноземцям чи колонізаторам». Ось чому вона бореться.

Як зауважує газета «New York Times», Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати та інші арабські держави уникали ставати на бік Росії чи України після ескалації вторгнення Москви майже 15 місяців тому. Вони заявляли, що не хочуть брати участі в змаганні великих держав і повинні мати можливість переслідувати власні інтереси (URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zelensky-saudivska-arabia/7100665.html>. 2023. 19.05).

На думку ряду оглядачів, емоційний виступ В. Зеленського значною мірою вплинув на деяких учасників саміту. Зокрема, як інформують ЗМІ, Саудівська Аравія заявила, що офіційно займає «нейтральну позицію» стосовно вторгнення Росії до України. Про це заявив міністр закордонних справ Саудівської Аравії принц Фейсал бін Фархан Аль Сауд, передає The

Guardian. З такою заявою Фейсал бін Фархан Аль Сауд виступив після візиту українського Президента В. Зеленського до Джедди та його звернення до лідерів Ліги арабських держав (URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/sauidivska-aravija-pislja-vizitu-zelenskoho-zrobila-zajavu-shchodo-vijni-v-ukrajini-928515.html>. 2023. 19.05).

На думку авторів повідомлення, для українського Президента це може бути позитивним результатом, адже минулого року відносини між Росією та Саудівською Аравією були на небувало високому рівні.

Пресекретар Президента України С. Нікіфоров поінформував, навіщо В. Зеленський раптово поїхав до Саудівської Аравії. За його словами, офіційний Київ хоче, щоб Ер-Ріяд залишався посередником у питанні врегулювання проблем через повномасштабне вторгнення Росії. За його словами, В. Зеленський уже провів зустріч із Прем'єр-міністром Саудівської Аравії М. ібн Салманом і наслідним принцом М. бін Салманом аль-Саудом, а також виступив на саміті Ліги арабських держав. «Ми піднімали кілька ключових тем. По-перше, це повернення всіх українців додому – і військових, і не військових, і політв'язнів, і незаконно депортованих дітей у співпраці із Саудівською Аравією», – зазначив С. Нікіфоров (URL: <https://www.unian.ua/politics/zelenskiy-u-sauidivskiy-araviji-rechnik-prezidenta-ukrajini-nazvav-golovnu-metu-vizitu-12262746.html?>. 2023. 19.05). При цьому він вказав, що є позитивні результати, тому Україна хоче, щоб робота й посередництво Саудівської Аравії тривало.

Керівник Офісу Президента України А. Єрмак, відповідаючи на запитання журналістів щодо візиту В. Зеленського до Саудівської Аравії, зазначив: «Для України важливо, щоб арабський світ знав правду про те, що відбувається сьогодні в Україні, як українці борються вже понад рік проти російського вторгнення. Ми воюємо за нашу свободу, незалежність, за нашу землю та наших людей. Ми не починали цю війну. Проти нас було здійснено акт агресії» (URL: <https://vin.gov.ua/news/ostanni-novyny/55030-arabskyi-svit-maie-znaty-pravdu-pro-viinu-rosii-proty-ukrainy-andrii-yermak-v-interviu-telekanalu-al-khadat>. 2023. 19.05).

А. Єрмак заявив, що Україна прагне донести до країн арабського світу, як вона бачить закінчення цієї війни, як забезпечити держави світу від подібних агресій – зокрема донести запропоновану В. Зеленським формулу миру. «Ця формула повністю ґрунтується на принципах міжнародного права та статуті ООН. І ми всіляко вітатимемо участь Саудівської Аравії та інших арабських країн у майбутньому саміті миру, на якому лідери з усього світу зможуть на базі формули миру Президента Зеленського знайти рішення, як закінчити цю війну в центрі Європи», – зазначив керівник Офісу Президента України.

Він звернув увагу на те, що в 10 пунктах формули миру йдеться про вирішення проблемних питань, які є важливими для всього людства. Наприклад, про питання ядерної чи екологічної безпеки. А. Єрмак запевнив, що навіть за складних обставин Україна переймається глобальними

проблемами, зокрема питанням світової продовольчої безпеки, розв'язанню якого сприяє ініціатива В. Зеленського «Зерно з України» (Grain From Ukraine).

За його словами, Україна вдячна за гуманітарну допомогу, отриману від країн арабського світу, зокрема від Саудівської Аравії, особливо тоді, коли Російська Федерація кілька місяців намагалася ударами ракет та іранських дронів зруйнувати енергетичну інфраструктуру України, залишити мільйони наших громадян без електроенергії, опалення та водопостачання в холодну пору року.

А. Єрмак наголосив, що українська сторона готова спілкуватися з державами й лідерами, які висувають певні пропозиції щодо мирного врегулювання та завершення війни, проте не сприймає жодних переговорів з будь-якими компромісами, що стосуються нашої території та наших людей. «Усі українці хочуть закінчення цієї війни. Ми хочемо повернення всіх наших територій і відновлення територіальної цілісності України. Повернення всіх наших людей з російських в'язниць, незаконно депортованих українських дітей. Отримати компенсацію за все, що Росія зруйнувала на нашій землі. Щоб люди, які почали цю жахливу війну, порушили міжнародне право, були покарані та притягнуті до відповідальності на міжнародному рівні», – заявив керівник Офісу Президента України.

Наші зарубіжні партнери позитивно сприйняли візит В. Зеленського до Саудівської Аравії. Зокрема, у Вашингтоні вважають, що це «дуже добре й важливо». Як інформують ЗМІ, у Білому домі вважають візит українського Президента В. Зеленського до Саудівської Аравії важливим. Звернення українського лідера до Ліги арабських країн оцінюють високо. Про це заявив радник з нацбезпеки Д. Салліван. «Ми думаємо, що це дуже добре і важливо, що він був у Лізі арабських країн та мав можливість донести українську позицію світові для підтримки суверенітету й територіальної цілісності України», – зазначив Д. Салліван (URL: <https://tsn.ua/politika/u-bilomu-domi-prokomentovali-na-vizit-zelenskogo-do-sauidivskoyi-araviyi-2332924.html>. 2023. 20.05).

Деякі українські експерти також вважають позитивними результати візиту В. Зеленського до Саудівської Аравії. Зокрема, кандидат політичних наук, експерт-міжнародник С. Желіховський вважає, що, виступаючи на саміті Ліги арабських країн у м. Джидда, український лідер зміг похитнути бачення арабським світом політики Російської Федерації. На думку експерта, візит глави Української держави до Саудівської Аравії можна вважати зміцненням двосторонніх відносин України з арабським світом. «Для Зеленського візит до Саудівської Аравії – це унікальна можливість представити свою позицію на форумі країн, які мають дуже хороші відносини з Російською Федерацією. І, схоже, із цим завданням він справляється», – зазначив експерт (URL: <https://uatv.ua/uk/lidery-arabskyh->

krayin-mozhut-pereglyanuty-svoye-stavleniya-do-rf-pislya-vystupu-zelenskogo-na-samiti-v-dzhyddi-dumka-eksperta. 2023. 19.05).

За його словами, на саміті Ліги арабських держав В. Зеленський помітив, що багато лідерів вірять наративам пропаганди РФ уже десятиліття. «Виступ Зеленського може спонукати до того, що деякі лідери переосмислять свою політику щодо Російської Федерації, проаналізують формулу миру, про яку він говорив. Як воно буде далі – складно сказати. Але я думаю, що перші важливі цеглинки нового порядку й нового бачення арабським світом російсько-української війни однозначно були закладені саме на саміті Ліги арабських держав», – підкреслив С. Желіховський.

Дипломат, експерт-міжнародник Р. Осипенко трохи по-іншому оцінює ситуацію. Він вважає, що зустріч у Саудівській Аравії дуже важлива, проте треба розуміти, що ця країна дещо погіршила відносини із США й покращила з Китаєм. Тому в посередники Саудівську Аравію поки що краще не брати. «Саудівська Аравія не виглядає повністю демократичною країною, вона ближче до Росії. Там теж шикуються така персоналістична вертикаль влади. Росія та Саудівська Аравія хоч і конкуренти на міжнародному ринку нафти, але зараз, щоб регулювати рівень цін, вони змушені кооперуватися. Це партнери, яких обставини підштовхують, щоб співпрацювали», – пояснив експерт (URL: <https://apostrophe.ua/ua/news/politics/2023-05-19/chto-oznachaet-vizit-zelenskogo-v-saudovskuyu-araviyu-dlya-ukrainyi-mnenie-eksperta/297302>. 2023. 19.05).

На його переконання, Росія та Саудівська Аравія мають більше спільного, ніж Україна та Саудівська Аравія. «Раніше США допомагали Саудівській Аравії розвивати нафтогазовий сектор, піднімати економіку. З попереднім принцом були дуже хороші стосунки. Однак з нинішнім принцом стосунки не склалися. Особливо після того, як у Туреччині було вбито журналіста. Президент РФ Путін тоді принца морально підтримав – першим “подавав йому руку” на міжнародних самітах», – наголосив Р. Осипенко.

Обережним у прогнозах є і директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства В. Кулик. Він вважає, що виступ Президента України В. Зеленського на саміті Ліги арабських держав можна вважати успіхом української дипломатії. Але не варто піднімати планку очікувань від одного візиту. За словами В. Кулика, Саудівська Аравія намагається отримати зараз максимальну вигоду з геополітичної ситуації, яка складається у світі, вона автономізується в глобальному великому Близькому Сході, грає автономну гру від США, не впадає у відверту підтримку Ірану та Росії, намагаючись якимось порозумітися з Іраном. «Сюди якраз зараз приходять Китай, як потужний гравець. І від такої прискіпливої уваги усіх сторін Саудівська Аравія намагається отримати хороші дивіденди», – переконаний директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства.

При цьому експерт вважає, що є країни, які орієнтуються на країни Заходу та США. Серед них він називає ОАЕ, Бахрейн, країни Північної Африки. Саме вони розглядають Саудівську Аравію як посилення того, хто

може загрозувати їхніми інтересами. Катар, на думку експерта, підіграє проросійській позиції. Але є країни з проукраїнською позицією. «Позиція ОАЕ, Султанату Оман, у деяких моментах Бахрейну десь наближається до прозахідної оцінки подій в Україні. Там представники дипломатичного корпусу неодноразово висловлювалися проти агресії Росії та щодо необхідності визнання територіальної цілісності та суверенітету України. Інші арабські країни уникають подібного визначення. Для України важливо, щоб не було сповзання арабських країн у копіювання сирійського досвіду. Бо остання визнала так звані ДНР і ЛНР, а потім підтримала агресію Росії проти України», – зазначив В. Кулик.

На думку експертів, поки що говорити про зміну позиції або перегляд зовнішньої політики в частині визначення щодо війни Росії в Україні від арабських країн не варто. Проте є сподівання на допомогу в післявоєнній відбудові України. Підписання меморандумів щодо участі в післявоєнній відбудові України арабськими державами вже буде результатом. Треба домогтися, щоб арабські країни замінили голосування на світових майданчиках на голосування «за» або хоча би утрималися в тих позиціях, які важливі для України в частині засудження й покарання Росії.

О. Ворошилов, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Робочий візит Президента України В. Зеленського до Японії для участі в саміті G7

Президент України В. Зеленський прибув до Японії, щоб зустрітися з лідерами країн G7, які пообіцяли Україні повну підтримку, включно з літаками-винищувачами F-16.

«Японія G7. Важливі зустрічі з партнерами та друзями України. Безпека та посилене співпраця заради нашої перемоги. Сьогодні мир стане ближчим», – написав В. Зеленський у твітері.

Як зауважує газета «Washington Post», В. Зеленський прибув урядовим літаком Франції після відвідин Джидди, столиці Саудівської Аравії, де він виступив на зустрічі Ліги арабських держав. Його візит до Хіросіми, місця ядерного знищення під час Другої світової війни, відбувся на тлі застережень щодо сучасних ядерних загроз з боку Росії.

Приліт українського Президента, про який оголосили лише напередодні, показували в прямому ефірі японського телебачення. Як зауважує газета «Washington Post», поява В. Зеленського одразу перевела увагу учасників саміту з усіх інших проблем, які вони мали плани обговорювати, на Україну і її протистояння російському вторгненню.

У своїй спільній заяві країни G7, до якої входять Канада, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Сполучене Королівство та Сполучені Штати Америки, а також Європейський Союз, прагнули продемонструвати єдність у

вирішенні ряду глобальних викликів. Зокрема, було підтверджено, що ці країни мають намір беззастережно підтримувати Україну в усіх необхідних аспектах.

У спільному комюніке зазначено: «Ми, керівники країн G7, на нашій зустрічі в Хіросімі підтверджуємо нашу зобов'язаність спільно протистояти незаконній, необґрунтованій і неспровокованій агресії Росії проти України». У документі також підкреслюється: «Ми підтверджуємо нашу готовність забезпечити Україну фінансовою, гуманітарною, військовою та дипломатичною підтримкою, яку вона потребує, стільки, скільки буде необхідно» (URL: <https://vikna.tv/dlia-tebe/novyny-ukrayiny/volodymyr-zelenskyj-na-samiti-g7-v-yaponiyi-shho-vidomo>).

У спільній заяві країн G7 лідери окреслили і спільний підхід до Китаю, розкритикувавши його з різних питань. Китай висловив невдоволення із цього приводу. Як інформує Reuters, Пекін розцінює заяву як втручання в його внутрішні справи (URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zelenskyj-na-g7/7101872.html>). Заява підтвердила, що підтримка України та протидія зростанню економічного впливу Китаю, залишаються головними пріоритетами найбагатших демократій світу. При цьому лідери G7 особливо закликали Китай до активніших зусиль для припинення війни Росії в Україні.

Також треба зазначити, що приїзд В. Зеленського на саміт G7 відбувся на тлі зміни рішення США щодо надання Україні літаків-винищувачів F-16, про які Вашингтон говорив упродовж багатьох місяців, що вони не потрібні Україні для ведення війни з Росією. Як зауважують оглядачі, Вашингтон нарешті піддався тиску, погодившись не перешкоджати країнам-союзникам надсилати до Києва передові західні винищувачі (URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/zelensky-u-japoniji-a-summiti-g7/7101708.html>).

Повідомляється також, що Президент США Д. Байден зустрівся 21 травня з Президентом України В. Зеленським на полях саміту «Групи семи» у Хіросімі.

Під час зустрічі Д. Байден підтвердив відданість США підтримці народу України, який захищає свій суверенітет і демократію від російського вторгнення. «Президент Байден наголосив на готовності США продовжувати надавати безпекову допомогу для задоволення нагальних потреб України на полі бою, включаючи сьогоднішнє оголошення про виділення додаткових 375 млн дол. на боєприпаси та обладнання, а також для розбудови довгострокової спроможності України захищатися від російської агресії та стримувати її», – ідеться в повідомленні.

Із цією метою лідери обговорили підтримку США спільних зусиль з нашими союзниками й партнерами з підготовки українських пілотів на винищувачах четвертого покоління, таких як F-16. Вони також обговорили поточні зусилля, спрямовані на подальше зміцнення системи протиповітряної оборони України, оскільки Росія продовжує свої ракетні та безпілотні атаки на українські міста.

Крім того, Президент Д. Байден наголосив на підтримці Сполученими Штатами Америки та іншими країнами G7 відновлення України, включаючи зусилля з відбудови її енергетичної інфраструктури, а також впровадження Україною реформ, необхідних для реалізації її євроатлантичних прагнень. «Президент Байден також привітав відданість Президента Зеленського справедливому миру, заснованому на фундаментальних принципах, закріплених у Статуті Організації Об'єднаних Націй», – повідомили в Білому домі (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/05/21/7162118>).

Під час зустрічі американський лідер також наголосив, що «Сполучені Штати Америки продовжують робити все можливе, щоб зміцнити здатність України захищатися». За словами Д. Байдена, новий пакет допомоги у сфері безпеки, який раніше заявив високопоставлений чиновник адміністрації США, становитиме 375 млн дол. і включатиме боєприпаси, артилерію, транспортні засоби. «Те, чого ви досягли, є питання всього світу, і ми в захваті від того, чого ви досягли наразі. Разом з усією G7 ми за Україну, і я обіцяю, що ми нікуди не підемо», – наголосив Д. Байден (URL: https://24tv.ua/bayden-zelenskiy-rozpochali-zustrich-hirosimi_n2317866).

Загалом у Хіросімі В. Зеленський провів двосторонні зустрічі з усіма лідерами G7 та більшістю лідерів «глобального Півдня», які брали участь у саміті, зокрема з Прем'єр-міністром Індії, президентами Індонезії та Кореї, а також з прем'єрами В'єтнаму та Австралії.

Водночас Президент України В. Зеленський так і не зміг зустрітися з бразильським колегою Л. да Сільвою під час саміту «Групи семи». Про це глава держави заявив під час пресконференції: «Я майже з усіма зустрівся, але в усіх є свої графіки. Думаю, ми через це не змогли зустрітися з бразильським Президентом. Я думаю, що це його розчарувало» (URL: <https://ua.news.ua/world/zelenskyj-ne-smog-vstretysya-s-prezydentom-brazylyu-na-sammyte-g7>).

Зі свого боку Президент Бразилії зазначив: «Я не був розчарований, я був засмучений, тому що я хотів би з ним зустрітися. Ось і все. Зеленський дорослий, він знає, що робить» (URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/prezident-braziliji-lula-da-silva-zvinuvativ-volodimira-zelenskoho-u-zrivi-zustrichi-na-samiti-g7.html>).

Нагадаємо, Л. да Сілва під час спілкування з журналістами 6 квітня 2023 р. запропонував Україні віддати Росії Крим. Він усе ще вважає, що це гарантуватиме настання миру. Пізніше Президент Бразилії різко змінив риторику. Аналітики пов'язують зміну його риторики з його бажанням поглиблювати економічні зв'язки між Бразилією та країнами Європейського Союзу й залучити європейські інвестиції у свою країну. Його перші заяви про війну в Україні суперечили консолідованій позиції ЄС і були поганим тлом для переговорів з економічних питань.

Президент України виступив перед лідерами країн «Групи семи» в Хіросімі, подякувавши за досягнення «такого рівня співпраці, який забезпечує, щоб на демократію, на міжнародне право, на свободу зважали».

В. Зеленський подякував лідерам за надання Україні надійних систем ППО, які допомогли захистити від російських ракетних атак цивільну й стратегічну інфраструктуру та зберегти життя людей. «Разом ми врятували від російських ракет уже тисячі й тисячі життів українців», – наголосив він.

Окремо глава держави відзначив рішення про тренування українських пілотів на сучасних винищувачах, що є важливою складовою повітряного щита.

За його словами, кожне рішення, ухвалене для захисту України протягом 15 місяців повномасштабної російської агресії, гарантує збереження міжнародного порядку, заснованого на правилах. Серед таких рішень – формування коаліцій оборонної підтримки, санкції проти агресора, захист енергетики та продовольчого ринку, забезпечення фінансової стійкості тощо. «Як із цеглинок зростає будинок, так і з наших з вами рішень зростає свобода – ми, демократії, її гарантуємо. І наша відповідь, по суті, є основою для обов'язкових правил запобігання агресії. Україна наголошує на принципі превентивної безпеки. Ось чому наші пропозиції щодо пакету гарантій безпеки для України – коли вони запрацюють – стануть миротворчим чинником, і не лише для нас», – зазначив В. Зеленський (URL: <https://novynarnia.com/2023/05/21/vystup-zelenskogo-na-samiti-g7-zaproponuvav-u-lupni-provesty-svitovyj-samit-formuly-miru>).

Водночас глава держави акцентував, що на саміті у Вільнюсі Україна очікує на чіткі сигнали в питанні євроатлантичної інтеграції, а також щодо надання гарантій безпеки до набуття членства в НАТО.

Він також закликав детально обговорити кроки з реалізації української «формули миру». На переконання В. Зеленського, будь-які мирні ініціативи та переговори мають базуватися виключно на формулі, запропонованій Україною. Деталі її реалізації можуть бути обговорені на Глобальному саміті миру. Глава держави висунув пропозицію зібрати в липні поточного року «світовий саміт формули миру» та об'єднати зусилля заради закінчення війни. «Навіть якщо нас розділяє відстань, нас об'єднує спільне розуміння: ви б захищалися, якби у ваш дім вдерлися, якби ворог прийшов до ваших воріт і депортував ваших дітей, ви б не здалися колонізаторам, ви б об'єдналися всім світом, ви боролися б, як боремося ми», – резюмував В. Зеленський.

Серед основних питань, які розглядалися на саміті країн «Великої сімки» в Хіросімі, – підтримка міжнародного порядку, заснованого на верховенстві права, та неприпустимість будь-яких односторонніх спроб змінити статус-кво за допомогою сили чи погрози застосування ядерної зброї, як це зробила Росія; продовження санкційного тиску на РФ і підтримки України; посилення роботи G7 з країнами «глобального Півдня»; забезпечення енергетичної безпеки в умовах агресії Росії проти України тощо.

Треба зазначити, що участь В. Зеленського в саміті G7 була пов'язана не тільки з вирішенням нагальних питань з партнерами України, а і з можливістю налагодити діалог з країнами «глобального Півдня».

Зокрема, політолог І. Рейтерович зауважив, що на саміті G7 питання України було принциповим і його використали як інструмент для того, щоб підготувати ґрунт для подальшої можливої співпраці з Індією та Індонезією. Для України насамперед є цікавою Індія, оскільки саме ця країна має поглиблені відносини з Росією.

Судячи з реакції, яка надійшла з Китаю та особливо з Росії, Президент України найімовірніше доволі вдало поспілкувався з Прем'єр-міністром Індії Н. Моді, підкреслив політолог. Звідти надійшло дуже багато нервових заяв, адже Росія побоюється, що Індію перетягнуть на бік глобального Заходу. І вона може приєднатися до санкцій і протистояння з країною-агресором.

Індії зробили багато завуальованих пропозицій про розвиток, зокрема, торгових і військово-технічних контрактів із Заходом – дуже важливих для країни. Однак вона повинна змінити своє ставлення до деяких аспектів відносин з Росією. «Індія щонайменше зробила певні висновки. І результати ми побачимо достатньо швидко. Президент України також доклав до цього руку, оскільки він міг запропонувати Індії щось цікаве. І, зрозуміло, порадити бути на правильному боці», – наголосив І. Рейтерович.

Зокрема, В. Зеленський розповів індійському лідеру про потреби нашої країни в гуманітарному розмінуванні та мобільних шпиталях. Також він повідомив Н. Моді про ініціативу української формули миру та запросив Індію залучитися до її втілення в життя (URL: https://24tv.ua/zustrichi-zelenskogo-samiti-g7-yaki-rezultati-rozmovi-zelenskogo_n2318191).

Значається також, що Китай і Росія – обидві країни не були запрошені на саміт – усе ж мали значення на зустрічі лідерів G7. Приймаюча сторона Японія запросила гостей з країн, що розвиваються, оскільки група намагається вийти на «глобальний Південь», а також намагається зменшити вплив Пекіну в ланцюгах поставок важливих матеріалів, необхідних для живлення їхніх економік.

У свою чергу Президент Франції Е. Макрон назвав зустріч G7 гарною можливістю поговорити з лідерами Індії та Бразилії про Україну. Індія була одним з головних покупців російської нафти та зброї, надаючи стабільний дохід уряду Путіна в той час, коли G7 намагається позбавити РФ коштів (URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/v-ostannij-den-samitu-g7-aktsent-na-ukrajini-situatsija-z-konjunkturoju-vid-bloomberg-.html>).

Підбиваючи підсумки саміту в Хіросімі, заступник керівника Офісу Президента І. Жовква наголосив: «Уперше від початку повномасштабної російської агресії за одним столом з Президентом України були усі лідери G7 та лідери найвпливовіших держав “глобального Півдня” – Індії, Бразилії та Індонезії. Саме ця сесія G7 стала найголовнішою і найрезультативнішою для України» (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/05/21/7403189>).

Також, за його словами, партнери обговорили українську формулу миру, на якій має базуватися відновлення миру в Україні: «Українська сторона чітко пояснила, чому формула миру може бути лише українською – адже війна відбувається саме на українській землі й саме українці виборюють своє право на незалежність, територіальну цілісність, безпечне та успішне майбутнє. Партнери дослухалися до нас і погодилися з аргументами Президента України», – повідомив І. Жовква.

Учасники підсумкової сесії ухвалили такі рішення:

1. Усі держави повинні дотримуватися принципів Статуту ООН, насамперед таких, як повага до суверенітету та територіальної цілісності.

2. Конфлікти необхідно вирішувати виключно мирним шляхом і на основі діалогу.

3. Не допускати односторонніх спроб силою змінити статус-кво в будь-якій точці світу.

4. Міжнародний порядок має ґрунтуватися на верховенстві права.

Учасники сесії також обговорили терміни проведення Глобального саміту миру, а Україна заручилася підтримкою партнерів у допомозі над його підготовкою.

Радник Офісу Президента М. Подоляк зазначив, що на зустрічі в Хіросімі модерується новий післявоєнний світ, де Росії як суб'єкта, по суті, немає. Більше того, інші країни починають звикати до цього. На його думку, візит Президента на саміт Ліги арабських держав та активна робота Президента на зустрічі в Хіросімі говорять про те, що домінування української точки зору безумовно на сьогодні. «Країни, які півроку чи три місяці тому займали виражену нейтральну позицію, а справді намагалися не дратувати Росію, готові слухати, що світ змінюється, і в цьому світі позиції Росії довоєнного типу не буде», – прогнозує М. Подоляк.

Також, за його словами, стратегічно підтримувати Росію, як її підтримували в рамках економічних чи бізнес-контактів, не вигідно. «Мені здається, що в Хіросімі це додатково стало аксіомою – аксіомою нового типу світу, у якій Росії з її імперськими амбіціями місця точно немає», – резюмував радник ОП (URL: <https://tsn.ua/ato/rosiyi-yak-sub-yekta-po-suti-nemaє-podolyak-pro-samit-g7-2333503.html>).

Співзасновник і директор економічних програм Ukrainian Institute for the Future А. Амелін підбив підсумки саміту G7 для України:

1. Україна переможе, і G7 зробить усе для цього.

2. Формула миру може бути лише українською.

3. Україна поверне собі території до кордонів 1991 р.

4. Зброю дадуть усі. Зокрема, F-16.

5. США дають новий пакет військової допомоги Україні на 375 млн дол.

6. Санкції стосовно Росії збільшуватимуться, мета – паралізувати військову машину Росії.

7. Фінансову допомогу для України буде продовжено.

8. З Кореєю і Японією Україна посилюватиме економічну співпрацю.

9. Світ готується до зростання військових (та економічних) загроз із боку Китаю.

10. Так само Китаю передали попередження внаслідок зростання постачань зброї за кордон.

11. Країни G7 прагнуть усунути вразливість у ланцюжках постачання критичних матеріалів (знову натяк на Китай) (URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/g7-hirosima-amelin-pro-naslidki-dlya-ukrajini-ostanni-novini-50326324.html>).

Військовий оглядач і колишній радник Офісу Президента О. Арестович під час розмови з російським журналістом М. Фейгіним зазначив, що візит В. Зеленського на саміт G7 поставив крапку в позиції Заходу щодо війни РФ, знято всі табу. За його словами, цей візит дав змогу існувати двом важливим принципам справедливого закінчення війни, якими є:

- відсутність збройних формувань РФ на всій території України;
- країни G7 розуміють мир в Україні так, як його розуміє Президент В. Зеленський.

«У зв'язку із цим країни G7 допомагатимуть Україні досягти цього миру стільки, скільки цього потрібно. Останні печатки зламані. Табу на літаки та інші далекобійні засоби знято. Тепер ідеться лише про технічні засоби оформлення перемоги України на полі бою, якщо РФ і надалі упиратиметься у своїх помилках», – зауважив він. Відтепер, на його думку, розмови про «один шанс контрнаступу», «сценарії двох Кореї», «примус України до миру» та про інші мрії Кремля більше не актуальні.

О. Арестович упевнений, що після візиту до Японії військова допомога Україні не прив'язуватиметься до контрнаступів. Захід дав добро на повне переоснащення «української військової машини» на зразок НАТО. ЄС тим часом готує багаторічний пакет фінансової допомоги Україні. «Також формуються умови для реальних гарантій безпеки України до щорічного саміту НАТО в липні. Це перелом на дипломатичному фронті, за яким настане остаточний перелом на полі бою», – підсумував він (URL: <https://tsn.ua/svit/znyati-vsi-tabu-arestovich-poyasniv-yak-vizit-zelenskogo-na-samit-g7-dopomozhe-vigrati-viynu-proti-rf-2333968.html>).

Загалом під час завершення саміту G7 стало зрозуміло, що ця сесія стала найрезультативнішою та найефективнішою для України. Як повідомив у зверненні за підсумками засідання G7 Президент В. Зеленський, у Хіросімі Україна була почесним учасником роботи «Великої сімки», а українська тематика – центральною. Учасники саміту обговорили українську формулу миру, яка має стати основою для завершення війни і погодилися з аргументами Президента України.

Зі свого боку, як наголосив Прем'єр-міністр Японії Ф. Кішіда, країни G7 продемонстрували непохитну єдність у підтримці України, додавши, що лідери групи домовилися посилити економічні санкції проти Росії, щоб підірвати її здатність продовжувати війну. За його словами, особиста

присутність В. Зеленського на саміті допомогла відправити «сильний сигнал» щодо України.

Особливо ж значущим є те, що Україна стала повноправним учасником поточного діалогу щодо спільного протистояння викликам миру та стабільності, з якими стикається міжнародна спільнота.

Н. Тарасенко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Президентські вибори в Туреччині: підсумки першого туру і подальші перспективи кандидатів

У Туреччині 14 травня відбулися вибори, на яких одночасно обирали президента та парламент. Для участі в голосуванні було зареєстровано понад 64,1 млн виборців, при цьому на закордонних дільницях могли брати участь у виборах понад 3,4 млн осіб. Для них було сформовано виборчі комісії в 73 країнах і 156 іноземних представництвах. За офіційними даними ЦВК, які оголосили 19 травня, участь у президентських виборах узяло 87,04 % виборців, 1 млн 37 тис. бюлетенів визнали недійсними. Ще майже 1,5 млн, або 51 % від зареєстрованих, проголосували за кордоном (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/14/novyna/svit/vybory-turechchini-vidomi-pershi-rezultaty-pidrahunkiv>).

Оглядачі зазначають, що вибори в Туреччині відбулися в достатньо спокійній обстановці та без вагомих порушень у процесі голосування. Застереження про можливі провокації на дільницях і спроби дестабілізації ситуації не виправдалися.

На пост Президента на цих виборах свої кандидатури висунули чотири політики:

- Р. Т. Ердоган, діючий Президент країни, лідер Партії справедливості та розвитку (АКР);
- К. Киличдароглу, лідер опозиційної Республіканської народної партії (СНР), найстаршої полісили Туреччини;
- С. Оган, лідер Альянсу предків, правого націоналістичного блоку;
- М. Індже, засновник і лідер партії «Батьківщина».

За результатами першого туру президентських виборів найбільше голосів отримав діючий Президент країни Р. Т. Ердоган – 49,52 %. Його головний суперник – кандидат від шестипартійного опозиційного об'єднання «Національний альянс» К. Киличдароглу – 44,88 %. У ще одного кандидата на пост Президента С. Огана – 5,17 %. За М. Індже, який очолює партію «Батьківщина» і який заявив 11 травня про зняття своєї кандидатури, проголосували 0,43 %. Отже, діючий Президент країни Р. Т. Ердоган, хоча й лідирує в перегонах, однак здобув менше 50 % голосів, чого недостатньо для перемоги в першому турі. Переможець, таким чином, визначиться вже в другому турі виборів, який відбудеться 28 травня (URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/turechchina-vibori-prezidenta-2023-rezultati->

pershogo-turu-ostanni-novini-50325819.html; <https://suspilne.media/475984-utureccini-vidbulis-vibori-akij-promiznij-rezultat>).

У парламентських виборах цього разу взяло участь понад 30 політичних партій і понад 150 незалежних кандидатів у депутати. Серед політичних сил п'ять багатопартійних блоків: Народний альянс, Альянс націй, Альянс предків, Альянс праці та свободи, Альянс Союзу соціалістичних сил. Лідером за кількістю отриманих голосів став блок «Республіканський альянс» на чолі з Партією справедливості та розвитку Р. Ердогана – його підтримало 49,3 % виборців. Це дає можливість провести до парламенту близько 322 депутатів із загальної кількості 600 місць. Опозиційний «Національний альянс» К. Киличдароглу отримав 35,19 %, що забезпечує близько 212 місць у парламенті. Партія «Альянс АТА», кандидатом на пост Президента від якої висувався С. Оган, не отримала депутатських місць. Про це пише ВВС, з посиланням на результати Центрвиборчкому Туреччини.

Коментуючи попередні результати голосування на президентських і парламентських виборах, Р. Т. Ердоган заявив, що вони лише демонструють великий відрив його Партії справедливості та розвитку і її кандидата від інших політичних сил країни. Також діючий Президент зазначив, що готовий до другого туру виборів, і подякував кожному виборцю, який його підтримав. «Переможцем на виборах незалежно від показників стала Туреччина та її народ. Голосування 14 травня стало рекордним за явкою виборців в історії виборчих процесів нашої країни. Протягом усієї політичної кар'єри ми виявляли повагу до волі народу. Висловлюємо повагу до думки виборців і на поточних виборах та всіх наступних», – зазначив він. Водночас той факт, що пропрезидентський Республіканський альянс зберіг більшість у турецькому парламенті, за словами Р. Т. Ердогана, допоможе йому бути переобраним у другому турі голосування (URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/jaki-v-erdohana-shansi-peremohti-u-druhomu-turi-bloomberg-opitav-ekspertiv.html>).

Його опонент, лідер опозиційної Республіканської народної партії та кандидат від об'єднаних сил опозиції К. Киличдароглу заявив, що впевнений у своїй перемозі в другому турі. «Якщо оголосять другий тур, ми обов'язково виграємо. Воля до змін у суспільстві понад 50 %», – наголосив політик (URL: https://24tv.ua/vibori-turechchini-2023-yak-rezultati-reaguyut-kandidati_n2313581).

Варто зазначити, що в Туреччині одна людина може обіймати президентську посаду лише два п'ятирічні терміни поспіль. Проте Р. Т. Ердоган, який перемагав на президентських виборах у 2014 та 2018 р. і обидва рази в першому турі, балотується вже на третій термін. Таку можливість політику дала ініційована ним конституційна реформа, після якої Туреччина з парламентської республіки трансформувалася в президентську.

Р. Т. Ердоган прийшов до влади в Туреччині як прем'єр-міністр у 2003 р. Як поміркований політик-реформатор, який схильний співпрацювати із західним бізнесом для відбудови Туреччини. У перше десятиліття його правління Туреччина дійсно змінилася – стала потужною державою:

будували аеропорти, залізничні дороги, порти, лікарні, розв'язки, заводи, звели величезну кількість житлових будинків. Інвестори вкладали небачені гроші в країну, не звертаючи уваги на переслідування військового керівництва, посилення тиску з боку уряду на судову гілку влади. Навіть масове придушення протестів у Стамбулі 2013 р., коли люди виступили проти вирубки дерев у парку Гезі, майже не вплинуло на економічні показники країни.

Проте подальші кроки Р. Т. Ердогана: ісламізація освіти, агресивні воєнні кампанії за межами країни, посилення конфронтації із Заходом, утиски опозиції, переслідування активістів та різного роду меншин, перехід до президентської моделі керування, концентрація влади в одних руках, придушення свободи слова, корупція та розподіл багатств між своїм оточенням – призвели до поступової стагнації економіки ([URL: https://lb.ua/world/2023/05/15/555259_vibori_turechchini_kraini_drugiy.html](https://lb.ua/world/2023/05/15/555259_vibori_turechchini_kraini_drugiy.html)).

Однак і за цих обставин Президент відкривав нові стратегічні об'єкти, прокладав спільно з Росією газогони, а в Туреччину приходили інвестиції, хоча й менших розмірів. Багато хто заплющив очі на те, що Р. Т. Ердоган одночасно виконував функції президента, прем'єра, глави національної поліції та збройних сил. Навіть на те, що у 2016 р. після так званої спроби військового перевороту він зміг повністю нівелювати вплив силових структур, насамперед армії, на політичні процеси, усунувши найбільшого супротивника, який історично знімав лідерів Турецької Держави, коли ті впадали в автократію та деспотизм.

Серйозні проблеми в економіці Туреччини виникли у 2018 р., коли Р. Т. Ердоган повністю взяв під контроль економічні процеси в державі та позбавив незалежності Центральний банк країни. Після того інфляція зросла, купівельна спроможність, як і рівень споживання, впали, турецька ліра девальвувала, малий і середній бізнес значно скоротився, кредити здорожчали й люди почали менше будувати і вкладати. Паралельно великі підприємства та контроль над стратегічними підприємствами стали переходити до рук родичів чи найближчого оточення Президента.

У Р. Т. Ердогана специфічне бачення фінансового регулювання: він вважає, що саме підвищення ставки головним регулятором призводить до інфляції, хоча в усьому світі схема виглядає з точністю до навпаки – нацбанки збільшують ставки, щоб не дати цінам зрости.

Саме через цю політику в жовтні 2022 р. інфляція в Туреччині сягнула 85 %. Навіть цього року, коли ВООЗ оголосила про завершення пандемії коронавірусу, яка теж сильно похитнула турецьку економіку, рівень інфляції становить 50,6 %. Турки зіткнулися з кризою вартості життя, яка сягнула найнижчої позначки за останні 20 років. Оренда житла зросла в середньому втричі, ціни на продукти харчування та паливо пішли вгору, що призвело до втрати реальної заробітної плати приблизно на 5 %. Підвищення ж вартості електроенергії та газу для домогосподарств на 20 % і для підприємств на 50 % ще дужче поглибило кризу.

Утім найбільше електоральних балів Р. Т. Ердоган втратив не через поточну кризу, хоча вона значно вплинула на настрої населення, а через два землетруси, які сталися на початку лютого 2023 р. на півдні Туреччини. Понад 50 тис. людей загинуло, більше 100 тис. зазнали поранень, 345 тис. будинків зруйновано, понад 1 млн людей стали внутрішніми переселенцями.

Після цього багато громадян звинуватили владу та безпосередньо Р. Т. Ердогана в повільній реакції, недбальстві та масовому зведенні споруд, які не відповідають стандартам. Водночас виникли проблеми з розміщенням людей – їх залишали в наметових містечках, на стадіонах, у готелях тощо. З часом виникли проблеми у власників, які надали прихисток: бізнес не отримував грошей, не було місця для туристів. Складно назвати задоволеними безпосередньо й постраждалих, які тривалий час перебувають у непростих умовах. Найцікавіше те, що саме ці люди, жителі півдня Туреччини, є базовим електоратом Р. Т. Ердогана.

Парадоксально, що більшість тих, хто проживає в постраждалих від землетрусу містах, усе ж проголосували за діючого Президента в першому турі. Проте саме лихо, ставлення влади до цієї катастрофи посилює негативне ставлення до Р. Т. Ердогана та його партії.

На цьому фоні об'єднана опозиція, яка ще кілька років тому не мала жодного шансу на перемогу, отримала можливість похитнути позиції Р. Т. Ердогана. Вона висуває кандидатом на пост Президента лідера Республіканської народної партії К. Киличдароглу, нехаризматичного політика, якого, однак, багато турків вважає альтернативою Р. Т. Ердогану. Можна сказати, що половина населення Туреччини, особливо молодь, не хоче ісламізації держави та відмови від прозахідного шляху. Вона вважає, що з поверненням демократії і європейського поступу економічних проблем у країні поменшає (URL: https://lb.ua/world/2023/05/15/555259_vibori_turechchini_kraini_drugiy.html).

Другий тур президентських виборів відбуватиметься вперше в історії Туреччини. Уже сам факт його проведення показує, що половина турецького суспільства вимагає змін, адже з кожними виборами підтримка діючої влади падає. На минулих президентських виборах 2018 р. Р. Т. Ердоган отримав 52,6 % голосів, а його найближчий конкурент М. Індже, який на той момент балотувався від Республіканської народної партії (СНР), лише 30,6 %. Нині різниця між представником діючої влади та його опонентом з опозиції скоротилася до декількох відсотків, хоча ще напередодні дня голосування в провладній команді прогнозували перемогу діючому Президенту в першому турі з результатом 53–55 % (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/15/7161687>).

З іншого боку, результати цих виборів стали розчаруванням і для опозиції. Соціологічні опитування прогнозували значну перевагу в голосах на користь кандидата від об'єднаної опозиції, лідера Республіканської народної партії К. Киличдароглу. Найбільш затяті його прибічники були переконані, що підтримка виборців дасть йому змогу не тільки перемогти

вже в першому турі президентських перегонів, а й значно покращити позиції своєї партії на парламентських виборах, які відбувалися в той самий день. Натомість реальні результати виявилися значно скромнішими – 45 % на президентських виборах і лише 35 % на парламентських.

Сьогодні складно сказати, хто виявиться переможцем другого туру президентських виборів у Туреччині. Однак шанси на це, за висновками оглядачів та експертів, мають обидва його учасники. Р. Т. Ердоган, який пройшов до другого туру з кращим результатом, ніж передбачали численні опитування, завдяки наданню грошової допомоги потерпілим від землетрусу, підвищенню зарплат держслужбовцям, відкриттю АЕС «Аккую» та обіцянці домогтися відтермінування з виплат за російський газ, перед другим туром має запропонувати виборцям щось інше, аби зберегти свій електорат (це люди, які поділяють консервативні й націоналістичні погляди), і водночас переманити на свій бік прибічників украй правого популіста С. Огана. Завдання його штабу також полягає в тому, щоб виборці К. Киличдароглу зневірилися в перемозі свого кандидата й не пішли на другий тур.

Водночас К. Киличдароглу, попри те що показав результати гірші, ніж йому давали опитування, усе ж має шанс виграти. Справа не тільки в економічній кризі, інфляції, діях влади під час недавнього землетрусу. Багато турків просто втомилися від 20-літнього правління «султана», від його антизахідної риторики й консерватизму.

У цій ситуації і для Р. Т. Ердогана, і для К. Киличдароглу важливо, як у другому турі проголосують 5,3 % виборців, які віддали свої голоси за третього кандидата С. Огана. Ці голоси стали ключовим фактором, який завадив фаворитам отримати більшість. С. Оган отримав таку численну підтримку, зокрема, і завдяки заяві про необхідність повернення сирійських та інших біженців додому: їх у Туреччині близько 5 млн, і вони вже давно викликають невдоволення місцевого населення. Тому експерти стверджують: обидва претенденти на пост Президента активно розігруватимуть карту біженців. При цьому безпосередньо С. Оган заявляє, що готовий підтримати у другому турі Р. Т. Ердогана чи К. Киличдароглу в обмін на обіцянку зайнятися певними проблемами.

Старший аналітик Центру досліджень сучасної Туреччини (Карлтонський університет) Є. Габер у спільній з редактором «Європейської правди» Ю. Панченком статті наголошує на певній спорідненості поглядів С. Огана з командою К. Киличдароглу. Це, по-перше, несприйняття суперпрезидентської форми правління, запровадженої Р. Т. Ердоганом. Друга спільна з опозицією тема С. Огана – питання імміграції. Нинішній успіх політика став можливий завдяки його крайнім націоналістичним поглядам і ключовому лозунгу передвиборчої кампанії – необхідності якнайшвидшого повернення понад 5 млн біженців (з них 4,5 млн – сирійських) додому.

Утім, попри принципові розбіжності С. Огана з діючим Президентом та його союзниками, імовірність того, що націоналістичний виборець політика зрештою підтримає Р. Т. Ердогана, також висока.

По-перше, антизахідні настрої явно не сприятимуть голосуванню за К. Киличдароглу, який декларує прозахідний зовнішньополітичний курс. По-друге, широка підтримка опозиції курдськими силами також відштовхує ядро націоналістичного електорату С. Огана з явними тюркськими поглядами.

До того ж не варто скидати з рахунків російський слід у біографії С. Огана, який отримав докторський ступінь у МГІМО та займався дослідженням кольорових революцій, зокрема Помаранчевої революції в Україні, часто трактуючи їх у вигідному РФ світлі (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/15/7161687>).

«Порівняно зі своїм суперником, Ердоган має кращу позицію, щоб отримати голоси, які в першому турі отримав ультранационалістичний кандидат Оган», – вважає співпрезидент Teneo Intelligence (Лондон) В. Пікколі (URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/jaki-v-erdohana-shansi-peremohti-u-druhomu-turi-bloomberg-opitav-ekspertiv.html>).

«Президент, імовірно, скористається своїм високим рейтингом схвалення, несподіваною перемогою в парламенті та перевагами обійманої посади, аби забезпечити переобрання у другому турі», – заявив Е. Пекер, європейський директор Eurasia Group (URL: <https://zn.ua/ukr/WORLD/jaki-v-erdohana-shansi-peremohti-u-druhomu-turi-bloomberg-opitav-ekspertiv.html>).

Адміністративний ресурс може істотно вплинути на підсумки голосування в другому турі, вважають експерти, адже його роль у першому турі виборів є очевидною. Зокрема, найбільш помітним стало упереджене висвітлення виборів у державних ЗМІ. У Туреччині більше 80 % ЗМІ перебувають під контролем діючої влади, а опозиція фактично не мала й не має доступу до медійних ресурсів, щоб достукатися до свого виборця. Друкована преса, радіо та телебачення висвітлюють переважно діяльність Президента Р. Т. Ердогана.

Опозиція має лише один повноцінний майданчик – соціальні мережі. Проте минулого року урядова коаліція ухвалила закон, який запроваджує кримінальну відповідальність за поширення дезінформації в інтернеті. Передбачається конкретна вимога до компаній – припиняти чи блокувати поширення недостовірних даних. Зрозуміло, що рівень прозорості інформації визначає безпосередньо влада. Тож одразу після лютневих землетрусів уряд закликав твітер видалити певний негативний контент. Це означає, що опозиція буде скута в можливостях і не здатна достукатися до своїх прихильників перед другим туром виборів.

Є проблема і із судами. У 2022 р. партія влади внесла поправки до закону про вибори. Найважливіші зміни стосуються відбору суддів, які розглядають суперечки під час перегонів. За новими правилами, судді Вищої виборчої ради (YSK) Туреччини (рада стежить за тим, щоб вибори відбувалися демократично, а підрахунок голосів – належно) фактично обираються за бажанням президента. Сорок п'ять відсотків суддів країни призначено в останні три роки, а в січні призначено нового голову YSK – людину, яку пов'язують родинні стосунки із союзником Р. Т. Ердогана.

Нещодавно цей орган виніс кілька рішень на користь влади. Він заборонив деяким опозиційним лідерам балотуватися на виборах, а також дав змогу 15 міністрам іти кандидатами в депутати від правлячої партії. При цьому вони виконували свої чиновницькі обов'язки та мали повний доступ до ресурсів міністерства.

Під час передвиборчої кампанії застосування адмінресурсу командою Р. Т. Ердогана було здійснено через підвищення вдвічі мінімальної заробітної плати (до 450 дол. на місяць) та на 45 % зарплати держслужбовців. Збільшено на 10 % ставки ветеранів, жертв тероризму і їхніх родичів, а також доплати за понаднормову роботу на 70 %. Р. Т. Ердоган дав можливість 2,3 млн працівників вийти на дочасну пенсію, хоча ще у 2019 р. переконував, що не піде на цей крок (URL: https://lb.ua/world/2023/05/15/555259_vibori_turechchini_kraini_drugiy.html).

Крім того, Президент Туреччини запропонував іпотечні кредити під низькі відсотки, скасував процент для студентських кредитів і повідомив, що має плани надати пакет допомоги торговцям на 10 млрд дол., який передбачає реструктуризацію боргів перед урядом та скасування податкових штрафів. Також анонсував, що близько 10 тис. водійських прав буде поновлено.

Крім того, Р. Т. Ердоган заявив про відкриття нового газового родовища в Чорному морі та зазначив, що протягом місяця надасть домогосподарствам доступ до безкоштовного газу. Також він повідомив про нові запаси нафти на південному сході країни потужністю 100 тис. барелів на добу й обіцяв за рік відновити 316 тис. будинків, зруйнованих землетрусами.

Не виключено, що мотивацією для посилення підтримки Р. Т. Ердогана стануть побоювання виборців щодо поглиблення економічної кризи. Інформація про можливість другого туру вже призвела до просідання турецької ліри, тому частина виборців може проголосувати за «стабільність», знаючи вже, що більшість у парламенті залишається в руках діючої влади (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/15/7161687>).

Водночас опозиція, яка попри адміністративний ресурс влади, підконтрольні їй суди та ЗМІ все ж змогла домогтися значного результату в першому турі виборів, закликала до зближення з ЄС, відмови від президентської моделі правління, припинення контролю ЗМІ, судів, державних органів влади тощо. К. Киличдароглу під час передвиборчої кампанії пообіцяв зробити більш збалансованими відносини із США та повернутися до переговорів про вступ країни до ЄС; заявив, що віддасть пріоритет відносинам із Заходом, а не з Кремлем.

Тим часом К. Киличдароглу говорив і про те, що прагне хороших відносин з Росією та має намір розвивати їх, витримуючи баланс між Заходом і Москвою. Тобто якщо стосовно Заходу Р. Т. Ердоган і К. Киличдароглу займають різні позиції, то відносно Росії вони дотримуються спільного підходу.

Тож очевидно, що в разі обрання новим Президентом Туреччини лідера опозиції К. Киличдароглу, він, імовірно, прискіпливіше ставитиметься до виконання санкційного режиму щодо РФ, проте точно не встановлюватиме економічної блокади Росії, не запроваджуватиме санкцій проти цієї держави, не відмовлятиметься від ролі медіатора, яку нині відіграє Туреччина.

Нещодавно в Москві відбулася одна цікава закрита зустріч турецьких і російських науковців, представників ЗМІ, людей, які займаються питаннями двосторонніх відносин. Там росіянам передали лист від К. Киличдароглу, який пізніше опублікували турецькі ЗМІ. Фактично РФ пояснили, якою буде позиція політика щодо відносин двох держав, якщо він стане Президентом Туреччини.

Лідер кемалістів заявив, що має наміри підтримувати гарні відносини з РФ, яка стала одним з головних торговельних партнерів його держави та ключовим постачальником енергії. Він зазначив, що захищатиме інтереси своєї країни, однак «гідне продовження турецько-російських відносин відповідає інтересам Туреччини». Таким чином, К. Киличдароглу, по суті, продовжуватиме політику Р. Т. Ердогана, намагаючись отримувати зиск від відносин і із Заходом, і з Росією. Водночас він заявив, що готовий показувати РФ, що Туреччина є частиною НАТО. Це означає, що в разі обрання нового Президента турки так само не даватимуть можливості російському флоту збільшувати кількість кораблів у Чорному морі.

Турецький опозиціонер і його оточення заявляють, що «зернова угода» має надалі працювати, однак акцентують, що Росія повинна отримати зиск від неї. Тут вимога РФ відома – зняти обмеження, які не дають нормально експортувати російське продовольство. Також це означає, що Туреччина в разі обрання нового Президента залишатиметься посередником між Україною та Росією, отримуючи чималий економічний зиск від цього.

Також К. Киличдароглу виступає за те, щоб Україна та Росія провели переговори й запровадили режим припинення вогню. Він говорить про встановлення статусу-кво, що точно грає на руку Москві, а не Києву.

Цікаво, що в цьому листі до росіян глава опозиції дав зрозуміти, що прагне рівноправних торговельних відносин з РФ. Нині в торгівлі між державами спостерігається дисбаланс – Росія торгує з профіцитом для себе. Це свідчить, що К. Киличдароглу зацікавлений у тому, щоб турецькі компанії зайшли на російський ринок і зайняли ніші, які раніше займали європейські та американські корпорації.

Серед позитивів, які вбачають експерти в можливій перемозі К. Киличдароглу, зняття перешкод з боку Туреччини на шляху Швеції до НАТО, розвиток демократії в Туреччині та світі, посилення й удосконалення посередницької ролі Туреччини в міжнародних відносинах. Але малоімовірно, що К. Киличдароглу, хоча він і прозахідно налаштований, у разі свого обрання кардинально змінить політику Анкари стосовно Москви та приєднається до західних санкцій проти Росії.

Якщо ж переможе Р. Т. Ердоган, то він і далі проводитиме політику, з якою Україна стикалася останні 20 років. Лавіруючи між Росією й Заходом, Києвом і Москвою, «султан» і далі розігруватиме свої геополітичні комбінації та використовуватиме особливі відносини з Путіним, роблячи все, щоб Туреччина посилила свої позиції в регіоні і євроатлантичному просторі, а бізнес якнайбільше заробляв на торгівлі з Росією та транзиті українського зерна.

Загалом результати президентських виборів у Туреччині важливі з багатьох точок зору – політичної, економічної, дипломатичної – не лише для України, яка залежить від посередницької ролі Туреччини в переговорах з РФ щодо «зернової угоди» та інших питань, а й для країн Заходу, НАТО, безпосередньо Росії. Офіційно на Заході не говорять про свої вподобання на виборах, щоб уникнути звинувачень у втручанні у внутрішню політику Туреччини. Але ні для кого не секрет, що європейські лідери, не кажучи вже про адміністрацію Д. Байдена, були б раді, якби Р. Т. Ердоган програв.

Як сказав К. Більдт, експрем'єр-міністр Швеції, «ми всі хочемо легшої Туреччини», стратегічно важливого члена НАТО, який за правління Р. Т. Ердогана ставав дедалі неприємнішим партнером для Європейського Союзу, який значною мірою відмовився від ідеї членства Туреччини ([URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/zanepokojennja-v-moskvi-ta-polehshennja-dlja-zakhodu-nyt-pro-jmovirnu-vtratu-erdohanom-posadi-prezidenta-.html](https://zn.ua/ukr/WORLD/zanepokojennja-v-moskvi-ta-polehshennja-dlja-zakhodu-nyt-pro-jmovirnu-vtratu-erdohanom-posadi-prezidenta-.html)).

Європейський Союз і США не приховують тверджень про те, що Туреччина під керівництвом Р. Т. Ердогана ще більше відійшла від європейських цінностей та норм, таких як верховенство права і свобода преси. Позиція Туреччини щодо російської агресії взагалі йде врозріз із союзниками по НАТО і всім цивілізованим світом. Р. Т. Ердоган не лише відмовився приєднатися до санкцій Заходу проти Росії, а й зробив Туреччину основними воротами для постачання в Росію підсанкційних товарів, зокрема секретних технологій, електроніки, чипів, компонентів транспортних засобів, що використовуються у військових цілях. Турецькі компанії не раз давали змогу російським кораблям нелегально перевозити українське зерно та доставляти до Криму озброєння. І саме в Туреччині бойовики ПВК «Вагнер» отримують озброєння, яке до них надходить з африканських і близькосхідних держав. Тим часом російські олігархи вкладають гроші, ховають свої статки та купують у цій країні нерухомість.

Р. Т. Ердоган запропонував росіянам створити в Туреччині газовий хаб, щоб у Путіна залишалася можливість направляти блакитне паливо до Європи. Водночас турецька економіка, що зазнала занепаду, отримувала російську нафту з істотною знижкою, допомагаючи Р. Т. Ердогану в його прагненні отримати третій п'ятирічний термін. Таким чином, відмовляючись застосувати західні санкції проти Москви, Р. Т. Ердоган сприяв підризу зусиль, спрямованих на ізоляцію Кремля та позбавлення його коштів для підтримки війни ([URL: https://zn.ua/ukr/WORLD/zanepokojennja-v-moskvi-ta-](https://zn.ua/ukr/WORLD/zanepokojennja-v-moskvi-ta-)

polehshennja-dlja-zakhodu-nyt-pro-jmovirnu-vtratu-erdohanom-posadi-prezidenta.html).

Путін зі свого боку також допоміг Р. Т. Ердогану. Під час піку інфляційної кризи в Туреччині 2022 р. російська компанія «Росатом» надала 5 млрд дол. для фінансування атомної електростанції «Аккую». Ці гроші допомогли стабілізувати турецьку валюту, а Р. Т. Ердоган отримав додаткові електоральні бали, продемонструвавши виборцю, що Туреччина за його правління стала атомною державою.

АЕС «Аккую», яку обслуговуватимуть російські інженери, вироблятиме близько 10 % потреб Туреччини в електроенергії після зведення всіх чотирьох її реакторів – будівництво має завершитися у 2026 р. Тепер Туреччині потрібні російські технології та паливо для АЕС, а також російський кредит, за рахунок якого фінансується цей проєкт. Анкара вже погодилася на 15-річний контракт з фіксованою ціною на електроенергію, що виробляється електростанцією: вона становитиме 12,35 дол. за кВт·год, що набагато вище за поточні ціни на місцевому ринку. Схоже, Р. Т. Ердоган готовий заплатити таку ціну, аби тільки залишитися при владі.

Отже, нинішні президентські вибори, за визначенням експертів, є доленосними для Туреччини. Від голосування в другому турі залежить, куди попрямує країна – на Захід чи Схід. Водночас варто розуміти, що якщо навіть переможе опозиційний кандидат, система влади в Туреччині не надто зміниться. Попри проголошення прозахідної орієнтації і відходу від ісламізації та диктатури К. Киличдароглу – людина системи, яка майже стільки, скільки й діючий турецький правитель, була при владі та брала участь у політичному житті держави. Він у деяких моментах, надто пов'язаних із зовнішньою політикою, повторює модель, запропоновану Р. Т. Ердоганом. Не треба також виключати фактор третього кандидата С. Огана, який під час першого туру набрав більше 5 % голосів. Від того, кого з двох основних кандидатів він підтримає, частково залежить результат президентських перегонів.

Зовнішня торгівля України за підсумками року повномасштабного воєнного вторгнення Росії

(Початок. Закінчення у № 11)

1. Зовнішня торгівля України за умов повномасштабної війни: стан і тенденції розвитку

За умов повномасштабної російської воєнної агресії зовнішня торгівля України є одним із ключових економічних джерел зміцнення обороноздатності нашої держави. Причому більш ніж за рік від початку повномасштабного вторгнення російських військ на територію нашої держави українська зовнішня торгівля пережила шок початкового періоду та поступово адаптувалася до нових надзвичайних умов свого функціонування. Ця адаптація значною мірою була пов'язана з певною стабілізацією чинників, що впливали на здійснення зовнішньоторговельних операцій і відбувалася вона за кількома напрямками.

По-перше, після деокупації північних областей України, майже всієї Харківщини та Правобережжя Херсонщини лінія російсько-українського фронту в середині листопада 2022 р. в основному стабілізувалася. Це загалом позитивно вплинуло на функціонування української економіки та зовнішньої торгівлі, зокрема.

По-друге, восени 2022 р. значно сповільнилася динаміка чисельності вимушено переміщених осіб (ВПО) / біженців як усередині, так і за межами нашої держави. Багато людей повернулися на деокуповані території України та почали налагоджувати там своє життя. Це позитивно позначилося на умовах планування та організації суб'єктами підприємництва своєї діяльності як щодо попиту на їхню продукцію, так і забезпечення робочою силою. Загалом ситуація на ринку праці України восени 2022 р. стала значно стабільнішою, ніж навесні 2022 р. І це теж позитивно вплинуло на діяльність українського бізнесу.

По-третє, на початок IV кварталу 2022 р. на макроекономічному рівні в Україні більш-менш визначились і стабілізувались обсяги та структура попиту населення, підприємств і держави на товари і послуги. Українські підприємці поступово налагодили систему ділових зв'язків, яка стала краще пристосованою до умов повномасштабної війни. Все це давало змогу краще планувати, організовувати і здійснювати зовнішньоторговельні операції як на рівні суб'єктів підприємництва, так і держави.

По-четверте, аналіз повідомлень ЗМІ дає підстави вважати, що восени порівняно з весною 2022 р. українська сторона значно поліпшила логістику експортно-імпортних потоків товарів. Ідеться не лише про початок роботи

міжнародного морського коридору для експорту українського зерна, а й про налагодження Україною (державою та суб'єктами підприємництва) альтернативних маршрутів транспортування експорту-імпорту товарів через територію європейських країн.

По-п'яте, восени 2022 р. після значної девальвації обмінний курс гривні загалом став відносно стабільним, тобто зазнавав лише незначних коливань. В основному стали й більш прогнозованими і фінансово-економічні умови здійснення зовнішньоторговельних операцій суб'єктами підприємництва-резидентами України.

Основними дестабілізуючими чинниками для української зовнішньої торгівлі у другій половині 2022 р. були ситуація на міжнародних енергетичних ринках, а в осінньо-зимовий період 2022–2023 рр. – масовані ракетно-бомбові удари Росії по об'єктах енергетичної структури України.

Загалом за рік повномасштабного воєнного вторгнення Росії українська зовнішня торгівля пройшла надзвичайно складний шлях адаптації до функціонування за умов повномасштабної війни. При цьому наведені вище чинники по-різному впливали на здійснення експорту та імпорту товарів і послуг Україною. Так, деокупація північних областей України, майже всієї Харківщини та Правобережжя Херсонщини та стабілізація лінії російсько-українського фронту в середині листопада 2022 р., мабуть, більше сприяли зростанню внутрішнього споживання та імпорту товарів і послуг в Україну, ніж їх експорту. Водночас значне сповільнення зростання чисельності українських біженців за межами нашої держави та їх працевлаштування у країнах перебування зменшувало валютний тиск на платіжний баланс України та опосередковано поліпшувало фінансово-економічні умови функціонування вітчизняної зовнішньої торгівлі. А покращення логістики потоків української зовнішньої торгівлі очевидно більше сприяло експорту вітчизняних товарів, особливо матеріалоємних, ніж імпорту товарів до України.

Як показують дані Державної служби статистики (Держстату) України, від повномасштабного воєнного вторгнення Росії більше постраждав експорт українських товарів, ніж імпорт товарів до України. Зокрема, у 2022 р. обсяги експорту українських товарів у грошовому обчисленні зменшилися порівняно з 2021 р. на 35,1 %, тоді як обсяги імпорту товарів до України за цей же період скоротились на 24,1 %.

Однак треба враховувати, що до підсумкових даних Державної служби статистики за 2022 р. включено також дані за період, що передував повномасштабному воєнному вторгненню Росії. Тому для отримання більш адекватного уявлення про вплив російського воєнного вторгнення на зовнішню торгівлю України, порівняння підсумкових річних даних 2022 р. і 2021 р. доцільно доповнити порівнянням двомісячних даних воєнного (2023 р.) та відносно мирного (2022 р.) періодів.

Так, за підсумками січня – лютого 2023 р. обсяги експорту українських товарів у грошовому обчисленні зменшилися порівняно з аналогічним

періодом 2022 р. на 42,8 %, а обсяги імпорту товарів до України за цей же період скоротились на 17,9 %. Таким чином, порівняння двомісячних даних воєнного (2023 р.) та відносно мирного (2022 р.) періодів підтверджує висновки про надзвичайно великі втрати зовнішньої торгівлі України товарами, і, насамперед, надзвичайно великі втрати експорту українських товарів саме через повномасштабне воєнне вторгнення Росії.

При цьому за підсумками 2022 р. 62,3 % від усього експорту українських товарів припадало на зернові культури, насіння та плоди олійних культур (насамперед соняшнику), жири та олії (насамперед соняшникову олію), руди та шлаки, чорні метали та вироби з них. А на всю продукцію продовольчого та гірничо-металургійного комплексів разом припадало 73,6 % від сукупної вартості експорту українських товарів. Ці дані показують доволі низький ступінь товарної диференціації українського експорту, що робить його вельми вразливим до зовнішніх чинників впливу економічної та неекономічної природи.

У підсумку скорочення виручки від продажу кількох провідних експортних товарів не може бути компенсоване за рахунок експорту інших товарів і має визначальний вплив на загальну динаміку експорту товарів з України. Так, за даними Держстату України, у 2022 р. порівняно з 2021 р. український експорт руди (в основному залізної) в грошовому обчисленні скоротився на 56,7 %, чорних металів – на 67,5 %, готових харчових продуктів – на 34,1 %, зернових культур – на 26,1 %, тоді як експорт виробів з чорних металів зменшився – на 18,7 %, жирів та олії – лише на 15,5 %, а експорт насіння і плодів олійних культур з України навіть збільшився більш ніж у 1,5 рази. При цьому значні обсяги експорту насіння олійних культур і передусім зерна здійснювалися саме завдяки функціонуванню морського «зернового коридору», підтримуваного міжнародною спільнотою. Водночас зазначимо, що збільшився експорт з України живих тварин і продуктів тваринного походження, деяких товарів легкої промисловості та машинобудування. Утім, у 2022 р. скоротився експорт переважної більшості видів українських товарів, що й призвело до негативної динаміки експорту товарів з України загалом, про що згадувалося вище.

Хоча, як інформує Національний банк України, у лютому 2023 р. поставки зернових культур на експорт з України «сягнули найбільшого значення з початку повномасштабної війни. Активізувалися відвантаження зерновим коридором на тлі невизначеності щодо його продовження. Збільшилися поставки іншими шляхами завдяки подальшому підвищенню їх пропускної спроможності на тлі як збільшення рівня води, так і активному днопоглибленню Дунаю в попередні місяці. Покращення ситуації з енергопостачанням та поступове розширення попиту з боку європейських металургів сприяло збільшенню поставок продукції ГМК порівняно з попередніми місяцями».

Утім, наслідком зазначених вище змін у вітчизняній зовнішній торгівлі стала суттєва перебудова товарної структури українського експорту. Так, за

даними НБУ, у сукупному обсязі експорту товарів з України у 2022 р. частка продовольчих товарів та сировини для їх виробництва становила 57,2 проти 43,0 % у 2021 р., мінеральних продуктів (насамперед залізної руди) відповідно – 10,0 проти 12,5 %, продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 4,1 проти 5,7 %, деревини та виробів з неї – 5,2 проти 3,0 %, промислових виробів, насамперед легкої промисловості – 1,4 проти 1,5 %, чорних і кольорових металів та виробів з них – 14,4 проти 24,0 %, а частка машин, устаткування, транспортних засобів та приладів становила у 2022 р. 5,6 проти 6,1 % у 2021 р. Отже, як свідчать дані НБУ, внаслідок повномасштабної воєнної агресії Росії ступінь різноманіття експорту українських товарів значно зменшився. Це посилює залежність української зовнішньої торгівлі в цілому від кон'юнктури міжнародних товарних ринків та її вразливість до різноманітних вірогідних потрясінь у світовій торгівлі.

Отже, як показує аналітика НБУ, основними безпосередніми причинами скорочення експорту українських товарів у 2022 р. були руйнація, значне пошкодження українських підприємств, втрата контролю над підприємствами, розташованими на тимчасово окупованих територіях України, та логістичні проблеми, спричинені російською блокадою морських портів України. Наведені положення особливо чітко проявляються при аналізі експорту товарів у 2022 р. по регіонах України.

Зокрема, за даними Держстату України, у 2022 р. порівняно з 2021 р. експорт товарів походженням із Донецької області скоротився у 25 разів, з Луганської – у 19,2 раза, з Херсонської – у 7,2 раза, з Миколаївської та Харківської – у 2,1 раза. Тоді як експорт товарів походженням із Київської області у цей же період скоротився на 17,7 %, а з Житомирської області – на 6,9 %.

В усіх згаданих областях у 2022 р. відбувались активні бойові дії. Але при цьому територіальні масштаби та період часу, протягом якого ці активні бойові дії відбувались, а також частина експортного потенціалу регіону, яка перебувала в зоні бойових дій чи під окупацією, були різні. І вплив цих чинників знайшов своє відображення в наведених вище показниках величини скорочення експорту товарів походженням з того чи іншого регіону.

Зокрема, в Донецькій області через повномасштабне воєнне вторгнення Росії припинили роботу, а отже – і експорт продукції металургійні комбінати «Азовсталь» та «Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча», на які раніше припадало близько 40 % виробництва української сталі та відповідної частини її експорту. З іншого боку, відсоток скорочення експорту товарів походженням із Луганської області був дещо меншим, ніж з Донецької, хоча відсоток площі окупованих територій у Луганській області у 2022 р. був помітно більшим, ніж у Донецькій.

Також попри те що в Миколаївській області під російською окупацією у 2022 р. опинилася суттєво менша територія, і до того ж окупованою вона перебувала значно менше, ніж у Запорізькій, зменшення обсягів експорту

товарів походженням із Миколаївської області було помітно більшим, ніж із Запорізької: у 2,1 проти 1,7 раза. Наприклад, у Житомирській області наведене вище відносно невелике скорочення у 2022 р. експорту товарів походженням з цього регіону пов'язано з цілою низкою причин, як то відносно невеликою площею окупованих територій та доволі коротким періодом цієї окупації, а також невеликою часткою експортного потенціалу Житомирщини, що опинився під прямим впливом російської окупації та повітряних атак ворога.

Причому в останньому контексті вельми красномовним є приклад Дніпропетровської області, де скорочення експорту товарів майже вдвічі пов'язане саме з російськими ракетно-артилерійськими обстрілами та бомбардуваннями. Проте суттєво більше, ніж у сусідній Запорізькій області, значна частина якої й досі перебуває під російською окупацією. До речі, саме через ракетно-бомбові удари по енергетичній інфраструктурі у віддаленій від російсько-українського фронту Івано-Франківській області експорт товарів у 2022 р. зменшився на 41,2 %.

Таким чином, зазначене вище дуже велике зменшення обсягів експорту українських товарів у 2022–2023 рр. зумовлене найперше тим, що під ударом повномасштабного воєнного вторгнення Росії опинилися провідні промислові, а почасти й сільськогосподарські регіони України, у яких продукується чимала частка вітчизняних експортних товарів. Загалом же, згідно з даними Держстату України, у 2022 р. порівняно з 2021 р. індекс фізичного обсягу усього експорту товарів з України становив 59,9 %, а у лютому 2023 р. (до лютого 2022 р.) – 71,0 %.

Однак динаміка виручки від експорту товарів залежить як від фізичних обсягів їх експорту, так і від ціни продажу цих товарів. Останні загалом визначаються кон'юктурою міжнародних ринків відповідних товарів. Як свідчать дані Держстату України, у 2022 р. порівняно з 2021 р. індекс цін усієї сукупності товарів з України становив 108,2 %. Тобто кон'юнктура на міжнародних ринках збуту багатьох українських товарів загалом була доволі сприятливою для вітчизняних експортерів. І це дало змогу дещо компенсувати втрати від значного скорочення фізичних обсягів експорту. Хоча вже в лютому 2023 р. (проти лютого 2022 р.) індекс цін усієї сукупності товарів з України становив 88,6 %, що може свідчити про певне погіршення кон'юнктури на міжнародних ринках для збуту багатьох українських товарів.

Так, індекс цін експорту зернових культур з України у лютому 2023 р. (по відношенню до лютого 2022 р.) становив 78,0 %, насіння та плодів олійних культур – 67,7 %, олії рослинного походження – 78,0 %, цукру і кондитерських виробів із цукру – 132,5 %, руди – 96,5 %, чорних металів – 79,8 %, виробів із чорних металів – 121,8 %, електричних машин і обладнання – 107,2–124,8 %. Тобто на більшість товарів українського експорту в лютому 2023 р. ціни знизилася. Хоча загалом ціни на експорт українських товарів з більшим ступенем переробки сировини / більшою часткою доданої вартості у цей же період зростали. Однак, як зазначалося

вище, частка таких товарів в українському експорті відносно невелика, а переважають сировинні товари та напівфабрикати, які й визначили цінову динаміку експорту всієї сукупності українських товарів у лютому 2023 р.

Зі свого боку фахівці Національного банку України зазначають, що «світові ціни на пшеницю та кукурудзу в березні 2023 р. відновили зростання попри продовження дії “зернового коридору”. Вагомими факторами були: зупинення роботи міжнародних зернотрейдерів Cargill та Viterrav Росії (що може обмежити обсяги постачання російського зерна на світові ринки); підвищений попит з боку Тунісу, Іраку та Китаю; дуже низький урожай в Аргентині через посуху (збір якого розпочався)». А «світові ціни на сталь та залізну руду зростали завдяки помірному поживленню попиту на усіх регіональних ринках. Однак нестійка ситуація в банківській системі окремих країн на тлі початку Рамадану призвела до втрати імпульсу та корекції цін у бік зниження». Тобто зазначається, що йдеться про зростання світових цін на товари, вагомими для експорту України.

Утім, треба враховувати, що через блокаду й окупацію Росією морських портів нашої держави у 2022–2023 рр. значно звузилася географія експорту українських товарів. Передусім ідеться про сировину й напівфабрикати, більша частина яких поставлялася на міжнародні ринки морськими шляхами. При цьому значно ускладнилася й логістика вітчизняної зовнішньої торгівлі загалом. Адже тепер значно зросло навантаження на залізничні й автомобільні шляхи в Україні та суміжних європейських державах для транспортування великих додаткових обсягів товарів.

У результаті, за даними НБУ, у сукупному обсязі експорту товарів з України у 2022 р. частка товарів експортованих до Європи зросла до 62,4 проти 38,6 % у 2021 р., у тому числі до Європейського Союзу відповідно – до 60,7 проти 36,2 % у 2021 р. Водночас частка товарів експортованих з України до Азії у 2022 р. зменшилася до 23,5 проти 36,4 % у 2021 р., до Африки у 2022 р. зменшилася до 5,2 проти 8,9 % у 2021 р., а до Америки – до 2,9 проти 5,1 % відповідно, у тому числі у США – до 2,1 проти 2,5 % відповідно.

Таким чином, під впливом повномасштабної російської воєнної агресії географічна диверсифікація експорту товарів з України суттєво спростилась і він став зорієнтованим найбільше на європейські країни, причому майже виключно на держави-члени Європейського Союзу. Це робить умови та обсяги експорту українських товарів усе більше залежними саме від правил функціонування та кон'юнктури ринку ЄС, а отже, і більш вразливими до впливу цілої низки соціально-економічних чинників.

Повномасштабна воєнна агресія Росії, як зазначалося вище, завдала потужного удару по імпорту товарів в Україну, хоча й меншою мірою, ніж по експорту українських товарів. Це зумовлено низкою таких чинників.

По-перше, якщо експорт українських товарів – це поставки товарів загалом на мирні ринки з усіма їх атрибутами, як то кон'юнктура, конкуренція тощо, то імпорт товарів в Україну – це постачання товарів у

державу, що знаходиться в стані повномасштабної війни. А це впливає на пріоритети, структуру та обсяги попиту на товари, в тому числі й імпорتنі, з боку держави, підприємців і населення.

По-друге, за умов повномасштабної війни саме поточні доходи підприємств, держави й особливо населення, які до того ж скорочувалися, почали визначати структуру й обсяги попиту на імпорт товарів і послуг в Україну.

По-третє, імпорт товарів в Україну ще до початку російсько-української війни був значно більш диверсифікованим, ніж експорт українських товарів. І більш диверсифікованим, ніж експорт товарів, імпорт товарів в Україну залишився і після початку цього вторгнення.

По-четверте, в структурі імпорту товарів в Україну значно менше матеріалоемних товарів, ніж у структурі експорту українських товарів. Це істотно знижувало вплив логістичного фактора на організацію імпорту товарів в Україну порівняно з експортом українських товарів.

По-п'яте, значна девальвація гривні у 2022 р. призвела до подорожчання імпорتنих товарів в Україні через зниження обмінного курсу гривні до долара США, євро та інших вільноконвертованих валют. Це так само сприяло зниженню попиту на широкий спектр імпорتنих товарів в Україні.

Таким чином, спектр специфічних факторів, які впливають на імпорт товарів в Україну дещо відрізняється від спектра факторів, які впливають на експорт українських товарів. Це позначилося й на показниках імпорту товарів в Україну під час повномасштабної воєнної агресії Росії.

Як зазначалося вище, під час повномасштабного воєнного вторгнення Росії темпи скорочення обсягів імпорту товарів в Україну були нижчими за темпи скорочення експорту українських товарів. Причому, як і у випадку з експортом товарів, протягом усього періоду активних бойових дій на російсько-українському фронті темпи зниження імпорту товарів в Україну сповільнювалися. Так, якщо у 2022 р. обсяги імпорту товарів в Україну в грошовому обчисленні порівняно з 2021 р. скоротилися на 24,1 %, то за підсумками січня – лютого 2023 р. обсяги імпорту товарів до України в грошовому обчисленні порівняно з аналогічним періодом 2022 р. зменшились на 17,9 %.

При цьому скорочення обсягів імпорту в Україну спостерігалось практично по всіх групах товарів. Але оскільки товарна структура імпорту в Україну значно більш диференційована, ніж товарна структура українського експорту, то навіть попри скорочення поточних доходів підприємств, держави й населення, різниця величин скорочення обсягів імпорту між різними групами товарів була дещо меншою, ніж аналогічна різниця величин скорочення обсягів українського експорту.

Водночас треба звернути увагу на те, що скорочення сукупної вартості імпорту нафти, продуктів її перегонки та мінерального палива у 2022 р. було помітно меншим, ніж скорочення сукупної вартості імпорту всіх товарів в

Україну – 10,7 проти 24,1 %. При цьому на імпорт нафти, продуктів її перегонки та мінерального палива у 2022 р. припадало 23,2 % від сукупної вартості імпорту всіх товарів в Україну. Однак така величина сукупної вартості імпорту нафти, продуктів її перегонки та мінерального палива була досягнута насамперед за рахунок збільшення ціни цих імпортних товарів. Адже, за даними Держстату України, ціна імпортних нафти, продуктів її перегонки та мінерального палива у 2022 р. зросла на 91,3 %, тоді як фізичні обсяги імпорту цих товарів зменшились на 53,4 %. Прикметно, що ціни всіх імпортних товарів зросли на 37,3 %, а фізичні обсяги імпорту всіх товарів в Україну зменшились на 44,7 %.

З іншого боку, в лютому 2023 р. порівняно з лютим 2022 р. ціна імпортних нафти, продуктів її перегонки та мінерального палива в Україні зросла на 41,7 %, тоді як обсяги імпорту цих товарів зменшились на 45,4 %. У цей же період ціни всіх імпортних товарів зросли на 22,0 %, а фізичні обсяги імпорту всіх товарів в Україну зменшились на 32,1 %.

Проведений аналіз статистичних даних свідчить, що стрімке зростання цін імпортних нафтопродуктів в Україні у 2022 р. було спричинено саме цілеспрямованим масованим знищенням збройними силами Росії об'єктів нафтопереробки та зберігання нафтопродуктів в Україні та їх гострим дефіцитом на українському ринку, що виник у перші місяці війни. Згодом попит на нафтопродукти та мінеральне паливо в Україні знизився й загалом стабілізувався вже за умов значно меншого зростання цін. Хоча темпи зростання цін на нафтопродукти та мінеральне паливо були вищими, ніж темпи зростання цін на більшість товарів, імпортованих в Україну.

У I кварталі 2023 р., як зазначали фахівці НБУ, «падіння імпорту поглибилося на тлі поліпшення ситуації в енергетиці. Оперативне усунення руйнувань енергосистеми та тепліша погода сприяли зменшенню дефіциту електроенергії та імпорту товарів, необхідних для пом'якшення його наслідків. Так, закупівлі нафтопродуктів продовжували скорочуватися на тлі значних їх запасів, а нижча потреба з боку генерації електроенергії була одним із факторів зменшення імпорту природного газу. Імпорт обладнання для забезпечення енергоавтономності надалі скорочувався через насичення внутрішнього попиту протягом попередніх місяців. Водночас зміна структури посівів у бік збільшення частки сої та соняшника сприяла активізації закупівель аграріями добрив, засобів захисту рослин та сільськогосподарської техніки, що стримувало падіння імпорту». При цьому не виключено, що у 2023 р. міжнародна ситуація може бути доволі сприятливою для споживачів імпортних нафтопродуктів в Україні. Адже, за інформацією НБУ, «слабкість глобальної економіки на тлі відносно стійкої пропозиції далі тиснула в бік здешевлення енергоносіїв. Світові ціни на нафту в березні переважно знижувалися під впливом побоювань з приводу формування надлишку пропозиції».

Повномасштабна воєнна агресія Росії призвела до помітних змін у структурі імпорту товарів в Україну, передусім через зміни у попиті на них з

боку населення та бізнесу. Адже за умов війни населення сильно диференціює свій попит, найперше зосереджуючи його на найнеобхідніших товарах. Бізнес концентрує свій попит на товарах, необхідних для здійснення підприємницької діяльності в найближчій перспективі, й обмежує свою інвестиційну діяльність, особливо довготермінову. При цьому і населення, і підприємці наскільки можливо прагнуть економити свої кошти, що своєю чергою обмежує попит на товари, в тому числі й імпортні.

Очевидно тому, за даними НБУ, у 2022 р. порівняно з 2021 р. у сукупному обсязі імпорту товарів в Україну зросла частка мінеральних продуктів (в основному нафтопродуктів) і споживчих товарів – виробів легкої промисловості та різноманітних товарів неформальної торгівлі. Доволі бурхливий розвиток неформальної торгівлі у 2022 р. пов'язаний, імовірно, не лише з прагненням населення України до економії своїх коштів за умов повномасштабної війни, а й із доволі регулярними контактами українських біженців за кордоном зі своїми родичами та близькими людьми в Україні. Водночас у 2022 р. порівняно з 2021 р. у сукупному обсязі імпорту товарів в Україну зменшилася частка чорних і кольорових металів і виробів із них, продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, та продукції машинобудування. Тобто, скорочення імпорту товарів в Україну більше зачепило товари виробничого, ніж споживчого призначення.

Утім, у регіональному розрізі на динаміку обсягів імпорту товарів у 2022 р. більше впливали фактори, які зачіпали саме споживчий, а не виробничий попит на імпортні товари. Тобто йдеться про попит на імпортні товари з боку населення. Він був зворотно пропорційним до площі територій бойових дій; площі територій, які перебували під окупацією та термінів часу їх перебування у статусі окупованих. У цьому контексті вельми показова ситуація у Дніпропетровській та Миколаївській областях, де площі територій бойових дій та площі територій, які перебували під окупацією були порівняно невеликі. У результаті у 2022 р. відсоток скорочення імпорту товарів до цих областей був значно меншим, ніж відсоток скорочення експорту товарів із цих же областей.

Також через повномасштабну російську воєнну агресію сильно постраждала й зовнішня торгівля України послугами. Зокрема, у 2022 р. обсяги експорту послуг з України в грошовому обчисленні, за даними Держстату України, зменшилися порівняно з 2021 р. на 28,3 %, а обсяги імпорту послуг в Україну за цей же період зменшились на 62,2 %. Як показують дані Держстату України, імпорту послуг у країну скоротився значно більше, ніж їх експорт з України. Таким чином, співвідношення темпів скорочення української зовнішньої торгівлі послугами за напрямками її реалізації (експорт – імпорту) дзеркально протилежні співвідношенню темпів скорочення української зовнішньої торгівлі товарами. Адже у випадку української зовнішньої торгівлі товарами темпи скорочення обсягів їх експорту в 2022 р. були вищими за темпи скорочення обсягів їх імпорту. Це

пов'язано з товарною та географічною структурою експорту – імпорту послуг Україною.

При цьому у 2022 р. динаміка українського експорту різних видів послуг (у грошовому обчисленні) була неоднаковою. Більше від повномасштабного воєнного вторгнення Росії в Україну постраждали саме більш матеріалоемні види вітчизняного експорту послуг. І навпаки, експорт менш матеріалоемних видів послуг виявився менш вразливим. При цьому попри переважаючу тенденцію до скорочення обсягів експорту послуг, обсяги українського експорту деяких видів послуг у 2022 р. навіть зростали.

Зокрема, за даними Держстату України, у 2022 р. експорт послуг у сфері телекомунікації збільшився на 21,7 %, експорт інформаційних послуг – на 9,0 %, експорт послуг річкового транспорту – на 33,0 %, а експорт послуг, пов'язаних із фінансовою діяльністю збільшився в 1,8 рази. Утім, дані Держстату України про експорт послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг хоча й відображають так чи так основні тенденції розвитку цієї сфери діяльності, однак менш точні, ніж аналогічні дані Національного банку України. Згідно з даними НБУ, у 2022 р. експорт послуг у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг загалом збільшився порівняно з 2021 р. на 5,8 %, причому саме за рахунок комп'ютерних послуг, тоді як експорт послуг у сфері телекомунікації та інформаційних послуг скоротився. Хоча такі розбіжності поділу послуг у цій групі є дещо умовними, оскільки всі вони базуються на використанні комп'ютерних технологій.

Загалом же у 2022 р. обсяги експорту більшості видів послуг так чи так скорочувалися. Насамперед це стосується транспортних послуг, частка яких до початку повномасштабного воєнного вторгнення Росії в Україну в структурі експорту послуг з України була найбільшою. Максимальний внесок у зменшення обсягів експорту транспортних послуг в Україні у 2022 р. зробили трубопровідний, морський та повітряний транспорт. Обсяги експорту транспортних послуг у цілому скоротилися на 36,4 %, що позначилося на сукупних обсягах експорту послуг з України, наведених вище.

Зазначена динаміка експорту послуг з України призвела до певних змін у структурі експорту послуг загалом. Так, у структурі експорту послуг з України у 2021 р., тобто до початку війни, за даними Держстату України, на транспортні послуги припадало 40,4 % від загального обсягу експорту послуг з України; на послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (разом) – 29,3 %; послуги з переробки матеріальних ресурсів – 11,6 % і на ділові послуги – 10,9 % від загального обсягу експорту послуг з України. Однак за підсумками 2022 р., тобто під впливом повномасштабного воєнного вторгнення Росії, структура експорту послуг з України набула такого вигляду. На транспортні послуги припадало 32,3 % від загального обсягу експорту послуг з України; на послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (разом) – 40,5 %; послуги з переробки

матеріальних ресурсів – 10,1 % і на ділові послуги – 11,2 % від загального обсягу експорту послуг з України.

Водночас при аналізі української зовнішньої торгівлі послугами треба враховувати певні відмінності їх обліку, що існують у методиках, використовуваних Державною службою статистики України та Національним банком України. Це пов'язано з тим, що статистичні дані Держстату України про українську зовнішню торгівлю послугами формуються на основі узагальнення відповідної звітності підприємств-суб'єктів зовнішньої торгівлі послугами. Це призводить до того, що деякі реальні зовнішньоторговельні операції з послугами Держстат України не враховує у своїй звітності.

У звітності Національного банку зовнішня торгівля загалом, включно із зовнішню торгівлю послугами, розглядається з макроекономічних позицій як складова платіжного балансу України. Тому звітність НБУ про зовнішню торгівлю України в цілому, включно із зовнішню торгівлю послугами, з одного боку, враховує ті фактичні сфери та обсяги зовнішньоторговельної діяльності резидентів України, які з організаційно-технічних причин залишаються поза звітністю Держстату України, а, з другого боку, виключає подвійний статистичний обрахунок деяких товарних потоків.

З урахуванням зазначених методичних відмінностей обліку української зовнішньої торгівлі послугами, зазначимо таке. Обсяги української зовнішньої торгівлі послугами, обчислені за методикою НБУ, більші, ніж аналогічні обсяги зовнішньої торгівлі послугами, обчислені за методикою Держстату України, як за обсягами експорту послуг, так і за обсягами їх імпорту. Це відповідно позначається на показниках експорту й імпорту послуг і вимагає деякої корекції їх структури.

І хоча в структурі експорту послуг Україною, обчислені за методикою НБУ, перелік провідних груп галузей-експортерів послуг загалом не змінився відносно даних Держстату України, але співвідношення між ними вже інші. Так, за оцінками НБУ, у 2022 р. на послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (разом) припадало 46,7 % від сукупного експорту послуг Україною, а на всі транспортні послуги – 21,2 %. Причому у 2022 р. сукупні обсяги експорту послуг з України порівняно з 2021 р., розраховані за даними НБУ, зменшились на 12,4 %. Це менше за наведені вище показники скорочення обсягів українського експорту послуг, обчислених за методикою Держстату України. При цьому експорт комп'ютерних послуг, як свідчать дані НБУ, збільшився на 5,7 %.

Вплив повномасштабної війни на динаміку експорту послуг з України залежав, насамперед, від матеріалоемності надання цих послуг. Тобто більше за інших постраждав експорт тих послуг, реалізація яких вимагала більшого обсягу матеріальних ресурсів як такого. Передусім ідеться про транспортні послуги, що надавалися навіть без тієї чи іншої участі російської сторони. Наприклад, не були пов'язані з транзитом вантажів територією Росії та Білорусі. Що ж стосується експорту транспортних послуг з України, що були

пов'язані з транзитом вантажів територією Росії та Білорусі, то їх припинення було пов'язано із самим фактом повномасштабного воєнного вторгнення Росії в Україну.

Так само сильно постраждав експорт послуг із переробки матеріальних ресурсів, тобто давальницької сировини. Це найперше стосується роботи підприємств вітчизняної легкої промисловості з пошиття виробів на замовлення іноземних партнерів із наданої ними ж давальницької сировини. Хоча в цьому випадку, очевидно, ключовим чинником скорочення експорту цих послуг були не проблеми доставки давальницької сировини та готової продукції, а страх іноземних партнерів втратити своє майно через повномасштабну російську воєнну агресію.

Водночас, як зазначалося вище, експорт комп'ютерних послуг за умов повномасштабної російської воєнної агресії у 2022 р., за даними НБУ, навіть збільшився. Значною мірою цьому сприяла сама технологія створення та передачі цих послуг, які за своєю природою залежать лише від наявності робочої сили відповідної кваліфікації та можуть передаватися дистанційно відповідними засобами зв'язку. Саме ці фактори формування українського експорту комп'ютерних послуг виявилися значно менш вразливими для повномасштабної російської воєнної агресії, ніж фактори формування інших видів українського експорту послуг.

Однак темпи зростання українського експорту комп'ютерних послуг у 2022 р. були помітно нижчими, ніж у попередні роки. Так, у 2020 р. експорт комп'ютерних послуг з України порівняно з попереднім роком зріс на 20,4 %, а у 2021 р. – на 38,1 %. Та й абсолютні прирости українського експорту комп'ютерних послуг у роки, що передували повномасштабному воєнному вторгненню Росії в Україну, були в рази більші, ніж у 2022 р. Таким чином негативний вплив повномасштабної російської воєнної агресії на експорт комп'ютерних послуг з України проявився в недоотриманні відповідних доходів суб'єктів підприємництва й заробітної плати найманим персоналом у цій сфері та доходів держави від оподаткування.

Повномасштабна російська воєнна агресія вплинула і на географію експорту послуг з України. Так, у 2022 р., на тлі загального скорочення обсягів експорту послуг з України, обсяги експорту послуг з України до США та Австралії зросли в абсолютному обчисленні, а не лише у відносних показниках. Очевидно, що саме до цих держав спрямовувався найбільший потік незалежного від транспортних обмежень українського експорту комп'ютерних послуг. Так само через меншу залежність від транспортних обмежень дещо скоротився експорт послуг з України до країн Європи, ніж до країн Азії та Африки. У результаті в географічній структурі експорту послуг з України у 2022 р. порівняно з 2021 р. значно зросла питома вага країн Європи (з 46,6 до 50,8 %) та країн Америки (з 22,9 до 27,0 %) і, відповідно, зменшилася питома вага країн Азії (з 14,7 до 10,6 %).

Повномасштабна російська воєнна агресія сильно вплинула і на динаміку імпорту послуг в Україну. Однак характер цього впливу був зовсім

інший, ніж вплив на експорт послуг. Причому і в цьому випадку через згадані вище суттєві розбіжності в методиках обліку зовнішньої торгівлі послугами, що застосовуються Держстатом України та НБУ, характер впливу на загальну динаміку імпорту послуг в Україну був протилежним. Так, якщо за даними Держстату України, у 2022 р. обсяги імпорту послуг в Україну, в грошовому обчисленні, зменшилися порівняно з 2021 р. на 62,2 %, то, за даними НБУ, обсяги імпорту послуг в Україну за цей же період зросли на 85,7 %.

Звичайно, такі розбіжності вимагають пояснень. Як зазначалося вище, статистичні дані Держстату України про українську зовнішню торгівлю послугами формуються на основі узагальнення відповідної звітності підприємств-суб'єктів зовнішньої торгівлі послугами. Це призводить до того, що деякі реальні зовнішньоторговельні операції з послугами Держстат України не враховує у своїй звітності. У звітності Національного банку зовнішня торгівля послугами розглядається як складова платіжного балансу України. Тому звітність НБУ про зовнішню торгівлю послугами враховує ті фактичні сфери та обсяги зовнішньоторговельної діяльності резидентів України, які з організаційно-технічних причин залишаються поза звітністю Держстату України.

В імпорті послуг в Україну такою сферою традиційно є закордонні подорожі українців. У звітності Держстату України у цій сфері враховуються лише суми грошей, сплачених вітчизняними туристами в Україні фірмам-резидентам України. У звітності НБУ, поряд з цими витратами, враховуються всі витрати коштів українцями в місцях їх подорожей за кордоном. Такі витрати за фінансовими критеріями класифікуються як імпорт послуг в Україну за статтею «подорожі». Тому статистичні показники імпорту послуг в Україну за статтею «подорожі», за даними НБУ, традиційно більші, ніж аналогічні дані Держстату України.

У звітності НБУ у 2022 р. до статистичних показників імпорту послуг в Україну за статтею «подорожі» було включено відповідні витрати українських біженців за кордоном. Така процедура є цілком логічною та економічно обґрунтованою. Адже ці витрати фінансувались із заощаджень українських громадян, що були накопичені та зберігалися в Україні. Тому статистичні показники імпорту послуг в Україну за статтею «подорожі» у 2022 р. порівняно з 2021 р. зросли у 3,2 раза і сягнули 19,8 млрд дол. США.

Це спричинило стрімке зростання обсягів сукупного імпорту послуг в Україну, зазначеного вище, та суттєвих змін у географічній структурі цього імпорту. У результаті, за оцінками НБУ, обсяги сукупного імпорту послуг в Україну у 2022 р. порівняно з 2021 р. зросли на 85,7 %, у тому числі з країн Європи – на 63,7 %, зі США – у 9,5 раза, а з країн Америки загалом – у 8,4 раза. Водночас обсяги сукупного імпорту послуг в Україну з країн Азії в цей же період зменшились на 56,8 %. Відповідно змінилася й географічна структура сукупного імпорту послуг в Україну. У підсумку в географічній структурі імпорту послуг з України у 2022 р. порівняно з 2021 р. значно

зросла питома вага країн Америки (з 8,1 до 36,4,0 %) й особливо США (з 6,9 до 35,1 %). При цьому зменшилася питома вага країн Європи (з 62,4 до 55,0 %) і особливо країн Азії (з 17,4 до 4,0 %).

Загалом же під впливом повномасштабного воєнного вторгнення Росії внесок зовнішньої торгівлі у формування доходної частини платіжного балансу України та оптимізацію сальдо платіжного балансу України значно послабився. Зокрема, у 2022 р. негативне сальдо української зовнішньої торгівлі порівняно з 2021 р. зросло у 9,7 раза та сягнуло 25,9 млрд дол. Однак попри те, що 58,9 % цієї суми припадало на негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами, а 41,1 % – на негативне сальдо зовнішньої торгівлі послугами, саме зміни в українській зовнішній торгівлі послугами призвели до формування такого великого негативного сальдо української зовнішньої торгівлі загалом. Так, якщо негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами змінилося з понад 6,6 млрд дол. у 2021 р. до майже 15,3 млрд дол. у 2022 р., то позитивне сальдо зовнішньої торгівлі послугами змінилося з майже 4,0 млрд дол. у 2021 р. на негативне сальдо у майже 10,7 млрд дол. у 2022 р. Провідну роль у цьому процесі збільшення абсолютної величини негативного сальдо української зовнішньої торгівлі передусім зіграло стрімке зростання витрат українських біженців за кордоном у 2022 р., що і відображено в імпорті послуг в Україну.

Водночас зменшення ролі зовнішньої торгівлі у формування доходної частини платіжного балансу України через скорочення експорту товарів і послуг у 2022 р., про що вже зазначалося вище, було компенсоване за рахунок позитивного сальдо оплати праці українців за кордоном, надходження допомоги від міжнародних партнерів України та деяких інших джерел фінансування. Адже попри деяке скорочення доходів від вітчизняних трудових мігрантів лише позитивне сальдо від оплати праці українців за кордоном у 2022 р. перевищило 13 млрд дол.

Так само вдосконалення зовнішньої торгівлі України за умов продовження російської воєнної агресії вимагає зусиль, спрямованих на розв'язання низки проблем, спричинених цією війною.

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України

Вітання Президента України В. Зеленського науковцям з нагоди Дня науки

«Шановне товариство!

Щиро вітаю вас із Днем науки.

Без потужної передової науки надзвичайно важко повноцінно захищати державу від зазіхань агресора, забезпечувати її сталий розвиток та гідне майбутнє. Саме професійність досвідчених науковців у поєднанні з креативністю молодих учених розширюють горизонти наукових досліджень, дають змогу ставити амбітні цілі й гідно відповідати на непрості виклики сьогодення.

Нині Україна потребує фахових рішень для оборони та ліквідації наслідків війни. Попри складність ситуації ви продовжуєте свою діяльність, а ваші наукові здобутки стають фундаментом багатьох таких рішень.

Пишаюся вами й сердечно дякую за кропітку щоденну працю і самовідданість, за ваш внесок у відстоювання нашої незалежності.

Щиро бажаю вам новаторських проектів, нових звершень і відкриттів.

Нехай усі сміливі задуми та ідеї втілюються в життя на благо рідної держави.

Слава Україні!» *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 20.05).*

Привітання Президента Національної академії наук України академіка А. Загороднього з Днем науки в Україні

«Вельмишановні колеги, дорогі друзі!

Маю за честь привітати всіх з Днем науки в Україні.

Цей день важливий не лише для науковців. Сьогодні, коли наша держава переживає складні й драматичні часи, роль науки в нашому житті ще більше зростає, а досягнення наших науковців додають нам віри в те, що, незважаючи на всі труднощі й виклики, Україна має шанси для майбутнього розвитку і процвітання.

Нині наукова спільнота докладає усіх зусиль для захисту нашої державності та наближення перемоги України в боротьбі з російськими окупантами. Разом з роботою над фундаментальними дослідженнями з пріоритетних напрямів світової науки наші науковці зосереджені на дослідженнях та розробленнях, пов'язаних із зміцненням обороноздатності та безпеки країни, пошуку шляхів розв'язання проблем, що наразі є вкрай актуальними для держави і суспільства.

У наступні роки нам також належить вирішувати складні завдання, пов'язані з післявоєнною відбудовою. І ми повинні зробити все від нас

залежне для того, щоб наука була потужною силою розвитку держави, а наші винаходи і відкриття давали реальну користь і служили на благо українського народу. Звісно, без вас – талановитих науковців, відданих своїй справі, – здійснення усіх цих планів просто неможливе.

Розвинута наука також є запорукою подальшої успішної інтеграції України у європейський простір. Здобутки українських науковців, інноваційні підходи у вирішенні актуальних проблем сьогодення служать сприйняттю України на міжнародній арені як сучасної європейської держави.

Добре відомо, що сьогодні наукова сфера України переживає нелегкі часи, наші науковці працюють у дуже складних умовах. Російська агресія завдала величезної шкоди науці, зруйнувала об'єкти наукової інфраструктури і навіть забрала життя наших колег. Тому я вкотре хочу подякувати всім науковцям за мужність і незламність, талант і самовіддану працю у цей надзвичайно складний для нашої країни час. Упевнений, що разом ми здолаємо всі труднощі та вистоїмо в цю лиху годину.

Тож сердечно вітаю всіх з Днем науки в Україні. Сьогодні маємо добру нагоду вшанувати наукові традиції, здобутки наших учених, якими ми цілком справедливо пишаємося, і на яких покладаємо великі надії. Бажаю усім миру і добра, міцного здоров'я, плідного творчого пошуку та нових звершень в ім'я України! Іще висловімо сердечну вдячність і низько вклонімося всім нашим захисникам і захисницям, завдяки героїчному подвигу яких ми маємо змогу кожного дня жити і працювати!

Слава Україні! Героям слава!» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 19.05).

Під головуванням Президента НАН України академіка А. Загороднього 17 травня 2023 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

На початку зібрання академік А. Загородній вручив відзнаки вченим НАН України, присуджені розпорядженням Голови Верховної Ради України від 12 травня 2023 р. за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної науки, зміцнення науково-технічного та інноваційного потенціалу держави, підготовку висококваліфікованих кадрів, багаторічну сумлінну працю, високий професіоналізм і з нагоди Дня науки.

Далі з доповіддю «Національна культурно-мистецька спадщина: проблеми збереження та академічної наукової презентації» виступила академік-секретар Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України академік Г. Скрипник.

Вона поінформувала про результати втілення масштабних досліджень загальнонаціональної ваги, що їх виконали науковці народознавчих і мистецтвознавчих установ НАН України для збереження та наукового вивчення й представлення національної культурно-мистецької спадщини.

В обговоренні цієї доповіді виступили голова Державної служби України з етнополітики та свободи совісті доктор філософських наук В. Єленський, завідувач сектору Інституту культурної спадщини Республіки Молдова доктор історичних наук В. Кожухар, завідувач кафедри Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» доктор історичних наук В. Скляр, професор кафедри україністики Варшавського університету доктор філологічних наук В. Соболев, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України академік М. Жулинський.

З доповіддю «Розвиток інноваційних технологій отримання композиційних вуглець-вуглецевих матеріалів та виробів: стан та перспективи» виступив завідувач відділу вуглецево-графітних матеріалів Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» кандидат технічних наук І. Гурін.

Він поінформував про важливість та ефективність досліджень фахівців НАН України в галузі створення нових композиційних вуглець-вуглецевих матеріалів і виробів для потреб ядерно-енергетичного комплексу України, машинобудування й ракетно-космічних технологій, медицини тощо.

В обговоренні цієї доповіді виступили начальник комплексу нових матеріалів та перспективних технологій ДП «КБ «Південне»» кандидат технічних наук О. Потапов, завідувач кафедри біомеханіки ДУ «Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М. І. Ситенка НАМН України» доктор медичних наук О. Тяжелов та академік-секретар Відділення ядерної фізики та енергетики НАН України, генеральний директор Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» академік М. Шульга.

Далі було розглянуто кілька кадрових і поточних питань (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 17.05*).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Академік Е. Лібанова: «Українська ідентичність формується знизу, як реакція на жах війни». Інтерв'ю відбулося в ефірі програми «Ми є, були й будемо: інформаційний марафон» на «Громадському радіо».

Демограф, директор Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України академік Е. Лібанова у своєму інтерв'ю розповіла про цінності, ідентичність і речі, які останнім часом яскравіше викристалізуються в українців.

Учена зазначила: «Процес формування української політичної нації наймовірно прискорився. Те, що було до початку повномасштабної війни, після 2014 р., – не таке яскраве і цілеспрямоване. Характерно, що сьогодні українська ідентичність формується знизу. Як реакція на той жах, на який перетворилася війна. Коли намагаються руйнувати життя мирних людей,

воювати не з армією, а з цивільними. І це викликає чітку реакцію у населення – ми встоїмо, усе усім доведемо, ми самодостатні. (...) Після війни шкала цінностей в українців/українок зміниться. Не цінності, а саме шкала. Ми по-іншому сприйматимемо матеріальне. Сьогодні усі так або інакше погоджуються обмежуватися необхідним. Дорогі ресторани зараз є у найбільшій скруті. Частині людей нема за що туди ходити. Інші не бачать сенсу в такому витрачанні грошей і вважають, що краще віддати їх на ЗСУ».

Е. Лібанова також пояснила, хто і як відбудовуватиме Україну після її перемоги та які демографічні прогнози на повоєнне майбутнє ми маємо: «Після перемоги вкрай важко буде відновлювати Україну швидко. Буде великий попит на будівельників, людей інших робітничих професій. А у нас нема так багато таких працівників. І не може бути, бо ми ж, крім будівництва, чимось іще займаємося. Це в усіх країнах так. Тому на такі-от вибухові періоди доведеться запрошувати людей з-за кордону. Тут варто вивчати досвід міграційної політики, який застосовують інші країни. Взірцем є канадська міграційна політика. Вони дуже чітко все регламентують, умови висувають при запрошенні на роботу тощо. Ми можемо те саме робити. Не треба думати, що до нас після цього ніхто не поїде. А враховуючи те, що проекти будуть надзвичайно цікаві не тільки будівельникам, то сюди пойдуть і європейці. Дуже багато залежить від умов праці, можливостей самореалізації, зарплати. (...) Ми розробляємо демографічні прогнози на повоєнний період. Складові прогнози міграції в нас різні. Для різних територій вони, звісно, різні. З ОРДЛО, коли там відновиться українська влада, молодь, імовірно, поїде в Росію. У Криму значно більше військових. Після перемоги України вони там не залишаться. Тим більше так компактно. Ми сьогодні також дуже багато думаємо над системою розселення в повоєнній Україні. Наш агресивний сусід нікуди не дінеться. Як розвивати бізнес та жити біля його кордонів? Можливо, доведеться демілітаризовану зону примусити їх встановити, чи щось іще таке. Я не переконана, що ми зможемо цього домогтися» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 17.05).

Стаття історика Л. Якубової «Кривавий культ Перемоги. Як Росія використала міф про Другу світову у пропаганді?»

Статтю члена-кореспондента НАН України Л. Якубової (Інститут історії України НАН України) опубліковано на сайті освітньо-інформаційної платформи «Локальна історія»

Історик, завідувач відділу історії України 1920–1930-х років Інституту історії України НАН України член-кореспондент НАН України Л. Якубова у своїй статті поінформувала про сучасну квазірелігію росіян: «У 2010 р. тодішній прем'єр-міністр Росії Путін заявив, що “найбільші втрати у Великій Вітчизняній війні зазнала саме РСФСР” і війну виграно “передусім за рахунок людських та індустріальних ресурсів РФ”. Це була відлікова точка

росту рашизму і перетворення міфу перемоги на опорну конструкцію нової квазірелігії. На жаль, колишні союзники в боротьбі з нацизмом воліли не помічати трансформацій Росії, що призвела до сьогоденної кривавої війни в Україні. (...) Нині культ перемоги – це не лише громадянська квазірелігія. Він намертво зрісся з московським православ'ям, перетворивши його на кривавий поганський культ, що лише обрядово нагадує християнський. Це вже навіть не етнофілетизм, а апокаліптична тоталітарна секта. Замість благої звістки спасіння, вона проповідує звістку прищестя “русского міра” – через знищення (для початку) України і українців. І все – задля “святої” Росії, задля її “перемоги” над українськими “сатаністами”. Крові громадян України (до слова, без з'ясування етнічного походження) прагне обиватель: більше крові! більше мук! Не вистачатиме – застосувати ядерну зброю. Не лише в телефірах, з трибун і кабінетів, а й у соцмережах і приватній телефонній переписці панує звіриний вий. Важливо розуміти, чим є для прихильників культу “перемога”. Це перетворення України на пустелю, не придатну до життя. Знищення якомога більше громадян України і створення для решти умов, не сумісних із виживанням. Тобто геноцид. Таким є культ Перемоги нині. І, на жаль, величезна частка росіян є його adeptами».

У 2004 р., після покладання квітів до могили Сталіна спікером Держдуми Б. Гризловим стартувала відкрита ресталінізація. Прив'язка фігури генералісімуса до смислової рамки перемоги, що вже перетворилася на центральний історичний фокус путінської Росії, була не випадковою. Нагадаємо, що історичні міфи є квінтесенцією певних дискурсивних блоків. Із цього погляду в міф про «великого Сталіна» та «Сталіна – ефективного менеджера» було закодовано тоталітарний транзит Росії. Зі Сталіна зробили фігуру-кліше, присутню усюди, де йдеться про велич і перемоги СРСР. Відтак смисловий ряд «перемога – диктатура – велич Росії» замкнувся.

Чим міцнішим ставав авторитаризм, тим більшого розмаху набували святкування. У 2005 р. на параді вперше були присутніми президенти провідних держав світу та канцлер ФРН. У 2008 р. парад уперше провели із демонстрацією бойової техніки та авіації, а у серпні її застосували на практиці – проти Грузії. Наступного року створили комісію з протидії спробам фальсифікації історії на шкоду Росії.

Однак колишні союзники в боротьбі з нацизмом воліли не помічати трансформацій Росії та її промовистої пози в трактуванні результатів Другої світової. Війна як феномен і самостійна категорія мислення намертво вросла в ментальну систему росіян. Культ перемоги є лише інверсією культу війни. У російській дійсності базові світоглядні феномени мають свої «дзеркальні відбитки». Дискурс війни/миру в обширі брехливих заяв і прихованих сенсів є центральним. За його змінами доволі просто діагностувати мілітаристичні приготування сучасної Росії та її тоталітарний дрейф.

Десятиріччями соціологічні опитування в РФ засвідчують, що уявлення лівової частки населення про минувшину обертаються навколо ВВВ і перемоги. Тобто йдеться про нездорову фіксацію на одній, хоч і дуже

важливій, події. Вона декомпенсувала всі спорожнілі внаслідок краху СРСР лакуни історичної свідомості населення. Наслідки цієї тотальної за поширенням вибіркової амнезії є фатальними. Тим більше що діюча влада використала ситуацію собі на користь.

Спочатку міф ВВВ застосовували як інструмент коригування масових налаштувань під час виборів. Від 2012 р. трансформований міф перемоги діяв як інструмент легітимації влади в обставинах її заперечення чинною Конституцією. У 2014 р. культ перемоги «освятив» анексію Криму і вогнище проксівії на Донбасі. У 2019–2020 рр. він став інструментом легітимації спотворення Конституції та узурпації влади. Від 2022 р. – аргументом виправдання загарбницької війни, геноциду української нації та знищення суверенітету України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 11.05).

Відновлення екосистем після пожеж

Чи можливо відновити українські екосистеми після пожеж та як це зробити повідомила в інтерв'ю науково-популярному журналу «Куншт» старший науковий співробітник відділу аделопатії Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка НАН України кандидат біологічних наук О. Дзюба.

«Згідно з даними Держекоінспекції, станом на квітень 2023 р. сума збитків, завданих екосистемам України повномасштабною війною, становить понад 1,9 трильйона гривень, зокрема понад 0,68 трильйона – це забруднення ґрунтів небезпечними речовинами... І поки триває війна, на жаль, обсяг руйнувань продовжує збільшуватися, – зауважує дослідниця. – Щороку через посуху та необережне поводження з вогнем у лісах та степах по всій планеті спалахують пожежі. Вони вже стали звичним явищем, але між ними та пожежами, спричиненими війною, є суттєва різниця. По-перше, сезонні пожежі зазвичай вдається швидко локалізувати. По-друге, унаслідок воєнних дій в ґрунт потрапляє купа чужинних елементів. По-третє, температура горіння пожежі, що виникає внаслідок воєнних дій, може бути значно вища, ніж під час сезонної пожежі.

До повномасштабного вторгнення українські науковці неодноразово брали участь у відновленні невеликих екосистем. Але ми ніколи не стикалися з руйнуваннями такого масштабу. Знищення українських екосистем зараз – колосальна за розмірами екологічна катастрофа, якої ми не бачили з часів Другої світової війни. Якщо ми дамо природі відновлюватися самостійно, цей процес займе близько ста років. Ми не маємо стільки часу, тому мусимо втрутитися та пришвидшити відновлення екосистем, щойно завершиться війна.

Зараз я співпрацюю зі шведськими колегами, зокрема з доктором наук М. Ш. Нільссон з Університету Умео. Шведські вчені мають багатий досвід у відновленні лісових екосистем після пожеж. Вони використовують цікаві,

нетипові й, найголовніше, дуже екологічні методи. Вони рідко звертаються до зайвих агротехнологій, віддаючи перевагу природним способам відновлення екосистем. Наприклад, часто використовують мікробіологічні суміші, щоб пришвидшити відновлення землі після пожеж. Також першими висаджують ті рослини, які прискорять природне відновлення. Зокрема, це можуть бути водорості. Гадаю, схожий підхід може бути застосований в Україні.

Українські науковці також активно працюють над механізмами відновлення екосистем. Велику роботу веде відділ алелопатії Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка, який навіть має свої патенти. Вони розробляють біодобрива на основі кремнію для внесення у ґрунт, а також вивчають вторинні метаболіти для визначення стресового стану рослин. Це дуже важливо для оцінки стану екосистем та екології загалом.

Також варто виокремити роботу науковців з Інституту мікробіології та вірусології Л. Білявської та О. Таширева. Інститут має новітні біотехнології, що дозволяють досягти прискореного ефекту біоремедіації екосистем та детоксикації земель. Для цього у ґрунт вносять гранульований мікробний препарат, який містить розвинені угруповання мікроорганізмів. Вони забезпечують швидке руйнування токсичних сполук та знешкодження металів. І, звісно, збагачений ґрунт сприяє швидкому відновленню мікробіому та екологічного балансу. Виготовлення такого препарату є доволі дешевим виробництвом, адже він складається з багатотонажних мікробіологічних відходів, як-от активного мулу зеротенків і збродженого осаду метантенків. Його використання вже зарекомендувало себе як ефективний метод відновлення екосистем, а за сприяння європейських вчених може бути виведено на промисловий рівень та застосовано по всій території України.

По закінченню війни на нас чекає велика робота, й ми маємо бути до цього готові. Не варто обмежуватися лише досвідом окремих європейських колег, наприклад тих, які займаються відновленням лише лісів. Адже... в Україні є декілька кліматичних зон та багато степів, зокрема на тимчасово окупованих східних та південних територіях. Тому треба також налагоджувати співпрацю, наприклад, із науковцями з Балканських країн, які також пережили війну й можуть поділитися досвідом відновлення степів. Варто розуміти, що відновлення екосистем України – це комплексна історія, і нам знадобиться весь світовий досвід, а також інноваційні методи, щоб досягти в цьому успіху» *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 8.05).*

Енергетика, наука та інженерія: сучасний стан і виклики розвитку
Під такою назвою вийшла друком стаття авторства академіків
НАН України О. Кириленка і Ю. Снежкіна, члена-кореспондента

НАН України Б. Басока, кандидата технічних наук Є. Базєєва (Джерело: журнал «Вісник Національної академії наук України», № 4, 2023 р.)

Наприкінці 2021 р. у Європі сталося економічно невинуватене штучне підвищення цін на російські енергоносії, яке можна було трактувати як енергетичну агресію РФ. 24 лютого 2022 р. Росія розпочала повномасштабну війну проти України з масовим знищенням населення, транспортної та житлової інфраструктури. Станом на 10 серпня 2022 р. було пошкоджено або зруйновано 300 об'єктів комунальної теплоенергетики, серед яких – 10 потужних ТЕЦі.

Восени РФ перейшла до цілеспрямованого руйнування енергетики України. Внаслідок цього енергетичного тероризму з 10 жовтня по 10 листопада 2022 р. пошкоджено або зруйновано третину об'єктів енергетичної інфраструктури (близько 400 од.). У листопаді – грудні 2022 р. ракетні удари по об'єктах енергетики стали ще інтенсивнішими. Загалом станом на 10 лютого 2023 р. енергосистема України пережила 14 масштабних ракетних атак і ще більше бомбардувань дронами. Проте найтяжчі, непоправні втрати – це люди. У звіті ВООЗ (Бюлетень ВООЗ за січень 2023 р. URL: <https://bit.ly/3LsYh4A>) зазначено, що внаслідок воєнної агресії станом на січень 2023 р. експертами ООН підтверджено 18 тис. 657 жертв серед мирного населення (7110 загиблих і 11 тис. 547 поранених). На жаль, це лише задокументовані випадки, а реальне число жертв може бути набагато більшим. 17,7 млн людей в Україні потребували гуманітарної допомоги; 8 млн змушені були переміститися до Європи, а кілька мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами, зокрема й через проблеми з теплопостачанням великих міст. Захоплення військами РФ спочатку Чорнобильської, а потім Запорізької атомних електростанцій створило загрозу не лише для України, а й для всього світу. Такі дії на порушення міжнародного права та основних принципів ядерної безпеки кваліфікуються як ядерний тероризм. За даними Київської школи економіки, станом на грудень 2022 р. Україна зазнала прямих задокументованих збитків від російських атак на інфраструктуру на 136 млрд дол., причому найбільше постраждала енергетика.

За інформацією Мінінфраструктури України, внаслідок російських ракетних обстрілів пошкоджено 592 об'єкти теплопостачання: 444 котельні, 13 ТЕЦ, 7 ТЕС, 128 центральних теплових пунктів. Уже відновлено майже 300 об'єктів теплопостачання. На середину грудня 2022 р. збитки, завдані житловому фонду, досягли 52,5 млрд дол. Частка житлового фонду в загальному обсязі збитків становить 38,6 %. У Донецькій області зруйновано 78 тис. 700 будинків (14,3 млрд дол.), на Київщині зруйновано і пошкоджено 22 800 житлових будинків (8,2 млрд дол.), у столиці – 348 будинків, переважна більшість з яких багатоквартирні (0,9 млрд дол.). «Це політика знищення українців через створення умов, непридатних для життя. З наближенням зими російське керівництво свідомо позбавляє людей базових речей: води, електрики, тепла. Так само, як свідомо прирікало на голодну

смерть під час Голодомору 1932–1933 рр. Це – тероризм і військовий злочин», – заявив Генпрокурор України (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 8.05).

Відновлення та інноваційний розвиток виробництва сталі в Україні в контексті енергоефективності та європейського зеленого курсу

Доктори технічних наук О. Смірнов і С. Тимошенко та член-кореспондент НАН України А. Нарівський опублікували статтю під таким заголовком (Джерело: журнал «Вісник Національної академії наук України», № 4, 2023 р.)

У статті наголошено, що в процесі повоєнного відновлення економіки та в контексті вимог Європейського зеленого курсу щодо досягнення вуглецевої нейтральності металургія України має унікальну можливість не лише подолати технічне відставання за енергоефективністю та екологічною безпекою, а й позбутися неефективної технологічної структури з фізично зношеними і морально застарілими основними фондами. Рішення полягає у переході до малих металургійних заводів і стратегії мінімізації економічних та екологічних витрат.

Раніше Україна стабільно входила до десятки світових виробників та експортерів сталі, але в останні роки здала позиції (12-те місце у 2020 р., 14-те місце у 2021 р.). Обсяг виробництва сталі у 2021 р. становив 21,4 млн т, а у 2022 р. через військову агресію та втрату підприємств на сході країни виробництво сталі скоротилося до 6,3 млн т, а тому Україна змістилася на 25-ту позицію. Домінуючу роль у чорній металургії України (близько 95 % виплавки сталі) відіграють вертикально інтегровані заводи (комбінати) з традиційним повним циклом виробництва. Технологічний процес включає підготовку сировини, доменний, сталеплавильний (конвертер, мартен) та прокатний переділи. Товарною продукцією є безперервнолита заготовка з вуглецевих та низьколегованих сталей масового сортаменту, листовий та сортовий прокат. Основні фонди цих підприємств зношені в середньому на 65–70 %. Орієнтація на стратегію мінімізації витрат для поліпшення експортних можливостей у поєднанні зі структурними проблемами виробництва негативно впливає на конкурентоспроможність галузі в цілому. Сталеплавильний комплекс України загалом не відповідає концепції «зеленої металургії» через застарілу технологічну структуру з малим відносним обсягом (до 5 %) електросталеплавильного виробництва, що зумовлює досить високий «вуглецевий слід» порівняно як з розвиненими країнами, так і зі середньосвітовим рівнем. Водночас в Україні можна знайти й позитивні приклади розвитку підприємств у контексті Green Deal, зокрема заводи Інтерпайп-Сталь (Дніпро), Електросталь (Курахове) та Обважнених бурильних та ведучих труб (Суми), металургійні виробництва машинобудівних підприємств Енергомашспецсталь та НКМЗ (Краматорськ). Ці структури реалізують технологічний маршрут скрап – дугова піч і за

світовою класифікацією належать до категорії малих металургійних заводів (ММЗ).

У післявоєнний період освоєння нових технологічних процесів, які відповідають сучасним вимогам енергоефективності та екологічної безпеки, забезпечить найкращі можливості для відновлення сталеплавильної галузі України й подолання її технічного відставання. Рішення полягає у пріоритетному розвитку електросталеплавильного виробництва в умовах ММЗ. Такі технології за мінімальних матеріальних, енергетичних та екологічних витрат можна застосовувати як у «великій» металургії, що виробляє товарну продукцію, так і у «малій» металургії при машинобудівному комплексі. Розвиток концепції малих металургійних заводів сприятиме відбудові регіональної інфраструктури, створенню нових робочих місць, надходженню коштів до місцевих бюджетів (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 8.05*).

Історики про Скоропадського у 150-річчя гетьмана

Коментарі кандидата історичних наук О. Алфьорова (Інститут історії України НАН України) та доктора історичних наук Г. Папакіна (Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України) опубліковано на сайті інформаційної платформи «Історична правда».

15 травня 2023 р. виповнилося 150 років від дня народження останнього Гетьмана України Павла Скоропадського. Ця постать нерозривно пов'язана з Визвольними змаганнями 1917–1920 рр. У 1918 р. Гетьман очолив Українську Державу і за сім із половиною місяців здійснив низку реформ, особливо у сфері культури, науки і освіти.

Науковий співробітник сектору генеалогічних та геральдичних досліджень відділу спеціальних галузей історичної науки та електронних інформаційних ресурсів Інституту історії України НАН України кандидат історичних наук О. Алфьоров, який нині боронить Україну від російського агресора в лавах Збройних Сил України, у своєму коментарі зазначив:

«Держава Скоропадського мала площу близько 800 тис. кв. км, з Кримом включно. Проте одне з найбільших досягнень Гетьмана і зараз не оцінене. Павло Скоропадський відродив поняття Етики та Естетики, внутрішнього аристократизму та спадкоємності України з минулими сторіччями. Він створив Українську Державу, яка не копіювала моделі навколишніх держав, не звертала увагу на модні тогочасні військові кителі та зовнішні революційні тенденції. Він намагався відродити Гетьманщину, яка в його розумінні була спадкоємицею Русі. Він намагався повернути Україні обличчя не замучених селян, а хліборобів. За його правління відбувається стрімкий процес відновлення історичної пам'яті, що візуалізувалося в тодішніх традиціях, формах військових та чиновників. Цей період був надзвичайно важливий для того, щоби світ побачив не просто нову державу,

що відкололась від подібної Росії, а світ побачив, що відновилась держава інакша від російської культури та менталітету».

Директор Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України доктор історичних наук Г. Папакін зауважив: «Основний висновок для сучасності з його життя та діяльності – поважати і пам'ятати всіх діячів, які наближали відродження незалежної України, стали її справжніми “батьками-засновниками”. Серед них, безумовно, своє місце посідає П. Скоропадський. Недовгий період його правління, з одного боку, демонстрував професійний підхід до проблем державотворення, розбудови економіки, культури, науки, військової справи, виходу на міжнародну арену. З іншого – навіть не вирішені ним питання мають мобілізувати нас. Адже це наочно демонструє, на чому потрібно концентрувати зусилля. Це соціальні та аграрні проблеми, військове будівництво, питання української національної церкви. І звісно ж, потрібно назавжди забути про якусь “братню Росію”, яку згадував Павло Скоропадський у своїх спогадах 1919 року. Це ілюзія, що дорого коштувала не тільки Гетьману. Згодом він від неї рішучо відмовився» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 19.05*).

Фахівці розташованого в Одесі Інституту морської біології Національної академії наук України (ІМБ) не припиняли польових спостережень від початку повномасштабної агресії РФ.

Навіть під час воєнних дій та в умовах мінування морської прибережної смуги вчені не припиняли свої дослідження. Науковці й далі обстежують лимани північно-західного Причорномор'я та деякі доступні ділянки портових акваторій і морського узбережжя. Головна мета – дослідити вплив війни на морські екосистеми України.

Учені дійшли висновку, що війна справляє на море не лише негативний вплив. Водночас спостерігається безпрецедентне зниження інтенсивності антропогенних впливів (рибальства, судноплавства, рекреаційного навантаження, будівництва у прибережній смузі тощо) порівняно з мирним часом. До прикладу, торішні сприятливі погодні умови і зниження антропогенного навантаження допомогли відновитись одеським пляжам.

Негатив, звісно, пов'язаний із бойовими діями на морських акваторіях. Ідеться передусім про артилерійські та ракетні обстріли, авіакатастрофи і затоплення кораблів, розливання нафтопродуктів, пожежі. Крім того, науковці ІМБ знайшли в українських акваторіях нові небезпечні чужорідні види гідробіонтів (водних живих організмів). Але повну картину негативних наслідків можна буде отримати після закінчення бойових дій та за підсумками експедицій із повноцінним відбиранням проб.

Після початку великої війни експерти Національної академії наук оперативно застосували над акваторіями Чорного й Азовського морів

альтернативний засіб польових досліджень – новітні супутникові технології дистанційного спостереження. Геоінформаційна оцінка щільності розподілу нафтових забруднень унаслідок бойових інцидентів на основі оверлейного ґрид-обчислення дала змогу оцінити масштаби забруднення моря, включно з морськими охоронюваними акваторіями України. З'ясувалося, що в українському секторі Чорного моря площа з різним ступенем покриття розливами нафтопродуктів за час дії воєнного стану сягає майже 18 тис. кв. км (44 % загальної площі акваторії), а з урахуванням буферних зон – перевищила 20 тис. кв. км (52 %).

Про воєнний вплив на національні морські екосистеми науковці ІМБ повідомили органам державної влади і міжнародним системам чорноморської та європейської співпраці. Зокрема, Верховній Раді України (під час комітетських слухань), Оперативному штабу при Державній екологічній інспекції України, Чорноморській екологічній комісії – BSC («Національний звіт України зі збереження біологічного різноманіття Чорного моря за 2021–2022 рр.»), Міждержавній океанологічній комісії ЮНЕСКО (звіт «Національна ситуація та базовий аналіз для України»). Зважаючи на нові впливи цивілізації на європейські моря, інститут також запропонував BSC додати до Морської стратегії ЄС (MSFD, 2008/56/EC) 12-й Дескриптор – «Воєнний вплив» (Military Impact) і розпочати його міжнародне методологічне розроблення. Учені вже отримують фідбек: торік у жовтні BSC надіслала ІМБ офіційного листа, в якому дякує співробітникам української академічної установи за мужність неперервно виконувати міжнародні професійні зобов'язання.

Попри війну морські біологи підвищують кваліфікацію, готують чотири докторські дисертації та дві дисертації на здобуття ступеня доктора філософії. Частина вчених інституту стажуються у провідних наукових установах Німеччини, Польщі й Австралії, опановуючи сучасні методи досліджень, зокрема молекулярні. Фахівці ІМБ першими в Україні почали молекулярні дослідження фауни Чорного моря і вже з'ясували, що вона має ендемічні види, нові для науки.

Ті співробітники, які лишилися на Батьківщині, далі виконують міжнародні проекти – IASON (з інвазійних видів у дельті Дунаю) та 4EU-EMBLAS (з імплементації методів Морської Директиви СЄ для державного моніторингу України). Стартує великий проект з біологічного різноманіття європейських морів (DiverSEA), й ІМБ у ньому – єдиний український партнер. З другої половини 2023 р. інститут стане також основним українським партнером турецько-українсько-грузинського проекту, за яким планується застосувати до чорноморської екосистеми європейський інструмент – управління на основі екосистемного підходу (Ecosystem Based Management).

Зрештою, учені ІМБ – свідомі громадяни своєї країни, не байдужі до її долі. Серед них теж є наші захисники і волонтери. Заступник директора інституту С. Сухарський 10 місяців служив у Збройних силах України, доки

не мобілізувався через вік. Інший заступник директора доктор біологічних наук В. Демченко в перші дні агресії пішов добровольцем і служить досі. Докторант ІМБ кандидат біологічних наук А. Зотов у березні 2022 р. перервав експедицію на Українській антарктичній станції «Академік Вернадський» і повернувся захищати Україну, зазнав двох контузій, а потім і тяжкого поранення, коли тілом накрив водія, який автомобілем вивозив побратимів з-під шаленого ворожого вогню... *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 22.05).*

Мистецтвознавець Т. Куцир про українські вишиванки: орнаменти, символи і особливості за регіонами

Інтерв'ю кандидатки мистецтвознавства Т. Куцир (Інститут народознавства НАН України) опубліковано на сайті інформаційної платформи «Zaxid.net».

Старша наукова співробітниця відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України кандидатка мистецтвознавства Т. Куцир повідомила про те, які вишиванки творили українки у сиву давнину і як вони різняться за регіонами.

Зокрема, учена зауважила: «Якщо ми беремо старовинний український взір, то обов'язково знайдемо там ромб. Він може бути з квадратом, поділений, всередину вписана зірка. Бувало таке, що на сорочці чи запасці в ряд кожен ромб був інший. Жінки так відчували, експериментували. Давні сорочки не вишивалися за зразком. (...) Символи творилися самими людьми. Якщо людина хотіла щось вишити, вона брала і вишивала. На старих гуцульських чоловічих сорочках можна знайти ініціали власника, зображення зайчика, велосипеда. Якщо є суспільний запит, то буде і відповідь на нього. Є запит на певні зображення, які виглядають атракційно, хоч вони можуть не мати художньої цінності. Ми зараз хочемо вишити байрактар чи БТР, то вишиваємо. Це теж оберіг у час війни, який декларує не тільки захист, але й готовність до дій» *(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 19.05).*

Релігієзнавець І. Козловський про Голодомор, депортацію кримли та досвід війни

Інтерв'ю з кандидатом історичних наук І. Козловським (Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України) у програмі «Кавун та тютюн» на інформаційній платформі «Українська правда».

Учений-релігієзнавець, старший науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України кандидат історичних наук І. Козловський поділився роздумами про новий виклик, який постане перед українцями через травму війни – необхідність

почути одне одного. У кожного з українців свій досвід цієї війни, і між цими досвідами має виникнути спільна мова.

І. Козловський називає ХХ ст. епіцентром множинних травм для українців. Серед наймасштабніших трагедій, що спричинили травми на покоління – Голодомор в Україні 1932–1933 рр. і депортація кримських татар у 1944 році.

Учений також порушив такі питання:

– Чому травми суспільства є проблемою національної безпеки та з якої причини люди починають ставити неправильні запитання і вимагати неправильних відповідей?

– Які наслідки трагедій ХХ ст. українці досі носять у собі?

– Чому витіснення пам'яті радянською машиною призводить до того, що травма переходить у культурне тіло?

– Як колонізаційні процеси можуть формувати комплекс національної меншовартості?

– До чого призводить те, що, переживши колективну травму, людина починає відчувати провину?

– І як відрефлексувати колективну травму? (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 19.05*).

Наукові видання НАН України

Вийшов друком черговий випуск всеукраїнської газети для науковців та освітян «Світ» (№ 17–18 за травень 2023 р.)

У номері:

с. 1 – авторська колонка журналіста Д. Шулікiна «Наука живе і бореться з ворогом, як і весь народ»;

с. 2–3 – хроніки українського спротиву «Війна. Вистояти і перемогти» (16–30 квітня 2023 р.);

с. 4 – стаття «Загальні збори НАН України: підсумки, проблеми, завдання» – про те, як Національна академія наук України прожила найважчий для країни рік, як наукові колективи продовжили дослідження, а також які нові напрями відкрила і які проблеми загострила війна (за матеріалами звітної доповіді Президента НАН України академіка А. Загороднього);

с. 5–6 – стаття «Як найефективніше відбудувати країну?» – про те, як і звідки залучити кошти для відновлення України та які процедури потрібно спростити (за матеріалами обговорення на сесії Загальних зборів НАН України 27 квітня 2023 р.);

с. 7 – стаття журналістки Н. Кулик «Зіткнення цивілізацій» – про те, чому українці аж до 24 лютого 2022 р. не вірили у можливість повномасштабного вторгнення, що вважати прийнятним закінченням війни та які завдання постають перед історичною наукою у воєнний час (за

матеріалами наукової доповіді провідного наукового співробітника відділу української історіографії Інституту історії України НАН України члена-кореспондента НАН України О. Яся й обговорення цієї доповіді на одному з нещодавніх засідань Президії НАН України);

с. 8 – «Підтвердити кваліфікацію: як, де і навіщо» – інтерв'ю журналістки С. Галати із заступником голови Національного агентства кваліфікацій України В. Ковтунцем – про те, які переваги дає підтвердження кваліфікації працівникам (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 14.05).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Інститут загальної енергетики НАН України й організація «The Critical Mass» (США) 3 травня 2023 р. підписали договір про співпрацю, що дасть змогу підтримати діяльність українських науковців і сприятиме реалізації спільних наукових проєктів на міжнародному рівні.

The Critical Mass спеціалізується на об'єднанні організацій і різноманітного досвіду, діяльність яких спрямована на запевнення глобальної безпеки. Серед її партнерів – Міністерство оборони США, Державний департамент США, НАТО й інші організації. The Critical Mass підтримує та реалізує проєкти у сферах хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної безпеки, товарів подвійного використання та реалізує чимало освітніх проєктів, зокрема у сферах захисту інтелектуальної власності й кібербезпеки. The Critical Mass також надає широку інформаційну підтримку українській науковій спільноті у налагодженні зв'язків із різними міжнародними інституціями, що підтримують розвиток науки в Україні.

«Для нас велика честь бути партнером Інституту загальної енергетики Національної академії наук України. Новатори й експерти Інституту продовжують розробляти, тестувати і підтверджувати нові технології та методи для розв'язання глобальних проблем. Нас надихає креативність, технічна досконалість і ретельність, яку науковці й технічний персонал Інституту застосовують до всіх своїх проєктів. Ми сподіваємося, що зможемо й далі розширювати українську передову діяльність і дослідження та надавати відповідну підтримку для запевнення безпеки і стабільності», – говорить генеральна директорка організації «The Critical Mass» Д. Вільгельм про цю співпрацю.

У підготовці й підписанні договору про співпрацю від Інституту загальної енергетики НАН України брали участь виконувач обов'язків директора Інституту член-кореспондент НАН України В. Бабак і заступник директора з науково-організаційної роботи інституту доктор технічних наук А. Запорожець, від «The Critical Mass» – генеральна директорка цієї організації Д. Вільгельм (Jordan Wilhelm), директорка з дотримання вимог та ефективності Е. Теппель (Anne Terpel) і координаторка проєктів The Critical

Mass M. Чухнова (Mariya Chukhnova) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 14.05).

Нагороди і відзнаки

Премію Олександра фон Гумбольдта 2023 року присуджено вченому-математику академії

Премію Олександра фон Гумбольдта (Humboldt Research Award) 2023 року присуджено провідному науковому співробітнику Лабораторії математичного моделювання нелінійних процесів Технічного центру НАН України та Інституту математики НАН України кандидату фізико-математичних наук Ю. Майстренку за наукові здобутки в галузі дослідження нелінійної динаміки та складних систем, їх математичного моделювання та застосувань, а також за фундаментальний внесок у дослідження складних мереж і химерних станів.

Довідково. Премія Гумбольдта (нім. Humboldt-Forschungspreis) – нагорода, яка присуджується німецьким Фондом Олександра фон Гумбольдта іноземним ученим і покликана сприяти науковому співробітництву між іноземними та німецькими науковцями, розвивати міжнародний та культурний діалог між вченими світу (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 10.05).

Національна академія наук України оголошує конкурс на здобуття Золотої медалі імені В. І. Вернадського Національної академії наук України.

З метою відзначення вчених за видатні досягнення в галузі природничих, технічних та соціогуманітарних наук, на честь першого президента Української академії наук – видатного вченого, академіка В. Вернадського, а також з нагоди 85-річчя створення академії Національною академією наук України було засновано Золоту медаль ім. В. І. Вернадського.

Щорічно до дня народження академіка В. І. Вернадського (12 березня) присуджуються дві золоті медалі – одна вітчизняному і одна зарубіжному вченому.

1. Медаль присуджується лише окремим особам персонально як за окремі наукові досягнення, так і за сукупність наукових праць.

Одна і та ж особа не може бути нагороджена медаллю більше одного разу.

2. Медаль не присуджується посмертно, окрім випадку, коли лауреат помер після прийняття рішення про його нагородження.

3. У конкурсі на здобуття Золотої медалі імені В. І. Вернадського можуть брати участь:

а) дійсні члени і члени-кореспонденти НАН України незалежно від місця їх постійної роботи;

б) зарубіжні вчені;

в) окремі особи, які працюють у наукових установах, закладах вищої освіти, на підприємствах і в організаціях, розташованих на території України.

4. Право висунення робіт на здобуття Золотої медалі імені В. І. Вернадського надається:

а) дійсним членам, членам-кореспондентам та іноземним членам НАН України;

б) науковим установам, закладам вищої освіти та науковим радам НАН України;

в) науковим та науково-технічним товариствам, іншим громадським об'єднанням учених;

г) науково-технічним (технічним) радам міністерств, відомств, науково-виробничих об'єднань, конструкторських бюро, промислових підприємств.

5. Право представлення кандидатур на здобуття медалі надається відділенням НАН України.

6. Організації або окремі особи, що висунули кандидата для присудження медалі, до 12 листопада 2023 р. подають свої пропозиції разом з мотивуванням до відповідного відділення НАН України, в тому числі розгорнуту інформацію про номінанта та його наукові досягнення і здобутки (до 3 сторінок). Мотивоване подання повинне містити:

6.1. Наукову характеристику робіт з висвітленням їх значення для розвитку науки, народного господарства, суспільства (надання опублікованих праць, матеріалів відкриттів і винаходів не обов'язкове).

6.2. Відомості про автора (прізвище, ім'я, по батькові, повна дата народження, перелік основних наукових праць, відкриттів, винаходів, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада, домашня адреса), а також кольорове персональне фото 9x12 у електронному та паперовому вигляді.

7. Усі матеріали подаються у двох примірниках за адресою: 01601, Київ, вул. Володимирська, 54, Президія Національної академії наук України (телефони для довідок: (044)239-64-24; (044)239-64-63) ***(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2023. – 10.05).***

До уваги держслужбовця

А. Шумілова, мол. наук. співроб. НБУВ

П. Штих, наук. та бібліогр. ред., наук. співроб. НБУВ

Нові надходження довідково-бібліографічних видань до фондів НБУВ

1. 30 років Незалежності України: наукове осмислення. Бібліографія. Знакові книги нашої незалежності / упоряд. Д. Г. Стегній ; ред. З. Х. Мусіна ; наук. ред., авт. вступ. ст.: Г. В. Боряк, В. В. Головка ; відп. за вип. А. Скорохатова ; Нац. іст. б-ка України, Ін-т історії України НАН України, Укр. ін-т книги. – Київ : Вініченко, 2021. – 639 с.

Показчик хронологічно охоплює період від початку демократизації українського суспільства до теперішнього часу і висвітлює важливі процеси розвитку держави. Видання має довідково-інформаційний характер.

Довідковий апарат містить іменний і географічний показники.

Шифр НБУВ: Вc68291

Шифр ВНБІ: ТЗ(4УКР)6я1 Т67

2. Археографічний довідник з історії філософії : наук. вид. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка у галузі філософії : 1944–1961 рр. / авт.-упоряд.: Т. Кононенко, Н. Щербина, І. Петленко, А. Бородій; за заг. ред. Т. П. Кононенка, ред. Т. Ренке, літ. ред. Л. Науменко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – Київ, 2021. – 56 с.

Археографічний довідник містить перелік змістовних тематик, які розглядалися дослідниками Київського національного університету ім. Т. Шевченка у галузі філософії в наукових виданнях з 1944 по 1961 рр. У виданні порушується проблема археографії філософського джерела та передумов дослідження у сфері історії філософії. Авторський колектив упорядників розробив методологію відтворення детальних і верифікованих вихідних відомостей наукових видань. Створено модель представлення складових опису філософського джерела та укладеної послідовності таких складових, як підстави оригінального історико-філософського дослідження. Запропонована модель передбачає застосування інструментів електронного документа. Довідником можна скористатися при тематичному контент-аналізі періодів історії філософії: елліністично-римському, середньовіччя та відродження, нової (модерної) філософії, радянської інституційної та сучасної філософії.

Зміст: «Вступне слово»; «Наукові записки 1955–1958 рр.»; «Вісник Київського університету 1958–1961 рр.»; «Про авторів-упорядників».

Шифр НБУВ: Со37688

Шифр ВНБІ: ЮЗя2 А87

3. Бібліотека – наша доля : довідник / уклад. О. О. Баворовська ; комп'ютер. опрац., правка: В. Ю. Дорош, Т. А. Шмаль ; Департамент інформ. діяльності, культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін., Хмельниц. обл. універс. наук. б-ка. – Хмельницький : Стрихар А. М. [вид.], 2021. – 123 с. : фот. – Назва обкл. : 1901–2021. Бібліотека – наша доля.

Видання присвячене 120-річчю з часу заснування Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки. Довідник подає відомості про працівників бібліотеки, які працювали в різні роки та працюють і сьогодні.

У довіднику представлено 582 імен працівників бібліотеки. Матеріал згруповано за чотирма розділами. У перших трьох розділах подаються постаті директорів, бібліотечних працівників і працівників фінансово-господарського відділу. До персоналій додається фото, коротка довідка біографічного характеру та про трудову діяльність працівника. У четвертому розділі подано алфавітний список працівників за родом їхньої діяльності, які не увійшли до перших трьох розділів. Допоміжний апарат містить список використаних джерел.

Шифр НБУВ: Ва852909

Шифр ВНБІ: Ч734 (4УКР-ХМЕ)7дя2 Б59

4. Вакульчук О. Ан. Багатотиражна преса України 1917–1941 років: становлення, розвиток, контент : монографія / О. А. Вакульчук ; [відп. ред. Л. А. Дубровіна] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2021. – 534, [1] с. : табл. – Бібліогр.: с. 473–[535].

У виданні розглядається широке коло питань, пов'язаних із процесами становлення, розвитку та функціонування багатотиражних газет, що виходили на території сучасної України впродовж 1917–1941 рр. Ці видання є специфічним явищем, різновидом газетної періодики, яка слугувала формуванню радянських ідеологічних засад в усіх галузях економічної, політичної, культурної діяльності держави, а також організовувала трудові колективи на виконання поставлених владою завдань. Вона об'єднувала у собі всі газети, котрі видавалися заводськими, фабричними, шахтними, транспортними установами та підприємствами, об'єднаннями, політвідділами МТС, а також редакціями колгоспів, радгоспів, навчальних і культурних закладів, профспілкових і громадських організацій тощо. Проаналізовано специфіку етапів становлення багатотиражної преси, розкрито загальне та специфічне в розвитку її різних видів, встановлено особливості функціонування багатотиражних газет на тлі суспільно-політичної ситуації, що склалася в період 1917 – початку 1940-х рр.

Довідковий апарат містить список скорочень, абревіатур, список використаних джерел та літератури.

Шифр НБУВ: Вc68745

Шифр ВНБІ: Ч612(4УКР)я2 В14

5. Віталій Іларіонович Стріха 1931–1999 / редкол.: М. В. Стріха (голова) [та ін.] ; упоряд. М. В. Стріха ; відп. за вип. А. Негруцька ; Акад. наук вищ. освіти України. – 2-ге вид., допов. – Київ : Дух і Літера, 2021. – 311, [16] с. : фот. – (Визначні учені).

Книгу присвячено пам'яті визначного українського ученого-фізика, педагога і громадського діяча, засновника та першого президента АН вищої школи України В. І. Стріхи (1931–1999). Видання містить матеріали про різні аспекти життя вченого, бібліографію його наукових праць, спогади про нього, науково-популярні й публіцистичні статті, виступи різних років життя, матеріали, пов'язані з байдарковими подорожами В. І. Стріхи.

Шифр НБУВ: Ва856017

Шифр ВНБІ: д С85

6. Володимир Михайлович Литвин : біобібліогр. покажч. / [уклад. О. М. Устіннікова] ; Кн. палата України ім. Івана Федорова. – 4-те вид., допов. – Київ : Кн. палата України ім. Івана Федорова, 2021. – 295 с. – Назва обкл. : Володимир Михайлович Литвин. 65.

Покажчик підготовлено до 65-річчя з дня народження та 40-річчя початку наукової діяльності вченого-історика, академіка НАН України, академіка Національної академії правових наук, Заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії в галузі науки і техніки України, відомого українського політика Володимира Михайловича Литвина.

До видання включено бібліографічні описи: матеріалів про життя; наукову, політичну діяльність В. М. Литвина; друкованих праць вченого; видань, укладачем яких є вчений; робіт під редакцією вченого (всього 2338 записів).

Шифр НБУВ: Ва856841

Шифр ВНБІ: д Л64

7. Володимир Трифонович Гриневецький / вступ. ст.: Л. Ю. Сорокін, М. В. Давидюк ; уклад.: Н. І. Батова, В. І. Гарник ; Ін-т географії НАН України ; наук. ред. Є. І. Стеценко. – Київ : Наук. столиця, 2022. – 70 с. : фот.

У виданні відображено основні етапи життя, наукової, науково-організаційної діяльності Володимира Трифоновича Гриневецького. Покажчик вміщує хронологічний перелік друкованих праць відомого фізика-географа, ландшафтознавця, кандидата географічних наук, фахівця в галузі теорії і методики фізичної географії, раціонального користування, меліоративної географії, ґрунтознавства, стаціонарних ландшафтознавчих досліджень В. Гриневецького. Праці охоплюють період з 1959 р. по 2018 р.

Шифр НБУВ: Ва856855

Шифр ВНБІ: д Г85

8. Всеукраїнська асоціація інфекціоністів : довідник / уклад.: М. А. Андрейчин [та ін.] ; передм. М. Андрейчин ; рец.: С. О. Крамарьов, М. Д. Чемич. – Вид. 4-те, перероб. і допов. – Тернопіль : Укрмедкнига : ТНМУ, 2021. – 263 с.

У довіднику наведено основні дані про Всеукраїнську асоціацію інфекціоністів, її мету, організаційну структуру, персональний склад. За алфавітом подано стислі статті про провідних фахівців, у яких вказано біографічні дані, віхи професійної роботи, наукові ступені, вчені звання, лікарську категорію, творчий доробок, а також список найважливіших наукових публікацій. Довідковий апарат містить список скорочень.

Шифр НБУВ: Ва853287

Шифр ВНБІ: Р41(4УКР)дя2 В85

9. Газети Галичини (1991–2021) у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника : бібліогр. покажч. / уклад.: Ю. О. Романишин, Н. І. Попадюк ; відп. ред. В. В. Ферштей, ред. А. Чубрей ; Львів. нац. наук. б-ка України ім. Василя Стефаника, Від. період. видань ім. Мар'яна та Іванни Коців. – Львів : Львів. нац. наук. б-ка України ім. В. Стефаника, 2021. – 61, [1] с.

Покажчик продовжує серію видань, які розкривають фонди періодики ЛННБ України ім. В. Стефаника. У виданні відображено інформацію про назви газетних видань, які зберігаються у ВПВ ім. Мар'яна та Іванни Коців, їхнє місце видання, наявні у фонді роки, топографічний шифр. Допоміжний апарат містить алфавітний і географічний покажчики.

Шифр НБУВ: Ва856854

Шифр ВНБІ: Я171(4УКР)11-11 Г13

10. Давні монастирі Мукачівської єпархії (1360–1800) / упоряд. протоієрей О. Монич ; наук. консультанти: Ю. Данилець, М. Єремкіна ; Мукачів. православ. єпархія, Богослов.-іст. н.-д. центр ім. архім. Василя (Проніна), Держ. архів Закарпат. обл., Ф-т історії та міжнар. відносин ДВНЗ «Ужгород. нац. ун-т». – Ужгород : РІК-У, 2021. – (Джерела з історії Мукачівської єпархії ; т. 1).

Т. 1 : Зведений предметно-тематичний каталог документів Державного архіву Закарпатської області. Фонд № 64, описи №№ 1, 4, 5. Фонд № 151, описи №№ 1, 5, 6, 22, 25. – 2021. – 391 с. : іл. – Бібліогр.: с. 345–372.

Видання присвячується 2020-річчю Різдва Христового та 660-річчю Мукачівського Свято-Миколаївського монастиря.

Зведений предметно-тематичний каталог містить архівні документи Державного архіву Закарпатської області, які відтворюють історію давніх монастирів Мукачівської єпархії вказаного періоду. Проект є спробою індексації, кодифікації, систематизації наявних документів, чим суттєво сприяє комунікації та верифікації, передусім у пошуковій дослідницькій

роботі за вказаною тематикою. Каталог знайомить з оригіналами, копіями архівних справ з історії давніх монастирів єпархії.

Шифр НБУВ: В358565/1

Шифр ВНБІ: Я181(4УКР)2 Д13

11. Диба Юрій Романович : бібліогр. покажч. / уклад. О. Б. Ніколюк ; ред. рада: А. І. Андрухів, О. В. Харгелія, Н. І. Мосієнко ; бібліогр. ред.: О. В. Харгелія, Н. І. Мосієнко ; Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2021. – 39 с. – (Біобібліографія вчених Львівської політехніки ; вип. 65).

У виданні відображено основні етапи життя, наукову, науково-організаційну, педагогічну діяльність та інформацію про науковий доробок вченого – доктора архітектури, професора кафедри архітектури та реставрації Інституту архітектури Національного університету «Львівська політехніка» Ю. Р. Диби. Покажчик починається зі вступу «Від укладача» та «Біографічної довідки». Праці науковця подано в чотирьох розділах. Бібліографічні описи розміщено за видами видань: монографії, атласи, наукові статті в довідкових і серіальних виданнях, матеріали та тези доповідей конференцій, навчальні видання, публікації іноземними мовами. Допоміжний апарат складається з іменного покажчика.

Шифр НБУВ: Р139336

Шифр ВНБІ: д Д44

12. Життєвими стежками протоієрея Володимира Леванчука : бібліогр. покажч. до 40-річчя священницької хіротонії митрофорного протоієрея Володимира Леванчука / І. Леванчук, О. Михалиця ; КЗ «Бібліотека для дорослих», Хмельниц. міська рада. – Вінниця : ТВОРИ, 2022. – 72 с. : іл.

Видання містить відгуки друзів і прихильників о. Володимира. Бібліографічна частина знайомить користувачів із пастирською діяльністю та виданнями творів митрофорного протоієрея, краєзнавця, поета, публіциста, громадського діяча В. Леванчука, розкриває його творчу бібліографію.

Шифр НБУВ: Ва857431

Шифр ВНБІ: д Л34

13. Журавлівський І. М. Білоруси і Вінниччина: люди і долі в історії краю : біогр. слов. / авт., упоряд.: Журавлівський І. М., Завальнюк К. В., Зелінський Р. М. – Вінниця : Нілан-ЛТД, 2021. – 347, [28] с. : іл., фот. – Назва на корінці : Білоруси і Вінниччина. – Бібліогр. в кінці ст.

Словник містить 894 імені, серед яких персоналії з найдавніших часів до сучасності. Життєдіяльність, зазначених у книзі, білорусів та уродженців Беларусі пов'язана з Вінниччиною та Поділлям загалом. До видання, як виняток, внесено імена окремих подолян, чия професійна чи творча діяльність має стосунок до білоруського культурного, мистецького, духовного розвитку.

На обкладинці видання вміщено фото, короткі біографічні довідки про авторів: І. М. Журавлівського, К. В. Завальнюка, Р. М. Зелінського.

Шифр НБУВ: Ва856562

Шифр ВНБІ: ТЗ(4УКР-Він)дя2 Ж91

14. Засновники і президенти Національної академії наук України : біобібліогр. матеріали / авт. біогр. ст.: О. В. Бугаєва [та ін.] ; уклад.: Т. В. Добко (керівник) [та ін.] ; редкол.: Л. А. Дубровіна (голова) [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2021. – 945, [1] с. : іл. – Бібліогр. в кінці ст.

У книзі представлено біографічні довідки та бібліографічні матеріали про засновників і президентів НАН України.

Шифр НБУВ: Вc69007

Шифр ВНБІ: Ч214(4УКР)71дя1 З-36

15. Збірник нормативних документів і методичних матеріалів з питань упорядкування видавничої діяльності НАН України та її установ / уклад.-упоряд.: З. А. Болкотун, О. М. Чадюк ; вступ. слово Я. Яцків ; техн. ред. Н. М. Коваленко ; НАН України. – Київ : Академперіодика, 2021. – 142 с. : табл. – Бібліогр.: с. 127–129.

У збірнику вміщено постанови, розпорядження Президії НАН України, що стосуються питань видавничої діяльності, а також деякі методичні й інформаційні матеріали.

Видання містить додатки: «Про застосування грифу «“Національна академія наук України”» установами НАН України. Розпорядження Президії НАН України від 24.01.2002 № 31»; «Документи й посилання»; «Видавничі тортури, або оформлення наукового журналу».

Шифр НБУВ: Ва853280

Шифр ВНБІ: Ч617(4УКР)я2 З-41

16. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта (до 140-річчя від дня народження Івана Огієнка) : наук.-допом. бібліогр. покажч. змісту / уклад.: Г. Гайшук, Л. Климчук ; редкол.: С. Копилов [та ін.] ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2021. – 103 с. – (Серія: Хмельниччина краєзнавча ; вип. 7 (9)).

Покажчик розкриває зміст двадцять одного випуску наукового збірника «Іван Огієнко і сучасна наука та освіта (2003–2020)», виданого в Кам'янець-Подільському національному університеті ім. Івана Огієнка. Видання налічує 1039 бібліографічних позицій. У цьому збірнику опубліковано наукові праці, що є продовженням дослідження творчої спадщини Івана Огієнка, її місця в українській громадсько-політичній, культурологічній, освітньо-педагогічній, історичній і філологічній думці ХХ–ХХІ ст.

Для зручності користування дотримано суцільної нумерації та розроблено допоміжний апарат: іменний покажчик (авторів, співавторів, а також осіб, яким присвячено статті), алфавітно-предметний покажчик, зміст.

Шифр НБУВ: Ва857103

Шифр ВНБІ: Я172(4УКР)1 О-36

17. Івченко А. Міста України: 30 років незалежності : довідник / А. Івченко. – Київ : Гурович В. Г., 2022. – 200 с.

Довідник містить понад 30 000 абсолютних, відносних і порівняних статистичних, адміністративних, природних та історичних характеристик усіх сучасних міст України, у яких мешкає понад 61 % населення. Наведена інформація щодо сучасних адміністративного підпорядкування, площі, чисельності населення міста, зміни чисельності за останні 125 років і за час існування незалежності України, історії заснування, надання їм Магдебурзького права і статусу міста, географічного положення та поверхневих вод міст, зміни назв міст тощо. Розділ «Най... най... най... міста» присвячений найчисельнішим і найменшим за чисельністю, найбільшим і найменшим за площею, найдавнішим і найновішим містам України. У текстовому розділі довідника «Міста України від А до Я» наведено окремі уніфіковані короткі статті, присвячені кожному з 461 міста України. У кінці видання вміщено коротку інформацію про автора – Івченка Андрія Сергійовича.

Довідковий апарат складається з алфавітного покажчика назв міст та бібліографії.

Шифр НБУВ: Вc69134

Шифр ВНБІ: Т3(4УКР)я2 І25

18. Кафедра української та російської мов як іноземних : бібліогр. покажч. до 20-річ. ювілею Ін-ту філології Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка (2001–2021 рр.) / упоряд.: С. Дерба, Г. Звонко, В. Любчевська-Сокур, О. Якименко-Ломон ; ред. та передм. М. Якубовська ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т філології. – Київ : Фенікс, 2021. – 146 с.

Зміст: «Вступ»; «Українська мова як іноземна»; «Російська мова як іноземна»; «Різні галузі філології».

Покажчик вміщує бібліографічні описи видань 2001–2021 рр.

Шифр НБУВ: Ва855625

Шифр ВНБІ: Ш1я1 К30

19. Лозко Галина Сергіївна : біобібліогр. покажч. / упоряд. та бібліогр. Г. С. Лозко, Д. П. Пилипчука ; наук. ред. Д. П. Пилипчук ; Укр. духов. акад. рідновірів. – Миколаїв : Іліон, 2022. – 144 с. : портр., фот.

Видання присвячено 70-річчю визначного етнолога, філософа, релігієзнавця, діяча культури, доктора філософських наук, професора, ректора Української духовної академії рідновірів Галини Сергіївни Лозко

(Волхвині Зореслави). У покажчику подано бібліографію її праць. Зокрема, автореферати, дисертації, наукові монографії, словникові статті, навчальні та навчально-методичні посібники, тези виступів тощо. Праці систематизовано за розділами: «Вітання від друзів і колег. Подяки, сертифікати», «Основні дати життя та діяльності. Відзнаки та нагороди», «Наукові дослідження і творчість», «Про Галину Лозко та її діяльність».

До довідкового апарату входить іменний покажчик.

Шифр НБУВ: Ва856340

Шифр ВНБІ: д Л72

20. Ломоносов А. В. Эпистолярный архив В. В. Розанова в Румянцевском музее : анот. указ. имен / А. В. Ломоносов ; Рос. гос. б-ка, Центр по исслед. проблем развития б-к в информ. о-ве ; рец. И. А. Едошина. – Москва : Пашков дом, 2021. – 477, [1] с. : портр. – Назва на корінці : Эпистолярный архив В. В. Розанова.

Книга складається з анотованого покажчика імен до листів В. В. Розанову, які зберігаються у відділі рукописів Російської державної бібліотеки. Вона надає уяву про широту поглядів і суспільних зв'язків В. Розанова з усіма сферами релігійного, культурного життя Росії. Вказівки до архівних шифрів і публікацій листів допоможуть у пошуку відомостей про осіб з оточення В. В. Розанова. Наприкінці видання надані списки джерел, літератури та скорочень до всіх видань, а також список шифрів до епістолярного архіву В. В. Розанова.

Шифр НБУВ: Ва849794

Шифр ВНБІ: д Р64

21. Макаревич М. Україна має жіноче обличчя : [30 есеїв про неймовір. сучасниць] / Мирослава Макаревич ; іл. М. Коцан. – Київ : ІРІО, 2021. – 130, [1] с. : іл., фот. – Авт. на обкл. та на корінці не зазнач.

Україна як жінка – вродлива та багата, незалежна, у розцвіті свого творчого потенціалу. Видання присвячено 30-й річниці Незалежності України. У цій книжці представлено 30 есеїв про наших сучасниць, непересічних українок, знакових представниць двох ключових царин нинішнього життя України – науки та культури. 30 «живих» історій на основі авторських інтерв'ю журналістки-письменниці Мирослави Макаревич. З лайфхаками від українських актрис, науковиць, художниць, письменниць, музиканток, оперної діви й балерини.

Шифр НБУВ: Ва852843

Шифр ВНБІ: ТЗ(4УКР)64дя2 М15

22. Народна культура, фольклор і мова українців Канади : анот. бібліогр. покажч. вид. із фондів Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / уклад.: Н. Г. Солонська, Г. О. Борисович ; наук. ред. Т. Д. Антонюк, ред. В. Ю. Симкович ; рец.: О. Г. Мушкетик, О. З. Клименко, Л. С. Новосьолова ;

НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т книгознавства, Від. зарубіж. україніки. – Київ : НБУВ, 2021. – 516 с.

У покажчику, який презентує літературу з фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського із заявленої теми, представлено бібліографічні описи книг і статей, у яких відображено історію, стан і проблеми народної культури, мови, фольклору канадських українців, що набули дещо відмінних від культури історичної батьківщини рис. Подано бібліографічні описи опублікованих досліджень вітчизняних і канадсько-українських учених із зазначених проблем.

Довідковий апарат складається з допоміжних покажчиків: іменного, назв, алфавітно-предметного, періодичних і продовжуваних видань, географічних назв; видавництва і видавничих організацій Канади, які друкували праці з пропонованої теми.

Шифр НБУВ: Ва69339

Шифр ВНБІ: ШЗ(4УКР)я1 Н30

23. Народний художник України Данило Нарбут : бібліогр. покажч. / упоряд.: Л. К. Кравченко, Н. В. Ребякова ; авт. вступ. ст. Н. М. Клименко ; Упр. культури та охорони культур. спадщини Черкас. облдержадмін., Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради. – 2-ге вид., доповн., перероб. – Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2021. – 32 с. : іл. – (Черкащини славетні імена).

Випуск серії біобібліографічних покажчиків «Черкащини славетні імена» присвячено життю, творчості народного художника України, лауреата Державної премії України ім. Т. Шевченка Данила Георгійовича Нарбута.

Це друге, доповнене та перероблене видання покажчика «Народний художник України Данило Нарбут» (перше вийшло 1996 року). Посібник містить нарис мистецтвознавця Н. М. Клименко «Україна Данила Нарбута» про творчий шлях художника, бібліографію окремих видань творів Д. Нарбута, літературу про життя та творчий шлях митця. Бібліографічна частина складається з розділів: «Окремі видання творів Д. Нарбута», «Література про життя і творчість Д. Нарбута», «Вшанування пам'яті Д. Г. Нарбута». У межах цих розділів література розташована за абеткою авторів або назв видань. До деяких описів подано стислі анотації, що розкривають зміст бібліографічних записів. Описи мають наскрізну нумерацію. Допоміжний апарат складається з «Іменного покажчика», «Списку переглянутих і розписаних періодичних видань».

Шифр НБУВ: Р139288

Шифр ВНБІ: д Н28

24. Національна академія аграрних наук України. Персональний склад (академіки, члени-кореспонденти, почесні та іноземні члени): 1910–2021 : біограф. довід. / уклад.: В. А. Вергунов, Л. М. Татарчук, С. В. Нижник, Х. М. Дмитрієва, Л. І. Лямець ; відп. за вип. В. А. Вергунов ; вступ. слово

Я. М. Гадзала ; НААН України ; ред.: Т. В. Пономарьова, Л. П. Захарченко, І. М. Баланчук, Л. М. Байбородіна. – 3-тє вид., перероб. та допов. – Київ : Аграр. наука, 2021. – 1008 с.

У книзі подано основні відомості про життя, наукову та науково-організаційну діяльність академіків, членів-кореспондентів, почесних та іноземних членів Національної академії аграрних наук України, обраних у 1990–2021 рр. Додатки вміщують списки лауреатів Премії НААН «За видатні досягнення в аграрній науці», інші довідкові матеріали.

Шифр НБУВ: Ва855546

Шифр ВНБІ: П(4УКР)дя2 Н35

25. Національна Академія мистецтв України. 25 років / передм. А. Чебикіна ; [уклад.]: С. О. Бердинських, О. А. Буценко, М. К. Васюк [та ін.] ; редкол.: А. В. Чебикін (голова) [та ін.] ; відп. ред. О. В. Скрипник. – Київ : Нац. акад. мистецтв України, 2021. – 393, [2] с. : іл., фот. кольор.

Видання друкується з Постановою Президії Національної академії мистецтв України № 5/39-09 від 15.07.2021 року.

Шифр НБУВ: Ва855948

Шифр ВНБІ: Щ(4УКР)дя2 Н35

26. «Нова генерація». (1927–1930) : хронол. та сист. покажч. змісту журн. / упоряд., авт. передм. М. А. Штолько ; НАН України, Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка. – Київ : Ін-т літ. ім. Т. Г. Шевченка, 2021. – 210 с.

Видання містить опис комплекту журналу «Нова генерація» за 1927–1930 рр. У покажчику збережено структуру видання, публікації описано за роками, номерами. Книга вміщує бібліографічний опис 1670 публікацій з художньої літератури (поезія, серійні вірші, поеми; проза; гумор; драматургія; репортажі), літературознавства, архітектури, образотворчого мистецтва, скульптури, музики, кіно, фотомистецтва, листування з редакцією, а також ілюстративного матеріалу. Науково-довідковий апарат складається з іменного покажчика, покажчика географічних назв, словника псевдонімів і криптонімів.

Шифр НБУВ: Ва853279

Шифр ВНБІ: Я172(4УКР)1 Н72

27. Нормативно-правові акти з міжнародного гуманітарного права : довідник / авт. упоряд.: В. І. Перепадя, І. М. Волков, Р. О. Кайдалов, О. Г. Бондаренко ; рец.: С. В. Бєлай, Л. В. Зіняк ; Нац. гвардія України, Нац. акад. Нац. гвардії України. – Харків : НАНГУ, 2021. – 184 с. – Бібліогр.: с. 170–180.

Довідник розроблено з метою узагальнення основних багатосторонніх міжнародних договорів, звичаїв, законів та інших нормативно-правових актів щодо міжнародного гуманітарного права. Він має на меті сприяти

підвищенню рівня знань і правової культури всіх категорій здобувачів вищої освіти, які проходять навчання в академії.

Довідковий апарат містить перелік скорочень, список використаних джерел, додатки: «Перелік міжнародних документів з міжнародного гуманітарного права», «Перелік національних нормативно-правових актів України у сфері міжнародного гуманітарного права».

Шифр НБУВ: Ва851212

Шифр ВНБІ: Х91я2 Н83

28. Олександр Позіховський – археолог, нумізмат, дослідник стародруків : наук.-допом. біобібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Кожан, Т. В. Матушевська ; наук. ред. О. Л. Промська ; ред. З. М. Тирак ; Рівнен. обл. універс. наук. б-ка. – Рівне : О. Зень [вид.], 2021. – 67 с. : фот. – (Дослідники Рівненського краю).

До видання включено бібліографічні описи книг, статей зі збірників, періодичних видань, бібліографічних покажчиків українською, англійською, польською, білоруською, російською мовами за період з 1986 по 2021 рр. Покажчик анотований. Відбір матеріалу було завершено 30 березня 2021 р. Документи згруповано за розділами: «Праці Олександра Позіховського», «Література про Олександра Позіховського», «Бібліографічні посібники». У «Додатках» подано фотографії з родинного архіву О. Позіховського. Для полегшення пошуку інформації видання доповнено допоміжними покажчиками: іменним, географічним і предметно-тематичним.

Шифр НБУВ: Ва854897

Шифр ВНБІ: д П47

29. Олександр Семенович Никоненко: хірург, науковець, педагог... (до 80-річчя з дня народження) : [біобібліогр. покажч. наук. пр.] / за заг. ред.: С. Д. Шаповала, І. М. Фуштей ; уклад.: Н. М. Бурлай, Н. М. Шевченко, Т. В. Ємчицька, О. О. Внучаєва ; ДЗ «Запоріж. мед. акад. післядиплом. освіти МОЗ України», Наук. мед. б-ка. – Запоріжжя : Орбіта-ЮГ, 2021. – 163 с. : фот. кольор. – Текст укр., рос.

У покажчику висвітлено основні етапи життя, наукової та педагогічної діяльності члена-кореспондента НАН України, доктора медичних наук, професора О. С. Никоненка. Наукові праці охоплюють період з 1966 по 2021 рр. Окремо подано монографії, навчально-методичні посібники, патенти, статті з наукових збірників, матеріалів наукових конференцій і періодичних видань. Матеріал розташовано за хронологією. Допоміжний апарат містить іменний покажчик співавторів.

Шифр НБУВ: Ва856392

Шифр ВНБІ: д Н63

30. Панченко В. О. Міська геральдика старої України / В. Панченко ; гол. ред. І. Т. Бойко ; наук. ред. Я. С. Калакура ; оригінал-макет

Н. В. Задорожної. – Київ : Веселка, 2021. – 598, [1] с. : іл. – Бібліогр.: с. 591–[599].

Ця книга своєрідна енциклопедія міської та містечкової геральдики України періоду XIV – початку XX ст. Вона знайомить читачів з основами геральдики, містить огляд символіки 1111 населених пунктів на території сучасної України, які в минулому (до першої третини XX ст.) мали статус міста або містечка (чи наближались до нього за багатьма ознаками), а також кольорові реконструкції гербів цих поселень і докладні автентичні ілюстративні матеріали з історії їхньої символіки.

Допоміжний апарат містить «Джерела й література»: архівні джерела, друковані праці й публікації; «Список скорочень».

Шифр НБУВ: Со37819

Шифр ВНБІ: Т215(4УКР)я2 П16

31. «Прекрасне існує вічно, воно не виникає, не зникає, не збільшується, не меншає...»: мистецтво театру та кіно : бібліогр. покажч. / уклад. В. Вовк ; ред.: В. Кучерява, Н. Лінкевич, Т. Сопова ; М-во культури та інформ. політики України, Держ. б-ка України для юнацтва. – Київ : Держ. б-ка України для юнацтва, 2022. – 103 с.

Інформаційний матеріал містить біографічні довідки, книги, публікації в збірниках, періодичних виданнях та електронні джерела інформації за остання два десятиліття. Матеріал згруповано за тематичними розділами, а в межах розділів – за алфавітом. Допоміжний апарат покажчика складають зміст, передмова (від укладачки), іменний покажчик, у якому наведено прізвища авторів, співавторів, упорядників, редакторів та інших осіб, відомості про яких є в бібліографічних записах. Видання має додатки, які слугують інформаційним доповненням до основних розділів покажчика.

Електронна версія покажчика розміщена на вебсайті Державної бібліотеки України для юнацтва: <http://www.4uth.gov.ua>.

Шифр НБУВ: Ва856609

Шифр ВНБІ: Щ33(4УКР)я1 П71

32. Сіреджук П. С. Січові стрільці і старшини Городенківщини : біобібліогр. довід. / П. Сіреджук ; ДВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника», Ін-т історії, етнології і археології Карпат, Городенків. міськрада ; рец.: М. В. Лазаревич, М. Р. Литвин. – Львів : Растр-7, 2021. – 79 с. : іл. – Бібліогр.: с. 67–69.

На титулі книга має напис: «На славу гуцулам, які силою духу і зброї втілювали мрію про Соборну Україну». Пропонована праця є поклоном 1215 Українським Січовим Стрільцям, родом із Галицької Гуцульщини, котрі із зброєю в руках стали на захист рідного краю. Біобібліографічний довідник написаний на основі раніше неопублікованих матеріалів вітчизняних архівів і документів рукописного відділу Національної

бібліотеки Республіки Польща та зібраного автором доробку українських учених і місцевих краєзнавців.

Фото на обкладинці: Ударний відділ Другої Гуцульської сотні.

Шифр НБУВ: Вc68901

Шифр ВНБІ: Ц4(4УКР)дя2 С40

33. Спольнік Олександр Іванович : біобібліогр. покажч. пр. за 1971–2021 р. / уклад.: Е. М. Бочарова, О. І. Бараболік, Т. Б. Богданова ; наук. ред. Н. М. Ніколаєнко ; Харків. нац. техн. ун-т сіл. госп-ва ім. Петра Василенка, Наук. б-ка. – Харків : ХНТУСГ, 2021. – 92 с. : портр., іл. – (Біобібліографія вчених ХНТУСГ ; вип. 17).

Покажчик присвячено діяльності О. І. Спольніка – доктора фізико-математичних наук, професора, завідувача кафедри Фізики і теоретичної механіки Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка. Видання містить праці, що були опубліковані з 1971 по 2021 рр. До бібліографічного покажчика включено наукові, навчальні, навчально-методичні видання, статті та патенти. Матеріал згруповано за видами видань і хронологією, а в межах року за абеткою назв видань. Частина неперевіраних видань має неповний бібліографічний опис. Довідковий апарат містить іменний покажчик співавторів і предметно-тематичний покажчик.

Шифр НБУВ: Ва854483

Шифр ВНБІ: д С73

34. Тетяна Кара-Васильєва : бібліогр. покажч. / голов. ред. Г. Скрипник ; ред. Н. Ващенко ; НАН України, Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. – Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2021. – 86, [1] с. : кольор. іл.

У покажчику розкрито доробок доктора мистецтвознавства (1979), академіка Національної академії мистецтв України (2017), заслуженого діяча мистецтв України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, члена Національної спілки художників України (1980) Т. Кара-Васильєвої в галузі українського декоративного мистецтва, зібрано окремі видання: монографії, альбоми, посібники, а також публікації в наукових збірниках, колективних монографіях, журнальні статті, рецензії на її праці. В окремих розділах висвітлюється діяльність Тетяни Кара-Васильєвої в організації виставок народного мистецтва в Україні та за її межами. Видання слугуватиме джерелом для вивчення українського декоративного мистецтва.

Шифр НБУВ: Ва856915

Шифр ВНБІ: д К21

35. Томас М. Приймак : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. Заворотна, М. Чернявська ; авт. вступ. слова В. Смолій ; НАН України [та ін.] ; рец.:

Г. Боряк, О. Донік. – Київ ; Едмонтон : Ін-т історії України НАН України, 2021. – 142 с. : іл., фот. – Текст укр., англ.

Показчик містить бібліографічні описи праць канадського історика українського та польського походження Томаса М. Приймака. Публікації містять розширений вступ українською та англійською мовами, що розповідає про наукові зацікавлення, академічне життя вченого. Детальний хронологічний показчик містить анотації та доповнюється допоміжними показчиками: абетковим і предметними. Видання доповнене ілюстраціями, фотографіями. До довідкового апарату увійшли іменний показчик і показчик періодичних видань.

Шифр НБУВ: Вc68486

Шифр ВНБІ: д П75

36. Україна: 30 років незалежності : стислий довід. / авт. кол.: А. М. Киридон (керівник) [та ін.] ; наук. ред.: А. М. Киридон (голова), А. В. Арістова, Ю. В. Богорадова, С. І. Гірік [та ін.] ; бібліограф Д. М. Панчук. – Київ : Енциклопед. вид-во, 2021. – 536 с.

Пропоноване видання підготовлене до знаменної дати колективом Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» у співпраці з провідними науковцями – симпатиками «Великої української енциклопедії». У довідковому інформаційному ресурсі за відповідними розділами систематизовано, наявний на час створення, науковий контент. Своєрідним додатком стала хроніка незалежності з 30 фактами-репрезентантами року. Видання містить не лише значний обсяг важливої інформації, але й світлини, інфографіку, малюнки, рисунки, схеми, мапи тощо. До ілюстрування надано світлини з приватних колекцій О. В. Арістова, В. В. Вечерського, М. Б. Гутмана, фотографії В. Л. Бабки, В. С. Білецького, А. О. Тищенко.

Довідковий апарат містить перелік основних скорочень.

Шифр НБУВ: Ва68706

Шифр ВНБІ: ТЗ(4УКР)6я2 У45

37. Українці в Китаї (перша половина ХХ ст.) : енциклопед. довід. / уклад. В. Черномаз. – Одеса : Гельветика, 2021. – 631, [13] с. : іл. – Назва обкл. та корінця: Українці в Китаї.

У довіднику представлено історію формування та розвитку українського громадсько-політичного, культурного життя на терені Китаю в першій половині ХХ ст., подано інформацію про українські громадські організації, що існували тут у зазначений час, українську пресу, театральну й хорову діяльність, персоналії визначних українських громадських діячів у Китаї тощо. Довідковий апарат складається зі «Скорочення».

Шифр НБУВ: Вc68525

Шифр ВНБІ: ТЗ(4УКР)я2 У45

38. Храпак П. Д. Михайло Оскарович Патон: державник, господар, меценат. : сторінки життя в селі Хребтієві на Поділлі : [монографія] / П. Д. Храпак ; наук. ред. Прокопчук Віктор Степанович ; рец.: Л. Л. Місінкевич, Ю. І. Блажевич, Ю. В. Олійник ; літ. ред. Т. О. Храпак ; техн. ред. Н. І. Кордонська. – Хмельницький : Мельник А. А., 2021. – 211 с. : фот. – Бібліогр. в кінці розд.

Книгу присвячено шановним землякам-хребтіївчанам, славної родині Патонів. У патонознавчій літературі автори дипломатично обходили генеалогію дворянського роду Патонів, переважно висвітлювалася діяльність Євгена Оскаровича Патона як науковця, організатора та директора науководослідного інституту електрозварювання, політичного діяча, а легендарна постать Михайла Оскаровича з відомих причин замовчувалася. Тому спроби, навіть відомих науковців, відтворити сторінки життя та діяльності М. О. Патона супроводжуються суттєвими неточностями, які поширюються. Це дослідження тим цікавіше та цінніше, що ґрунтується на широкій джерельній базі, а перекази жителів Хребтієва та навколишніх сіл колишнього Ушицького повіту підтверджуються все новими архівними документами.

П. Храпак стверджує: «Історію нашу не можна змінити, її можна лише глибше дослідити».

Шифр НБУВ: Ва854545

Шифр ВНБІ: д П20

39. Хрідочкін А. В. Публічне управління та адміністрування : слов. термінів / А. В. Хрідочкін, М. Ю. Віхляєв ; за заг. ред. П. В. Макушева ; рец.: Р. А. Калюжний, В. О. Негодченко ; Дніпров. гуманітар. ун-т. – Одеса : Гельветика, 2021. – 603 с.

У словнику представлена понятійно-категорійна система сучасного публічного управління та адміністрування. Видання містить понад 700 термінів і понять, що відображають різні аспекти публічного управління, адміністрування. Значну частину словникового масиву становлять терміни, що увійшли до адміністративного лексикону останніми роками в процесі розвитку в Україні науки публічного управління та адміністрування.

Зміст: «Вступ»; «Словник термінів публічного управління та адміністрування»; «Показчик».

Шифр НБУВ: Ва852121

Шифр ВНБІ: Х81(4УКР)я2 Х93

40. Художньо-літературний Київ : краєзн. довід. / уклад. С. Вакулишин ; макет та обкл. В. Бойко. – Київ : Основа, 2021. – 127 с. : іл.

Своєрідний посібник з літературного краєзнавства (більший, ніж енциклопедичний довідник, але менший за альманах) оглядає прозовий і поетичний спадок 175-х літераторів ХХ ст. – класиків і призабутих авторів.

Шифр НБУВ: Ао276257

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР)6я2 Х98

41. Швидкий В. К. Український тлумачний словник радіоелектронних термінів / передм. В. К. Швидкий. – Вид. 3-тє, випр., перероб., допов. – Львів : Простір-М, 2022. – 482 с.

У словнику наведено тлумачення українською мовою понад 2500 термінів з радіоелектроніки та суміжних наук. Користувачі знайдуть у ньому інформацію з багатьох підгалузей радіотехніки, зокрема, цифрової та вимірjuвальної техніки, елементної бази, радіоелектроніки тощо. У виданні приділено значну увагу оборотній тематиці. На звороті титульної обкладинки надана інформація про Володимира Кузьмовича Швидкого, в минулому військовослужбовця. Довідковий апарат містить: перелік термінів, що використовуються в словнику; абетки (грецька, латинська, українська); список літератури.

Книга стане у нагоді військовослужбовцям радіотехнічних військ, військ зв'язку, гідроакустикам та ін.

Шифр НБУВ: Ва857090

Шифр ВНБІ: З-84я2 Ш35

42. Шейко Василь Миколайович : до 80-річчя від дня народж. : біобібліогр. покажч. / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Б-ка ; уклад.: С. В. Євсеєнко, Т. О. Кирпа, О. М. Левченко, О. С. Хижна ; наук. ред. Н. М. Кушнарєнко. – Харків : ХДАК, 2022. – 276 с., [24] : фот. – (Видатні педагоги Харк. держ. акад. культури).

Покажчик висвітлює життєвий шлях, науковий і науково-педагогічний доробок відомого вченого-культуролога, історика, лідера української культурологічної школи, доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча мистецтв України, дійсного члена (академіка) Національної академії мистецтв України, ректора Харківської державної академії культури В. М. Шейка.

Довідковий апарат складається з іменного та предметного покажчиків.

Шифр НБУВ: Ва856864

Шифр ВНБІ: д Ш39